

KARSINTAPOLITIikka JULKISESSA PUHEESSA
Diskurssianalyysi säästökirjoituksista Vantaan paikallislehdissä

Lauri Aronpuro

Pro gradu –tutkielma

Sosiaalipolitiikan- ja sosiaalityön laitos

Tampereen yliopisto

Toukokuu 2008

TIIVISTELMÄ

TAMPEREEN YLIOPISTO

Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityönlaitos

LAURI ARONPURO: ”Karsintapolitiikka julkisessa puheessa” –

Diskurssianalyysi säästökirjoituksista Vantaan paikallislehdissä

Pro gradu –tutkielma, 84 s.

Sosiaalipolitiikka

Toukokuu 2008

Tutkielman lähtökohtana oli pohdinta siitä, minkälaista keskustelua julkisesta karsintapolitiikasta käydään julkisessa sanassa. Halusin diskurssianalyysin keinoin selvittää sitä, millaisena Vantaan kaupungin karsintapolitiikka rakentuu alueen paikallislehdissä. Halusin myös tutkia sitä, miten säästökirjoittelun puhetapoja tuetaan retorisesti. Koska tutkimuksen teoreettisena pohjana toimivat sosiaalisen konstruktivismiin ajatukset todellisuuden vuorovaikutuksellisesta rakentumisesta, halusin myös tarkastella sitä, millaisia mahdollisia vaikutuksia säästöjä koskevilla puhetavoilla voi olla ja mitä ne saavat aikaan.

Tunnistin aineistosta ensin kaksi yleisempää laajaa puhetapaa, jotka nimesin säästöjä puolustavaksi *talouspuheeksi* ja säästöihin kriittisesti suhtautuvaksi *ongelmallisuuspuheeksi*. Talouspuheen tunnistin päättäjien ja eliitin puhetavaksi, jossa säästöt konstruoituivat järkevaksi toiminnaksi, välttämättömäksi kehitykseksi ja pakolliseksi toimenpiteiksi, joille ei ollut muuta vaihtoehtoa. Talouspuhetta kritisoivassa ongelmallisuuspuheessa säästöt nähtiin ensisijaisesti uhkana tasa-arvolle ja oikeudenmukaisuudelle. Säästäminen nähtiin myös järjenvastaisena toimintana, sillä kuntalaiset uskoivat sen tuottavan enemmän haittaa kuin hyötyä. Analyysin edetessä ja aineiston mielipidetekstipainotteisuuden selvittyä päätin tarkastella erikseen mielipideteksteissä esiintynyttä ongelmallisuuspuhetta. Tunnistin mielipideteksteistä kolme erilaista ongelmallisuuspuheen alalajia, jotka nimesin *tasa-arvon ja hyvinvointivaltion puhetavaksi*, *tervejärkisyiden puhetavaksi* ja *kansalaismoraalin puhetavaksi*. Tasa-arvon ja hyvinvointivaltion puhetavan voi nähdä hätähuutona hyvinvointivaltion puolesta. Siinä säästötoimet nähdään uhkana hyvinvointivaltiolle, tasa-arvolle ja oikeudenmukaisuudelle. Tervejärkisyiden puhetavassa ”tervettä arkijärkeä” käyttävä tavallinen kansa kyseenalaistaa säästötoimenpiteet ongelmallisina ja saa ne näyttämään järjenvastaiselta toiminnalta. Kansalaismoraalin puhetavassa säästöpolitiikka määrittyy kuntajohtajien ahneuteen ja epädemokraattiseen päätöksen tekoon liittyvänä ilmiönä.

Sekä päättäjien talouspuheessa että tavallisen kansan ongelmallisuuspuheessa käytetyt oman näkökulman oikeuttamisen strategiat ja retoriset tehokeinot olivat hyvin samanlaisia. Molemmille puhetavoille oli tyypillistä kriisitietoisuuden tuottaminen. Talouspuheen mukaan säästöjä oli pakko toteuttaa, jos hyvinvointivaltio halutaan pelastaa. Ongelmallisuuspuheessa säästöt nähtiin vastakohtaisesti hyvinvointivaltion murentamisena, joka johtaisi yhteiskunnalliseen kriisiin. Tuloksista voi päätellä, että poliittinen eliitti ja tavalliset kaupunkilaiset tulkitsevat säästöt hyvin eri tavalla, mikä voi liittyä kansalaisten *yhteenkuuluvuuden tunteen* heikkenemiseen. Kriittisissä puheenvuoroissa oli havaittavissa sekä yhtenäistä taisteluhenkä herätteleviä puheenvuoroja että demokraattiseen päätöksentekoon pettyneitä puheenvuoroja. Nämä toivottomat ja katkerat puheenvuorot on mahdollista nähdä orastavina merkkeinä *madaltuvien odotusten mentaalisen mallin* omaksumisesta.

SISÄLLYSLUETTELO

1. JOHDANTO	4
2. SÄÄSTÖPOLITIikka TUTKIMUSKOHTENA.....	5
2.1 Säästön määrittelyä.....	6
2.2 Kunnallinen säästäväisyys historiallisena ilmiönä	10
2.3 Karsintapolitiikka aikaisemmissa tutkimuksissa.....	17
3. DISKURSSIANALYYTTINEN LÄHESTYMISTAPA.....	22
3.1 Diskurssit eli puhetavat	23
3.2 Diskurssien funktionaalisuus ja kontekstuaalisuus	24
3.3 Retorinen diskurssianalyysi.....	25
4. TUTKIMUSTEHTÄVÄT	28
5. TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN	29
5.1 Paikallislehdet tiedonvälittäjinä	29
5.2 Alustava analyysi.....	30
5.3 Lehtiartikkelit tutkimusaineistona	32
5.4 Neutraalit artikkelit tutkimusaineistossa	34
6. SÄÄSTÖKIRJOITTELUN PUHETAVAT.....	38
6.1 Talouspuhe – vallanpitäjien hegemoninen puhetapa.....	38
6.1.1 Talouspuhetta tukevat retoriset keinot	41
6.1.2 Talouspuheen funktiot.....	45
6.2 Ongelmallisuuspuhe – säästökriittinen näkökulma	45
6.2.1 Retorinen vakuuttaminen ongelmallisuuspuheessa.....	48
6.2.2 Ongelmallisuuspuheen funktiot.....	53
6.3 Mieliopidekirjoittelun kriittiset puhetavat.....	54
6.3.1 Tasa-arvo ja hyvinvointivaltio- puhe.....	54
6.3.2 Retorinen vakuuttaminen tasa-arvo- ja hyvinvointivaltio- puheessa.....	57
6.3.3 Tasa-arvo ja hyvinvointivaltio- puheen funktiot	60
6.3.4 Tervejärkeisyyden puhetapa.....	61
6.3.5 Kansalaismoraalin puhetapa.....	62
6.3.6 Retorinen vakuuttaminen tervejärkeisyyden ja kansalaismoraalin puhetavoissa.....	64
6.3.7 Tervejärkeisyyden ja kansalaismoraalin puhetapojen funktiot ..	68
7. YHTEENVETO JA JOHTOPÄÄTÖKSET.....	69
Kirjallisuus	78
Liite.....	81

1. JOHDANTO

Elettiin kevättä 2005. Olin juuri muuttanut Tampereelta Vantaalle, kun satuin lukemaan paikallislehdestä kuinka kaupunki sulkee koulujaan. Lehdessä kerrottiin kuinka lakkauttamispäätökset saivat opettajat, koululaiset ja vanhemmat aktivoitumaan lakkauttamisia vastustaviin mielenosoituksiin. Väitettiin myös, että Vantaan kaupunki oli ajautunut taloudelliseen ahdinkoon. Miten näin oli päässyt käymään? Eikö Suomessa eletäkään ennen näkemätöntä taloudellista nousukautta? Eivätkö tilastotkin todista, että Suomi on vauraampi maa kuin koskaan aiemmin historiansa aikana? Pääkaupunkiseutua pidetään kyllä ”Suomen talouden veturina”, mutta silti Vantaalla menee muka niin huonosti, että se joutuu sulkemaan koulujansa ja säästämään peruspalveluista. Tämä asetelma sai mielenkiintoni heräämään. Halusin tutkia gradussani vantaalaista säästöpolitiikkaa.

Karsintapolitiikkaa on tutkittu melko paljon sosiaalipoliittisessa kirjallisuudessa. Varsinkin 1990-luvun lama sai tutkijat kiinnostumaan hyvinvointivaltion murroksesta. Esimerkiksi Raija Julkunen on pyrkinyt luomaan kokonaiskuvaa vuosikymmenestä, jolloin kauan kestänyt hyvinvointivaltion kasvun ja laajentamisen kausi hänen mukaansa pysäytettiin. 1990-luvulla erilaisia hyvinvointijärjestelmiä ei enää pyritty laajentamaan vaan julkisia menoja alettiin kontrolloida ja rajoittaa. (Julkunen 2001, 291.)

Julkunen nostaa tarkastelussaan esille käsitteen *mentaaliset mallit*. Näillä hän tarkoittaa historiallisesti muovautuneita ideologioita, ajattelun malleja, joihin poliittiset päätökset ovat sidoksissa. Mentaalisten mallien muutos pitää sisällään uusien iskusanojen omaksumisen, parhaimmillaan tai pahimmillaan maailman- ja ihmiskuvan muutoksia. (Julkunen 2001, 30.) Myös oma kiinnostukseni kohdistuu karsintapolitiikkaa koskeviin puhetapoihin. Tarkastelun kohteena on se, *miten säästöpolitiikkaa määritellään julkisessa puheessa*. Julkisen puheen tutkimiseen otollinen aineisto löytyy tiedotusvälineistä ja tässä tapauksessa Vantaan paikallislehdistä, jotka toimivat tärkeänä paikallisena tiedonvälittäjänä ja ne osallistuvat myös säästöpolitiikan määrittelyyn ja merkityksellistämiseen. Olen siis kiinnostunut siitä, *millaisena Vantaan kaupungin karsintapolitiikka rakentuu paikallislehdistä*.

Eräs tärkeä lähtökohta tutkielmalleni on se, että tiedotusvälineet voivat vaikuttaa todellisuuden määrittelytapoihin ja siihen, mistä määrittelytavoista tulee vakiintuneita ja mistä ei (Fairclough 1997, 10). Kielen käytölle ja tiedotusvälineiden teksteille on ominaista myös retorisuus, jolla tarkoitetaan kielen käytön avulla tapahtuvaa yleisön vakuuttelua ja suostuttelua (Jokinen 1999, 126). Tutkielman tavoitteena on siis tarkastella myös sitä, *miten eri tapoja määrittellä karsintapolitiikka tuetaan ja rakennetaan retorisesti.*

Tarkastelen Vantaan kaupungin karsintapolitiikkaa diskurssianalyttisen viitekehyksen kautta. Diskurssianalyysin lähtökohta on sosiaalisessa konstruktionismissa, jonka mukaan kielen käyttö nähdään osana todellisuutta itsessään eikä vain siltana kielen käytön ulkopuoliseen todellisuuteen (Gill 2000, 172-173). Kielen käyttäminen ei ole pelkkää asioiden neutraalia kuvaamista vaan kielen käytöllä myös aktiivisesti luodaan, uusinnetaan ja muunnetaan sosiaalista todellisuutta. Diskurssianalyysissä ollaankin kiinnostuneita kielen käytön funktionaalisuudesta eli siitä, miten ja millaista todellisuutta kielen käytöllä tuotetaan. (Suoninen 1999, 18-19.)

Tutkielma rakentuu siten, että ensin käsittelen säästöjä ja karsintapolitiikkaa käsitteellisenä, historiallisena ja tutkimuksellisenä ilmiönä. Sen jälkeen esittelen diskurssianalyttistä lähestymistapaa sekä siihen liittyviä käsitteitä. Tarkastelen myös lehtiartikkelien luonnetta tutkimusaineistona. Analyysiosassa tarkastelen erikseen jokaista identifioimaani puhetapaa. Pohdintaosuudessa käyn läpi tutkimuksen johtopäätökset ja suhteutan tulokset osaksi laajempaa kulttuurista kontekstia.

2. SÄÄSTÖPOLITIikka TUTKIMUSKOhteena

Tässä luvussa on tarkoituksena käsitellä säästöpolitiikkaa käsitteellisenä, historiallisena ja tutkimuksellisenä ilmiönä. Aluksi pyrin käymään läpi säästöille annettuja erilaisia määrittelyjä, jonka jälkeen esittelen kunnallisen säästäväisyyden ilmenemistä historiallisesta näkökulmasta. Lopuksi käyn läpi sitä, miten julkista säästö- ja karsintapolitiikkaa on aiemmin tutkittu.

2.1 Säästön määrittelyä

Suomen kielen sanakirjasta(Nurmi 2004) ja Synonyymisanastosta(Leino 1990) on mahdollista löytää useita eri merkityksiä sanoille säästö ja säästäminen. Säästämisellä tarkoitetaan esimerkiksi jonkin asian käyttämättä jättämistä, tallettamista ja varastoimista. Säästäminen viittaa pidättäytymiseen, varjelemiseen, suojelemiseen ja turvaamiseen. Säästäminen voi olla myös jonkin asian käyttämistä niin, että se kuuluu vähän, eikä rasitu. Säästäväinen ihminen määritellään taloudelliseksi, ekonomiseksi, tarkaksi ja niukaksi, joskus jopa kitsaaksi ja pihiksi. Säästämisen vastakohtana voidaan pitää kuluttamista, käyttämistä, tuhlaamista, törsäämistä, haaskaamista ja hävittämistä.

Visa Heinonen toteaa säästäväisyyden olevan vahvasti suomalaisuuteen liitettävä määre sisukkuuden, ahkeruuden, työn arvostamisen ja rehellisyyden lisäksi. Erityisesti nämä ominaisuudet kuuluivat vuosisadan vaihteen kansanvalistajien idealisoiman ja tavoitteleman ”runebergiläisen” jalon sekä peräänantamattoman talonpojan ihannekansalaisen luonteenpiirteisiin. (Heinonen, Visa 1999, 77-78.) Raija Julkusen mukaan myös 1990-luvun kovan säästöpolitiikan hyväksymiseen voi etsiä selityksiä suomalaisesta mentaliteetista. Suomalaisille on helppo perustella valtiontalouden säästötarvetta. Valtion talouteen suhtaudutaan kuin kotitalouden budjettiin ja kaikissa 1990-luvun mielipidekyselyissä valtiota kehoitettiin säästämään eikä lainaamaan. Julkunen päättelee, että laman aikana agraarikonservatismi ja markkinaliberalismi löysivät toisensa valtion vastaisessa reaktiossa. Lama saatettiin esittää yhteisenä ponnistuksena, toisena talvisotana, johon kuului uhrausten vaatiminen kansalaisilta, etenkin kun nämä olivat ”eläneet yli varojensa”. Lamadiskursseissa kosketeltiin suomalaisia kansallisen olemassaolon ja kunnian mentaalisia kerroksia. (Julkunen 2001, 287-90.) Juha Siltalan(1992) tulkinan mukaan hyvinvointivaltio ei ole koskaan vastannut suomalaista kansanluonnetta. Suomalainen elämä ei ole hemmottelua ja hoivaa vaan selviytymistaistelua.

Harri Holkerin hallituksen talouspoliittista ministerivaliokuntaa tutkinut sosiologi ja teollisuusneuvos Risto Ranki(2000) on väitöskirjassaan pohtinut säästämistä valtion näkökulmasta. Yleensä säästöillä tarkoitetaan tulojen ja menojen erotusta. Kun puhutaan julkisten menojen säästöstä, niin useimmiten sellaiseksi kelpuutetaan mikä tahansa, joka pienentää budjetin loppusummaa. Siten säästöä voi olla menon lykkääminen seuraavalle vuodelle, menon siirtäminen kuntien maksettavaksi, halpakorkoisen lainan muuttaminen avustukseksi, seuraavan vuoden budjettiin aiotun menon aientaminen jo edellisen vuoden lisäbudjettiin, jokin budjetointimenettelyn

muutos, verovähennyksen antaminen määrärahan sijasta, eli siis melkein mikä tahansa. (Ranki 2000, 129-130.) Näin ollen säästö on siis hyvin monitulkintainen käsite.

Valtion säästönä pidetään myös sitä, jos jokin meno tulevaisuudessa kasvaakin säädettyä, sovittua tai oletettua hitaammin. Säästöä voi olla veronkorotus, jos se ohjautuu Kansaneläkelaitokselle ja siten pienentää budjettisiirtoa sinne. Säästöä taas ei ole se, jos rahaa siirretään säästöön budjetin ulkopuoliseen rahastoon, vaan se on budjettimeno. Säästöjä tarvitaan menoja uudelleen kohdennettaessa, jolloin tavoitteena ei välttämättä ole julkisten menojen kokonaismäärän alentaminen, vaan tilan luominen halutun kokonaisuuden sisällä uusille menoilta tai joidenkin vanhojen lisäyksille. (Ranki 2000, 131).

Risto Ranki on huomannut valtion talouden säästöjen erityispiirteeksi sen, että perinteisesti menojen karsimista ja säästöjä on pyritty toteuttamaan pääasiassa sellaisissa kohteissa, missä olisi ilmeistä väljyyttä tai missä karsinnan hallinnollinen ja poliittinen vastustus olisi vähäisintä. Eli säästöt eivät useinkaan kohdennu sinne, missä se olisi perustelluinta, vaan säästöt kohdennetaan sinne, mistä se saattaa onnistua. Menosäästöjen toteuttaminen on yleisesti ottaen ollut hankalaa, ei vain Suomessa, vaan myös muissa maissa. 1990-luvulla Suomessa toteutuneet säästöt olivatkin poikkeuksellisen suuria. Näin suurissa säästöissä pitäisikin pohtia niiden oikeaa kohdentumista. Ranki muistuttaa, että vaikka säästäminen onnistuisikin, vaarana on ”säästää väärässä paikassa”. (Mt., 2000, 133, 142.)

Budjettijournalismia tutkinut Esa Reunanen(2003, 86-87.) erittelee budjettipolitiikkaa kahdella ulottuvuudella. Poliitiikka voi olla yhtäältä elvyttävää tai säästävää ja toisaalta kasvattavaa tai supistavaa. Elvyttävä politiikka antaa valtion velkaantua joko lisäämällä yksityistä kysyntää veronkevennysten avulla tai julkista kysyntää määrärahalisäysten avulla. Säästävä politiikka taas rajoittaa velkaantumista veroja kiristämällä tai määrärahoja leikkaamalla. Toiseen ulottuvuuteen liittyvä kasvattava politiikka laajentaa taloutta veroja kiristämällä tai määrärahoja lisäämällä, kun supistava politiikka supistaa taloutta veroja keventämällä tai määrärahoja leikkaamalla. Näistä kahdesta ulottuvuudesta muodostuu budjettipolitiikan nelikenttä.

Kun budjettipoliittisia toimia tarkastellaan elvytyksen ja säästämisen kannalta, budjetti mielletään silloin suhdannepolitiikan välineeksi. Elvyttävillä toimilla rohkaistaan taloudellista toimeliaisuutta, ja säästävillä toimilla hillitään sitä. Kasvattavan ja supistavan politiikan välistä ulottuvuutta tarkasteltaessa budjetti mielletään rakennepolitiikan välineeksi. Kasvattavalla politiikalla

tyypillisesti lisätään hyvinvointivaltiollisia rakenteita ja supistavalla politiikalla kevennetään niitä. Reunasen mukaan kasvattavaa politiikkaa voi tästä syystä pitää ”vasemmistolaisena” ja supistavaa politiikkaa ”oikeistolaisena”. (Reunanen 2003, 86-87.)

Nykyinen ja lähihistoriassa tapahtunut kotimainen säästöpolitiikka on mahdollista käsittää läheisesti kansainväliseen kehitykseen ankkuroituvana muotina ja dominoefektinä. Raija Julkusen(2001,11) mukaan Suomessa 1990-luvulla ja sen jälkeen tapahtuneet säästötoimet ja hyvinvointivaltion karsintapolitiikka voidaan liittää laajempaan kansainväliseen kehitykseen ja transformatioon, joka lopetti hyvinvointivaltioiden ekspansion. 1980-luvulta lähtien teollisuusmaissa on pyritty rajoittamaan julkisten ja erityisesti sosiaalimenojen kasvua. Hyvinvointivaltion politiikassa on siirrytty kasvusta karsinnan, rajoittamisen ja sopeuttamisen aikaan.

Leena Eräsaari (2002, 23-26) on verrannut julkisen sektorin reformia muotien leviämiseen ja jäljittelyyn. Hallintojen pitää uudelleen organisoitua pysyäkseen muodissa mukana. Ideat kääntyvät termeiksi ja sanoiksi, jotka puolestaan kääntyvät objekteiksi ja instituutioiksi, jotka puolestaan siirtyvät paikasta toiseen, paikallisesta globaaliksi ja päinvastoin.

Kuten Jaakko Kiander (2002) on havainnut, suuret ideologiset muotien vaihtumiset näyttävät ajoittuvan erityisesti lamakausiin. 1930-luvun suuren lamakauden seurauksena syntyi keynesiläinen ajattelu, jonka tavoitteena oli täystyöllisyyteen pyrkiminen ja täystyöllisyyden turvaavaan riittävän kokonaiskysynnän ylläpitäminen. Tämän ajattelun valta-aika ajoittui eurooppalaisten hyvinvointivaltioiden ekspansion aikaan. 1970-luvulla keynesiläisten oppien vastainen samanaikainen inflaation ja työttömyyden esiintyminen antoivat kuitenkin pontta keynesiläisyyden kritiikille. Tuohon aikaan länsimaita koetellut öljykriisi auttoi monetaristista vastaiskua saamaan uskottavuutta siitä kriisistä, mihin niiden taloudet olivat ajautuneet. Uusklassinen tarjonnan taloustiede syrjäytti keynesiläisen ajattelun. Suuntauksessa uskotaan, että talouspolitiikan ei tulisi vaikuttaa kokonaiskysyntään tai työllisyyteen. (Kiander 2002, 48-49.) Tämän ajattelutavan omaksuminen merkitsi myös hyvinvointivaltion karsintapolitiikan aloittamista Euroopassa.

Teollisuusmaiden valtiot ja poliittiset toimijat lähtivät 1970-luvun katkoksen jälkeen tavoittelemaan vähemmän säädeltyä, liberaalimpaa ja markkinaehtoisempaa kasvu-uraa. Muutoksen kärjessä olivat perinnöltään ja toimintatavaltaan liberaalit angloamerikkalaiset maat. Transformatio käynnistyi talouden integraation syventämisellä, rahamarkkinoiden liberalisoinnilla ja uusien rahapoliittisten

näkemyksen omaksumisella sekä julkisen sektorin yksityistämisen- ja hallintouudistuksilla. (Julkunen 2001, 142.)

Julkusen mukaan 1980-luvulta lähtien taloudellisen argumentoinnin vaikutusvalta on kasvanut yhteiskuntapoliittisessa keskustelussa ja taloustieteelliset ajatuskehykset ovat saaneet otetta. Samaan aikaan, kun ekonomistit ja heidän kielensä ovat saaneet valta-aseman, myös taloustieteessä itsessään tapahtui siirtymä kohti uusklassista tarjonnan taloustiedettä ja monetarismia. Vaikka ekonomistit ovat heterogeeninen ja erimielinen joukko, on heidän analyysinsä universaalista hyvinvointivaltiosta ideologisesti selvästi kallellaan oikealle. Sosiaalisen turvallisuuden ja tehokkaan talouden ristiriita saa ekonomistien ajattelussa suuren painoarvon. (Julkunen 2001, 104-105, 164-165.)

Raija Julkunen painottaa, että hyvinvointipolitiikan karsinta on nimenomaan eliittiryhmien, ei niinkään laajojen kansalaisryhmien tavoittelemaa tai edes hyväksymää politiikkaa. Olennaista politiikan suunnalle on, miten päättäjät ja eliitit tulkitsevat muutokset ja sopeutumispakot, miten eliittien tulkintoja sovitetaan yhteen ja miten eliitit saavat riittävän mandaatin politiikan toteuttamiseen. Vaikka kansalaisten enemmistö kannattaa laajaa julkista vastuuta ja tuloerojen tasoittamista, on heidän mielipiteitään olennaisempia eliittiryhmien näkemykset ja eliittiryhmien näkemys politiikan rajoitteista. Julkusen mukaan hallinnollinen eliitti on nähnyt kunnallisten palveluiden karsinnan välttämättömimpänä. Mielipidetutkimukset tukevat sitä käsitystä, että eliittiryhmien käsitykset eroavat kansalaisten enemmistöstä, kun on kysymys työmarkkinareformeista, julkisen sektorin koosta, kunnallisista palveluista, tulojen tasa-arvosta ja huono-osaisten turvasta. Poliittiset ja virkamiestoimijat voivat kuitenkin toteuttaa enemmistön mielipiteen vastaista politiikkaa, jos kansalaisten näkemykset voidaan ajatella valistumattomiksi, poliittisesti epärealistisiksi tai ritualistisiksi. (Mt., 2001, 84, 99, 259.)

Vaikka edellä säästöpolitiikkaa on käsitelty enemmän valtion kannalta, tämän tutkimuksen kohteena on nimenomaan kunnallinen säästäminen ja karsintapolitiikka. Olen kiinnostunut siitä, *miten kunnallista säästämistä määritellään paikallislehdissä*. Toisin sanoen, *minkälaisia merkityksiä säästöt saavat julkisessa sanassa*.

2.2 Kunnallinen säästäväisyys historiallisena ilmiönä

Tässä luvussa tarkastelen kuntien suhdetta säästäväisyyteen historiallisesta näkökulmasta: miten eri aikakausina säästäväisyys on näkynyt kunnan toiminnassa ja miten se on vaikuttanut kunnissa toteutettavaan hyvinvointi- ja sosiaalipolitiikkaan. Aloitan tarkasteluni suomalaisen kunnallishallinnon alkuvaiheista 1850-luvulta ja vien sitä eteenpäin aina nykyiseen hyvinvointivaltion supistamiskauteen. Karkeasti ottaen tarkastelu voidaan jakaa kolmeen eri aikakauteen: Toista maailmansotaa edeltäneeseen köyhäinhoidon aikakauteen, sodan jälkeiseen hyvinvointivaltion ekspansioon ja 1990-luvulla alkaneeseen hyvinvointivaltion supistamisen aikaan. Tarkastelu etenee kronologisesti ja pyrkii kiinnittämään huomiota kuntien ja valtion välisten suhteiden kehittymisen sekä kuntien säästäväisyyden ilmentymiseen.

Köyhäinhoidon aikakausi

Kuntalaitoksen alkuaikoina kunnat olivat pikemminkin välttämättömiä yhteisiä turvallisuus-, järjestys- ja köyhäinhoitotehtäviä hoitavia viranomaiselimiä kuin kaikenkattavia hyvinvointipalveluita tarjoavia organisaatioita (Oulasvirta 1996, 3). 1800-luvun suomalaisia maaseutukuntia luonnehtii niiden vahva pyrkimys säästäväisyyteen. Kunnilla oli vahva itsehallinto, eikä valtio voimakkaasti puuttunut niiden tekemisiin.

Köyhäinhoidon kehityksen kannalta keskeinen oli vuoden 1852 vaivaishoitoasetus, joka määräsi jokaiseen pitäjään perustettavaksi pitäjänkokouksesta erillisen vaivaishoitohallituksen. Asetus kehotti myös rakentamaan laitoksia, mutta tätä vastustettiin maaseudulla tiukasti. Periaatteessa vaivaishoitoasetus lisäsi merkittävästi paikallisen vaivaishoidon hallinnon yhdenmukaisuutta, mutta valvonnan lisääntyminen ei poistanut käytäntöjen kirjavuutta. (Kröger 1996, 33-34.)

Kun maallinen paikallishallinto erotettiin kirkosta vuonna 1865, merkitsi se vallan siirtoa papistolta talonpojille. Se oli helpotus vaivaishoidon rasittamille papeille, mutta talonpojat eivät olleet valmiita ottamaan tehtäviä vastaan. Nälkävuodet 1867-1868 kasvattivat avunhakijoiden määrää jyrkästi, eikä vasta perustettu kunnallishallinto pystynyt vastaamaan hallinnollisilla ja aineellisilla resursseilla hätään ja nälkään. Kunnallislautakunnan esimiehen työn tuloksellisuutta arvioitiin sen mukaan, kuinka pienenä hän pystyi vaivaishoitomenot pitämään. Kun 1879 vaivaishoitoasetuksessa kehoitettiin perustamaan työlaitoksia köyhäinhoidon tarpeisiin, suhtautuivat kunnat asetukseen nihkeästi, koska perustaminen olisi vaatinut investointeja. Kunnissa pyrkimyksenä oli säästäväisyys ja velkaantumisen estäminen. Kunnallismiehet halusivat jopa karkottaa avunhakijoita vaivaishoidon

piiristä. Heidän käsityksensä oli, että useimmat avustettavat kyllä pystyisivät elättämään itsensä, jos vain haluaisivat. (Anttonen & Sipilä 2000, 27, Kröger 1996, 35-37.)

Vuonna 1888 valtion perustama vaivashoidontarkastelijan virka vähensi ratkaisevasti kunnallista itsehallintoa. Vaivashoidontarkastelijan toiminnan tuloksena sai alkunsa kuntien vaivashoitoon huomionsa kiinnittävä valtiollinen neuvonta- ja valvontajärjestelmä. Valtio alkoi nähdä vaivashoidon omaksi tehtäväkseen, jonka käytännön hoitaminen oli vain uskottu kunnille. Hallintojärjestelmän merkittävistä muutoksista huolimatta kunnan toiminnoissa ei tapahtunut suuria muutoksia. Vaivashoidontarkastelijalla ei juuri suostuttelua järeämpiä keinoja ollut. Kunnallismiehet vastustivat edelleen voimakkaasti ulkopuolelta tuotuja uusia ajatuksia, jotka olisivat vaatineet taloudellisten lisäresurssien käyttämistä. (Kröger 1996, 33-41.)

Lopulta vuoden 1922 köyhäinhuitolaki päätti vapaaehtoisuuden kauden kunnallisessa huoltotoimessa. Jokaisen kunnan tuli perustaa köyhäinhuitolaitos eli kunnalliskoti. Rahaa ei vielä kukaan liikkunut valtiolta kunnalle paljoa, vaan toiminta oli valvontapainotteista. Kunnat eivät seuranneet tarkastajien ohjeita kovinkaan kuuliaisesti. Kuntien taloudellinen liikkumavara oli 1920- ja 1930-luvuilla vähäinen. Edelleen haluttomuus velkaantua tai nostaa kunnallisveroa sai kunnat lykkäämään uudistuksia mahdollisimman pitkälle eteenpäin. (Mt. 42-43.)

Eurooppalaisessa mittakaavassa Suomi oli hyvin jälkeenyäännyt maa sosiaalijärjestelmien kehittämisessä. Anneli Anttoson ja Jorma Sipilän mukaan Suomen jälkeenyäänneisyys ei johtunut yksin hitaasta teollistumisesta ja kaupungistumisesta vaan kyseessä oli myös poliittisen tahdon puute (Anttonen & Sipilä 2000, 31). Sosiaalijärjestelmien hidasta kehittymistä on varmasti edistänyt myös talonpoikauskulttuuriin kuulunut omavaraisuuden ihanne, joka oli perua maata viljelevien talonpoikien luonnon ankaruudesta ja niukkuudesta saamista vuosisataisista kokemuksista pohjoisilla leveysasteilla. Säästäminen oli maatalousyhteiskunnan epävarmuuden takia pakon sanelemaa. Itsenäistymisen jälkeen Suomen maataloustuotanto perustui pitkään pienviljelykselle, mikä omalta osaltaan myös puolsi omavaraisuuden ihannetta. (Heinonen, Visa 1999, 77-78.)

Agraarisessa maassa poikkeuksen muodostivat tehdasyhdyskunnat. Tehtaan harjoittamaan työväenhuoltoon kuului monia toimintoja, joita voidaan pitää hyvinvointivaltion palvelujen suorina edeltäjinä. Tehtaan ympärille oli muodostunut eräänlainen pienen yhteiskunta. Tehtaanpatruunalla oli valta alaisiinsa ja se ulottui myös työajan ulkopuolelle. Kontrollin lisäksi elämään kuului kuitenkin tietty turvallisuus. Pitääkseen tuotantolaitoksen käynnissä oli tehtaanomistajan ryhdyttävä

yhdyskunnan infrastruktuurin ja kollektiivisten palvelujen tuottajaksi, kun kunnista ei siihen ollut. (Kröger 1996, 45-51.)

Yhteenvedona voi siis sanoa, että köyhäinhoito oli 1800-luvulta aina sotien väliseen aikaan asti vahvasti säästäväisyyttä korostavien kunnallismiesten käsissä. Kuntien valtionohjaus oli sangen tehotonta kuntien pitäessä hanakasti kiinni itsehallinnostaan toteuttaen säästäväisyyden periaatteita. Toisaalta tehdaspaikkakunnilla tehtaanpatruunat lähtivät luomaan vaihtoehtoista sosiaaliturvaa työntekijöilleen kunnan sosiaalisen toiminnan ollessa kehittymätöntä. Tehdaskunnissa pohja jouhevalle tehtävien siirrolle tulevaisuudessa oli siis jo luotu.

Hyvinvointivaltion rakentamiskausi

Vakiintuneet yhteiskunnalliset suhteet joutuivat kyseenalaistetuksi 1940-luvun sota-aikana, kun kansallista yhtenäisyyttä edellyttäneeseen tilanteeseen ei sopinut sodasta kärsineiden jättäminen leimaavan kunnallisen köyhäinhoidon hoidettavaksi. Sodan riskit olivat koskettaneet koko kansaa yhtenäisesti, mikä mahdollisti ajattelun muutoksen: sosiaaliturva ei ollut enää vain köyhiin ja työväestöön kohdistuvaa toimintaa vaan kohteeksi tuli koko kansa (Anttonen & Sipilä 2000, 51-58). Kuntien kannalta merkittävää oli, että valtio toimitti uudet kansalle suunnatut avustukset kunnallishallinnon välityksellä. Kunnilla ei ollut valtaa päättää avustusten jakamisen perusteista. Sotaoloissa poikkeus kunnallisen itsehallinnon periaatteesta hyväksyttiin (Kröger 1996, 53-54.).

Sodasta kärsineiden auttaminen jatkui sodan jälkeenkin. Kuntien itse rahoittama köyhäinhoito säilyi silti uusien tukimuotojen rinnalla. Kunnallisessa toiminnassa oli kuitenkin tapahtunut käänne, jossa valtio oli saanut uudenlaisen otteen kunnista ja aikoi edelleen käyttää kuntia avustustoiminnan välikappaleina. Huoltoapukomitea linjasikin esityksessään, että kunnan tehtävä sosiaalihuollosta vastuullisena järjestäjänä olisi väistymässä. Komitea näki kunnissa vain valtion päättämän toimintapolitiikan toimeenpanijan roolin. (Mt. 54-56.)

Vaikka sosiaalipoliittisesti 1950-luku oli vielä pysähtyneisyyden aikaa, oli se kuitenkin asennemuutoksen kannalta merkittävä. Suomalaisten suhde kuluttamiseen alkoi vaurastumisen myötä muuttua. Kauppoihin tulvi uusia tuotteita maailmalta. Hedelmien ja marjojen, sokerin ja kalan ja lihan kulutus kasvoi selvästi. Myös hyvinvointi kohentui. 1960-lukuun mennessä vesijohto, viemäri, wc ja muut mukavuudet olivat lähes kaksi kertaa yleisempiä kuin kymmenen vuotta

aikaisemmin. Samoin kulttuuritarpeiden kulutus kasvoi 1950-luvulla. Populaarikulttuurin ja nuorisoviihteen kukoistus ajoittuu kulutusmyönteisen mentaliteetin läpilyöntiin toisen maailmansodan jälkeisellä taloudellisen kasvun kaudella. Visa Heinosen mukaan uudenlainen moderni kulutusyhteiskunta löi tuolloin itsensä lopullisesti läpi. (Heinonen, Visa 1999, 88-90.)

Laajamittaisen hyvinvointivaltion rakentamisen voidaan sanoa alkaneen vasta 1960- ja 70-luvuilla. Monet tutkijat pitävät erityisesti Pekka Kuusen *60-luvun sosiaalipolitiikka* -kirjassa esitettyä visiota valtiovallan valjastamisesta palvelemaan kansalaisia erittäin merkityksellisenä hyvinvointivaltioprojektin kannalta. Se sisälsi ajatuksen, että kansa huolletaan kehdestä hautaan. 1960- ja 1970-luvuilla muodostui uudenlainen palveluvaltio, jossa yksittäisistä palveluista luotiin massamittainen palvelukoneisto (Heinonen, Jari 1999, 89-90.)

Yhteiskunnan keskeiseksi päämääräksi tuli eri alueiden välinen tasa-arvo. Enää ei hyväksytty sitä, että eri osissa julkisen vallan toimet ja kansalaisille tarjotut palvelut olivat huomattavan eritasoisia maan eri osissa. Hallinnollinen tehokkuus ja palvelukyky syrjäyttivät itsehallintonäkemyksen kunnallishallinnon arvioinnin perusteena. Laajentuva valtiojohtoinen yhteiskuntapolitiikka tarvitsi tehokasta ja toimintakykyistä paikallishallintoa. Luottamusmiesjohtoinen kunnallishallinto ei enää täyttänyt näitä ehtoja. Valtion vaatima tehokkuus merkitsi suurempaa tehokkuutta valtion politiikan toimeenpanossa. Muutoksen aikaansaamisen uskottiin edellyttävän kuntarakenteen perusteellista uudistamista. Etenkin pieniä ja verotuloja vähän saavia maalaiskuntia pidettiin esteenä modernisoitumisprojektille. Vastauksena ongelmaan perustettiin kuntainliittoja, joille asetettiin tarkasti rajattuja palvelutehtäviä kuten terveys- ja koulutuspalvelujen toteuttaminen. Kuntainliittojen avulla kunnilla oli muodollista päätösvaltaa, mutta valtio ohjasi kuntainliittojen toimintaa vahvasti. Tuloksena oli suunnitelmallinen yhtenäisten julkisten terveys- ja koulutuspalvelujen massatuotanto (Kröger 1996, 60-62.)

Valtion ja kuntien vastakkainasettelu korostui erityisesti sosiaalihuollon uudistamispyrkimyksissä. Uudenaikaiset terveys- ja koulutuspalvelut etenivät nopeasti, mutta kunnallinen sosiaalihuolto oli jäänyt tiukasti kiinni agraarisen yhteiskunnan köyhäinhuoltoperinteeseen vielä 1960-luvun lopulla. Valtion luottamus maalaiskuntien uudistumiskykyyn oli vähäinen. Valtio katsoi, että luottamusmiesjärjestelmä piti korvata sosiaalihuollon ammattilaisilla. Sosiaali- ja terveysuudistusta suunnitellut komitea esitti yksimielisesti valtion vastuun kasvattamista sosiaalihuollossa. Paikallista valtaa rajoittamalla tähdättiin valtiojohtoisten sosiaalipalvelujen tuottamiseen. (Mt. 62-63.)

Teppo Krögerin mukaan lakia kunnallisesta kodinhoitoavusta vuonna 1966 voidaan pitää ensimmäisenä varsinaisena sosiaalipalvelulakina. Kodinhoitajatoiminnan valtionavun määrää alettiin porrastamaan kuntien taloudellisen kantokyvyn mukaan välille 30-80%. Uudistus suosi etenkin pieniä kuntia. Vuonna 1973 säädetty laki kunnallisesta päivähoidosta oli ratkaiseva käänne sosiaalipalvelujen kehityksessä. Lailla määrättiin kunnat tarjoamaan kuntalaisille päivähoitopalveluja eri-ikäisten lasten tarpeen mukaisesti. Kunnat määrättiin laatimaan viisivuotissuunnitelmat päivähoitopalvelujen laajentamistarpeesta. Näitä suunnitelmia valtion viranomaiset valvoivat. Lain tuoma uusi valtionapujärjestelmä nosti kuntien saaman tuen 35-80%:n tasolle. Joillekin kunnalliseen päivähoitoon ensin vastahakoisesti suhtautuneille kunnille päivähoiton kustannuksista ei jäänyt lainkaan omavastuuosuutta ja ne muuttivat nopeasti kantaansa. Valtionapujen avulla pienet säästäväiset kunnat saatiin mukaan sosiaalihuollon modernisoimiseen. Koska pienten kuntien poistaminen ei onnistunut, katsottiin valtionjohtoa myöden nimenomaan valtion velvollisuudeksi tehdä ohjeiden toteuttaminen taloudellisesti mahdolliseksi heikommillekin kunnille. (Mt. 63-69.)

Vuonna 1982 säädetty kunnallinen sosiaalipalvelujen kokonaislaki asetti ensi kertaa kunnille velvollisuuden järjestää asukkailleen sosiaalipalveluja. Laki oli hyvin epäspesifi, eikä sisältänyt yksityiskohtaisia määräyksiä. Samaan aikaan säädettiin myös uusi laki sosiaali- ja terveydenhuollon suunnittelusta ja valtionosuudesta. Niin sanottua Valtava-uudistusta markkinoitiin itsehallinnollista päätöksentekoa lisäävänä, mutta se oli selvässä ristiriidassa kunnallisen autonomian kanssa. Muutoksia perusteltiin myös 1960- ja 1970-lukujen aikana syntyneellä hallintoviidakolla, jossa kunnilla oli kymmeniä erilaisia perusteita ja hakemuksia saada valtionapuja. (Mt. 71-73.)

Tämän vuonna 1982 säädetyn lain johdosta kaikkien kunnallisten sosiaalipalvelujen ja perusterveydenhuollon valtionavuista tuli samanlaisia. Kuntien välillä säilytettiin kuitenkin kantokykyluokituksen mukainen porrastus. Uudistus merkitsi sosiaalihuollon valtionosuuksien kasvua ja tasa-arvoisen aseman saavuttamista kansanterveystyön rinnalla. Uudistuksen tuloksena Suomeen syntyi 1980-luvun lopulla sosiaalipalvelujärjestelmä, joka oli kuntien toimeenpanema, mutta valtion tiukasti suunnittelema ja ohjaama. Valtionosuusuudistuksen myötä valtio vastasi keskimäärin 46 %:stä kuntien sosiaalimenoista. (Mt. 72-73.)

Hyvinvointivaltion ekspansion kausi jäi historiaan kuntien itsehallinnon heikkenemisen kautena, kun valtio osti rahalla kuntien itsenäisyyden. Pienten kuntien säästäväisyyspolitiikkaa oli aluksi vaikea murtaa, mutta se onnistui kääntämällä tilanne kunnille päinvastaiseksi. Kun suurimmat

houkuttimet tarjottiin pienille maalaiskunnille, se ei jättänyt muuta vaihtoehtoa kuin lähteä mukaan laajentamaan palvelutoimintaa ja rakentamaan hyvinvointivaltiota. Valtion pyrkiessä lisäämään palvelutuotantoa, kunnat pyrkivät maksimoimaan valtionapunsa. Tällä politiikalla synnyttiin alueellista tasausta, mutta monesti myös hyvin heikosti paikallisiin oloihin soveltuvia palvelurakenteita.

Hyvinvointivaltion supistamiskausi

Hyvinvointivaltion rakentamiskaudella kunnat olivat alistuneet valtion tahtoon ja lähteneet laajentamaan palvelujaan. 1980-luvun loppua ja 1990-lukua voidaan pitää kunnan ja valtion suhteiden uudelleen muotoutumisen aikana. Kuntien itsehallinnon palauttaminen nousi sekä kuntien että valtion tavoitteeksi. Kun palvelujen laajeneminen kunnissa vain kiihtyi, valtionhallinnossa alettiin jo huolestua tulevaisuuden resurssien riittävydestä. Kasvuvauhtia oli kuitenkin vaikea hillitä, kun valtionosuuksien leikkaaminen olisi ollut poliittisesti vaikea asia valtion joutuessa itse määrittelemään ne palvelut, joita olisi vähennettävä. (Kröger 1996, 76.)

Hyvinvointivaltion ylikehittyneiden ohjausjärjestelmien merkittävyyttä alettiin kyseenalaistaa 1980-luvun puolivälissä. Ensiksi hallinnon hajauttamiskomitea ehdotti päätösvalan keskittämistä ministeriöihin. Samalla kunnille itselleen haluttiin siirtää palveluja koskevaa päätösvaltaa, jolloin keskusvirastoja ei enää tarvittaisi. 1980-luvun lopussa alkoi Suomessa vapaakuntakokeilu. Kunnille annettiin vapaammat kädet oman hallintonsa ja toimintojensa organisointiin. Tärkeimmät vaikutukset olivat asennemuutoksissa. Kunnat eivät olleet enää valtion alamaisia, vaan niille annettiin nyt lupa aloittaa omaehtoinen toimintapolitiikan suunnittelu. Samalla kuntien sosiaalipalvelujen työntekijät saivat kuitenkin myös havaita menettäneensä valtiollisen taustatukensa ja joutuvansa itse puolustamaan sosiaalipalvelujen asemaa kunnallisessa päätöksenteossa. (Mt. 77.)

Vuonna 1993 tuli voimaan sosiaalipalvelujen ohjauksen ja suunnittelun perusteellisesti muuttanut uudistus. Kaikki osapuolet olivat saaneet kyllikseen kuntien palvelujen yksityiskohtaisesta ohjauksesta ja valvonnasta sekä raskaasta valtionosuus- ja suunnittelujärjestelmästä. Lääninhallitusten sosiaali- ja terveysosastot lakkasivat ohjaamasta kuntien palveluja. Kuntien ei tarvinnut enää vahvistuttaa vuosittaista viisivuotissuunnitelmaa palveluiden järjestämisestä. Virkakiintiöt ja alueelliset resurssikiintiöt jäivät sosiaalipalvelujen osalta historiaan. Toinen ratkaiseva uudistus oli valtionosuusjärjestelmän täydellinen uudistaminen. Aiemmin kaikki

valtionosuudet perustuivat vahvistettujen toteuttamissuunnitelmien mukaisiin kustannuksiin. Nyt valtionosuudet irrotettiin suunnitelmista ja määräytymisperusteeksi otettiin kunnallista palvelutarvetta kuvaava laskennallinen indeksi, joka koottiin eri indikaattoreista. Näiden perusteella kunnalle määräytyvä valtionosuus maksettiin ilman kyselyjä valtionosuuksien käyttökohteista. Ainut edellytys valtionosuuksien saamiselle on, että kunnan palvelujen tuli olla yleisesti hyväksyttyä tasoa. Kun kuntien sosiaalipalvelutuotantoon kohdistettu valtionvalvonta lopetettiin, oli kunta vihdoinkin vapaa hyvinvointivaltion otteesta. (Mt. 77-79.)

Suuret uudistukset valtion ja kunnan välisissä suhteissa osuivat valtion kannalta otolliseen aikaan, kun 1990-luvun alussa Suomi syöksyi lamaan ja valtiontalouteen syntyi suuri säästötarve. Valtionosuuksien leikkauksista voitiin päättää ilman poliittisia vaikeuksia, kun vastuu vaikeista päätöksistä siirrettiin kunnille. Valtionosuuksien leikkaus oli suurin yksittäinen säästöerä valtion menoissa. Niitä leikattiin 1990-luvulla yli 14 miljardia markkaa. Vain muutamassa vuodessa valtion osuus kuntien menoista laski 40 prosentista 1950-1960 -luvun vaihteen tasolle eli 25 prosenttiin. (Julkunen 2001, 120.) Samalla kun olosuhteet ja talousympäristö muuttuvat Euroopan integraation ja kansainvälistymisen myötä, kunnatkin muuttuvat ja arvioivat uudelleen toimintastrategioitaan (Oulasvirta 1996, 13).

Samaan aikaan kun kuntien oma valta on 1990-luvulla lisääntynyt, on kuntiin levittäytynyt uusi johtamis- ja hallinto-oppi, joka ensin toteutettiin valtion hallinnossa 1980- ja 1990-luvuilla. Uudistuspolitiikka kumpuaa byrokratiakriitistä ja tähtää julkisen palvelutuotannon supistamiseen, yksityistämiseen ja yritysmallien käyttöönottoon. Kunnissa tämä niin kutsuttu *New Public Management* on näkynyt yhtiöittämisinä, yksityistämisinä, tulosityksiköittämisinä, ulkoistamisina, palvelujen sisäisinä hinnoitteluna, kilpailuttamisina ja yhteistyönä kolmannen sektorin kanssa. (Julkunen 2001, 120.)

Teppo Krögerin mukaan kuntien sosiaalipalvelut selvisivät uudessa tilanteessa silti melko hyvin. Useimmissa kunnissa lasten, vanhusten ja vammaisten palvelut asetettiin tärkeysjärjestyksen edelle, vaikka ennen uudistusta pelättiin, että kunnan päättäjät saattaisivat asettaa muut kunnan palvelusektorit edelle. Tästä huolimatta myös sosiaalipalvelut joutuivat lähes kaikkialla säästöjen kohteeksi. Erityisen voimakkaana pyrkimyksenä oli vähentää kalliiksi koettua laitoshoidoa, vaikkakaan aina avopalveluita ei lisätty korvaamaan lopetettuja paikkoja. Kuntien palvelutaso ei romahtanut, vaikka entiseen järjestelmään verrattuna syntyi aukoja varsinkin marginaalisiksi määriteltyjen väestöryhmien tarvitsemiin palveluihin. Kuntien tilanteet poikkesivat suuresti

toisistaan, ja osalla oli vaikeuksia rahoittaa palveluitaan. Säästöpäätökset johtivat entisen palvelumäärän tuottamiseen pienemmällä henkilöstöllä. Laman jälkeen keskustelua herätti erityisesti se, miten on käynyt palvelujen laadulle. Lisäksi vaihtoehdoksi on noussut palvelujen ostaminen ulkopuolisilta palveluntuottajilta. (Kröger 1996, 79-82.)

Valtion ja kunnan välisissä suhteissa 1990-luku tullaan muistamaan kunnallisen itsehallinnon palauttamisen vuosikymmenenä. Samaan aikaan osunut valtion talouden syvä kriisi pysäytti hyvinvointivaltion ekspansioon ja sai aikaan hyvinvointivaltion karsintapolitiikan aloittamisen. 1990-luku merkitsi myös vanhan säästömentaliteetin paluuta. Hyvinvointivaltion ikeestä vapautetut kunnat olivat ”vapaita” säästämään.

2.3 Karsintapolitiikka aikaisemmissa tutkimuksissa

Karsintapolitiikkaa ja säästämistä on käsitelty niin sosiaalipoliittisessa kuin kunnallispoliittisessakin kirjallisuudessa hyvin monipuolisesti. Kansainvälisesti merkittävää karsintapolitiikan tutkimusta edustaa amerikkalaistutkija Paul Pierson. Hän korostaa kirjoituksissaan (1994 ja 1996) hyvinvointivaltioiden vastustuskykyä muutoksille. Hän väittää, että hyvinvointivaltioiden ovat osoittautuneet kestävämmäksi kuin ekspansiota selittävät teoriat antaisivat ennustaa. Globalisaatio tai työväenluokan valtaresurssien väheneminen eivät ole romahduttaneet hyvinvointivaltiota. Edes poliittisen vallan keskittyneisyys tai hallintokoneiston kyvyttömyys ei voi selittää karsinnan onnistumista tai epäonnistumista. Englannin tapausta tutkineen Piersonin mukaan Margaret Thatcherin hallinto onnistui kyllä toteuttamaan askelittaisia muutoksia esimerkiksi työelämän suhteissa, valtion yritystoiminnan yksityistämisessä, rahamarkkinoilla ja julkisessa hallinnossa, mutta sosiaalipoliittikaan se ei syvämmällä pystynyt vaikuttamaan. Kansalaiset mobilisoituvat helpommin vastustamaan nykyisen asemansa heikentämistä kuin tavoittelemaan uudistuksia. Menettäjät rankaisevat puolueita enemmän kuin voittajat palkitsevat. (Pierson 1996, 163-173.)

Toisaalta Pierson olettaa, että syvä ja akuutti julkisen talouden kriisi on sellainen tilanne, missä epäsuositutkin säästöt saattavat tulla mahdollisiksi. Lisäksi leikkauksia voidaan toteuttaa tavoin, jotka helpottavat niiden läpivientä. Pierson esittää erilaisia taktiikoita, joilla leikkauksia on mahdollista toteuttaa. Leikkaus on helpommin läpi vietävissä, jos kohteena eivät ole enemmistön tai sisäpiiriläisten edut. Poliittisesti turvallisinta on häivyttää leikkaaminen siten, että sitä ei tunnusteta leikkaamiseksi tai se kohdistuu vaikutusvallattomiin ryhmiin. (Mt., 178).

Useat sosiaalipolitiikan tutkijat ovat kuitenkin kritisoineet Piersonin vähättelevää suhtautumista muutokseen. Esimerkiksi Raija Julkunen(2001) väittää, että pienetkin leikkaukset voivat kumuloituessaan tuottaa radikaaleja seurauksia. Hiipivän prosessin tuloksena hyvinvointivaltion vastustuskyky karsivia ja markkinaehtoisia reformeja kohtaan heikkenee. Taloudellisen eriarvoisuuden ja köyhyyden sieto kasvaa, ja politiikka on aikaisempaa kykenemättömämpää tai haluttomampaa vastustamaan eriarvoisuuden kasvua. Pienten karsintojen jatkuminen muuntaa mentaalisia mallejamme ja hyvinvointivaltioon liitettyjä diskursseja ja valmistelee tietä madaltuvien odotusten ja karsinnan määrittelemässä ilmapiirissä, siis hyvin toisenlaisessa kuin hyvinvointivaltion ekspansion aikana (Julkunen 2001, 158, 300).

Kirjassaan *Suunnanmuutos* Raija Julkunen kantaa huolta mentaalisten mallien muuttumisesta karsintapolitiikan seurauksena. Yksinkertaisimmillaan mentaaliset mallit tarkoittavat uusien iskusanojen omaksumista ja pahimmillaan maailman- ja ihmiskuvan muutosta. Mentaalisia malleja muutetaan erilaisilla taktiikoilla; esimerkiksi yhteinen kriisitietoisuus tuotetaan lävistämällä media kriisipuheella (Julkunen 2001, 30). 1990-luvun aikana tapahtui siirtymä julkisen vastuun eetoksesta kohti oman vastuun, yrittämisen, kannustavuuden ja aktiivisuuden eetosta. Hoiva, toimeentulo, palvelujen rahoitus ja lääkkeiden hankkiminen jäivät enemmän omalle vastuulle. Myös sosiaalivakuutuksen trendit siirtävät yhteisen vastuun eetosta syrjään. Julkisen vastuun haurastuminen näkyi myös mediassa. Julkisen vastuun vaatimus heikkeni julkisessa puheessa 1990-luvulla. Samaan aikaan julkisen sektorin reformit ovat lisänneet henkilöstöjen ”tulostavuuksia”. (Mt., 261.)

Termillä universalismi Julkunen viittaa johonkin syvempään kuin vain pohjoismaiseen hyvinvointivaltiomalliin. Universalismi on yhteenkuuluvuuden ja vertaisuuden ideologia. Siinä yhteenkuuluvuuden tunne on yhteiskuntaa koossa pitävä voima. Kun hyvinvointipalvelut suuntautuvat koko yhteisölle ja niiden nähdään hyödyttävän jokaista, ne voivat edistää sosiaalista integraatiota. Raija Julkunen olettaa, että suomalaisille vertaisuuden mentaliteetti sisältää ennen muuta hyväosaisten ja hyvätuloisten etuoikeuksien tuomitsemisen. Nykyisin vertaisuuden mentaliteettia kuitenkin poisopetetaan esimerkiksi mainonnassa: sinulla on oikeus menestyä, rikastua, erottautua. Vastakohtana universalismille Julkunen näkee äärimmäisen maailmankuvan, uuden oikeiston ajattelun, joka näkee vain yksilöitä, heidän mahdollisuuksiaan ja vastuutaan. Julkunen uskoo, että yhtäläinen ja vertainen sosiaalipolitiikan kohteena oleminen ei tunnu enää kantavan. Kansalaiset on jaoteltu eri leireihin. Toiset ovat näkyvämmiin ja paljaammiin kohteena

kuin toiset. Universalismi heikkenee siis mentaliteettina että sosiaalipoliittisena periaatteena. (Mt. 259-260, 266.)

Myös Julkusen mukaan taloudellinen lama ja valtion tulojen supistuminen 1990-luvun alussa oli se mandaatti, joka mahdollisti hyvinvointivaltion karsintapolitiikan. Toisaalta Julkunen korostaa syvempiä muutoksia kuin laman aikaansaamia, pakottamia tai oikeuttamia. Termillä *jälkiekspansiivinen* hän viittaa hyvinvointivaltion kasvun ja laajenemisen jälkeiseen toimintahallintatapaan. Siirtymän paikantamiseksi huomio pitää kiinnittää muuhunkin kuin sosiaalietuuksiin ja palveluihin sinänsä. Sosiaaliturvaetuuksien leikkauksia tai jäädyttämistä olennaisempaa on sellaisten hallinnan mekanismien ja mentaalisten mallien omaksuminen, jotka luovat pohjan jatkuvalle menokontrollille, joka estää hyvinvointijärjestelmien ja sosiaalisten etuuksien uudelleen laajentamisen. (Mt., 291.)

Matti Heikkilän ja Hannu Uusitalon(1997) toimittama *Leikkausten hinta* teos oli välintilinpäätös hyvinvointivaltion leikkausten vaikutuksista. Kirjassa pohditaan valtion ja kuntien säästötoimien ja muiden leikkausten merkityksiä. Heidän keskeinen päätelmänsä oli, että sosiaaliturvan leikkaukset eivät romuttaneet hyvinvointivaltiomallia, vaikka tarveharkintaisuus lisääntyikin. Tuloilla mitattu köyhyysaste ei kasvanut, mikä mittaustapansa vuoksi hiukan piilottaa kirjoittajien mukaan sen tosiseikan, että kaikkein köyhimmät joutuivat entistä tiukemmalle. Muun muassa toimeentulotukimenojen ja epävirallisen avun kasvu kertovat pienituloisimpien käytettävissä olevien tulojen pienenemisestä. (Heikkilä & Uusitalo 1997, 126-127.)

Teoksen päätelmistä voi nähdä erilaisia sävyjä hyvinvointivaltion muutoksessa. Kirkkaita sävyjä voidaan kirjoittajien mukaan nähdä muuan muassa hyvinvointivaltiomallin säilymisessä, vaikka se onkin aikaisempaa niukempi. Köyhyys ja tuloerot eivät tarkastelussa olleet kasvaneet ja huono-osaistuminen pysyi hallinnassa. Synkemmät sävyt liittyivät toimeentulotukiriippuvaisuuden ja epävirallisen avun kasvuun. Kirjoittajat päätyvät loppupäätelmissään kuitenkin kirkkaimpien värien kannalle. Tämä päätelmä siis tukee niitä puheenvuoroja, joiden mukaan pohjoismaisessa hyvinvointijärjestelmässä tapahtuneet muutokset olisivat kaikesta huolimatta olleet melko vaatimattomia. Heikkilä ja Karjalainen(2000, 11) kuitenkin muistuttavat, että valitsemalla näkökulmaksi hyvinvointivaltion toimintajärjestelmien muutosten arvioinnin, muutosta ja murrosta arvioidaan tietynlaisesta näkökulmasta. Tarkastelun lähtökohtana on silloin ensisijaisesti se, kuinka järjestelmä selvisi tai muuttui, ja vasta toissijaisesti se, mitkä muutosten vaikutukset olisivat järjestelmien käyttäjille.

Myös hallintotieteellisessä ja erityisesti kunnallispoliittisessa kirjallisuudessa ollaan oltu kiinnostuneita kunnallisesta karsintapolitiikasta. Esimerkiksi Heikki Helin on monissa teoksissaan analysoinut kunnallistalouden tilaa tilastoja tutkimalla. Kunnallispoliittinen kirjallisuus on ollut yleisesti kiinnostunut esimerkiksi kunnallistalouden toimintaympäristön muutoksista, laman vaikutuksesta kunnallistalouteen ja niistä strategioista, joita kunnalla on käytettävissä taloudellisessa ahdinkotilanteessa (ks. esim. Helin 1991, 1996, 1997 & 1999, Helin & Oulasvirta 2000).

Kunnallistalouden ahdingon käsitteellä tarkoitetaan epätasapainoa ja tasapainon puutetta. Jatkuessaan usean vuoden ahdinko saattaa johtaa kunnan toimintapolitiikkatypologian umpikujaryhmään. Ahdinko eli epätasapaino saattaa siten kohdata myös varakkaita, varovaisia kuntia. Kunnan johto luonnollisesti pyrkii toimimaan niin, että tasapaino häviää. Tätä varten on käytettävissä erilaisia ahdingon strategioita. Strategioilla kunnan johto pyrkii turvaamaan nykyisen liikkumavaransa tai laajentamaan sitä. Strategioita käytetään kunnan ”nostamiseksi” umpikujaryhmästä. (Helin 1991, 75.)

Kirjassaan *Isäntä vai renki? – kunnallistalouden liikkumavapaus ja valtiollinen säätely* Heikki Helin (1991) esittelee tanskalaisen julkistalouden tutkijan Paul Mouritzenin määrittelemät ahdingon perusulottuvuudet. Mouritzen (1983) on analysoinut kolmen eri käsitteen avulla kunnallistalouden ahdinkoa. Nämä käsitteet ovat vaatimukset, resurssit ja kunnallinen talouspolitiikka. Päätöksentekoprosessi yhdistää nämä käsitteet. Avainkäsite näiden suhteiden erittelyssä on epätasapaino tai tasapainon puuttuminen. Kunnallistalouden ahdingon perusulottuvuudet Mouritzenin mukaan ovat resurssiahdinko, talouspoliittinen ahdinko ja poliittinen ahdinko.

Resurssiahdingolla Mouritzen tarkoittaa vaatimusten ja resurssien suhdetta, jossa poliittisessa järjestelmässä toimivien kansalaisten ja erilaisten eturyhmien vaatimukset ylittävät kunnan käytössä olevat resurssit. Resurssiahdinkoa ei kuitenkaan tule rinnastaa niukkuuteen. Taloudellisessa mielessä niukkuus tarkoittaa sitä, että kunta ei pysty tyydyttämään kaikkia tarpeita eikä vastaamaan kaikista tehtävistään haluamallaan tavalla. Objektivisia resurssiahdingon kuvaajia ovat muun muassa seuraavat tekijät: väestön väheneminen/nopea kasvu, sosioekonomisen rakenteen vääristyminen ja yhteiskunnalliset ongelmat sekä kunnan ”yli/alijäämä”. Epätasapaino vaatimusten ja resurssien välillä voi johtaa epätasapainoon talouspolitiikan ja resurssien välillä, mutta se ei ole välttämätöntä. (Helin 1991, 68-69.)

Jos kunnan talouspolitiikan ja resurssien suhde on kunnossa, ei kunta ajautu talouspoliittiseen ahdinkoon. Mikäli tavoitteet ja pyrkimykset ylittävät kunnan käytettävissä olevat resurssit, kunta saattaa ajautua talouspoliittiseen ahdinkoon. Näin ei kuitenkaan tapahdu, jos kunta pystyy sopeuttamaan talouspolitiikkansa resursseihinsa. (Mt. 69-70.)

Poliittinen ahdinko tarkoittaa kunnan harjoittaman talouspolitiikan ja vaatimusten epätasapainoa, jolloin kunta ei pysty talouspolitiikallaan vastaamaan kuntalaisten ja eturyhmien vaatimuksiin. Se ei niinkään riipu siitä, mitä kunta tekee, vaan mitä se on tehnyt ja saanut aikaan. Kollektiiviset kokemukset vaikuttavat talouspolitiikan ja vaatimusten välisen epätasapainon suuruuteen. Jos kuntalaiset odottavat kokemustensa perusteella menojen supistuksia ja uhrauksia, tilanne tuskin johtaa tyytymättömyyteen ja poliittiseen ahdinkoon. Poliittisen johdon kyky poliittisen ahdingon torjumisessa riippuu siitä, miten ja kuinka uskottavasti se on aikaisemmin vastaavissa tilanteissa onnistunut. Poliittisessa ahdingossa kunnan johto voi arvioida uudelleen talouspolitiikkansa tai pyrkiä maltillistuttamaan ja madaltamaan vaatimuksia. (Mt. 71.)

Karsintapolitiikkaa ja säästämistä on tutkittu hyvin vähän diskurssianalyttisillä menetelmillä. Pasi Kumpulainen sivuaa sosiaalipolitiikan alaan sijoittuvassa lisenssiaatin työssään *Merkitty kaupunki* vuonna 1998 Porissa käytyä lähiökirjastokiistelyä. Kumpulainen on katsonut Porissa syntyneen lähiökirjastoliikkeen perustelujen nousseen ”yhteisön, kylän tai lähiön puolustamisesta”. Uhkakuvina lakkauttamisissa näyttäytyvät syrjäytyminen ja koko kansan sivistysajatuksen hylkääminen. Kumpulaisen mukaan kirjastot tuovat ”universaalien vaikutuksen paikalliseen elämään”, ne yhdistävät oman elinpiirin osaksi muuta maailmaa. Samaan aikaan Porissa oltiin sulkemassa myös pienkouluja. Molempien lakkauttamissuunnitelmien syvien ristiriitojen Kumpulainen näkee syntyneen ennen kaikkea poliittisen eliitin muotoileman kaupunkipolitiikan ja ihmisten kokemien tarpeiden välisestä erosta. Taloudellinen kilpailukyky ja ihmisten toivomat maaseutumaiset lähipalvelut eivät ole helposti sovitettavissa. Peruspalveluiden lakkauttamisuhka liittyy kysymykseen demokratian toimivuudesta sekä kaupunkilaisten kokemien tarpeiden ja kaupungille määriteltyjen tehtävien välisestä suhteesta. (Kumpulainen 2001, 197-200.)

Tässä tutkielmassa kiinnostukseni kohdistuu karsintapolitiikkaa koskeviin puhetapoihin. Olen kiinnostunut puhetapojen rakentumisesta julkisessa puheessa. Samalla lähdän siitä olettamuksesta, että karsintapolitiikkaa edistävän *jälkiekspanstiivisen* ajan henkeä ja mahdollisia *mentaalisten mallien* muutoksia on mahdollista paikantaa säästöihin liittyvissä puhetavoissa. Eräs tärkeä tavoite

tutkielmalleni onkin *suhteuttaa diskurssianalyysin tuloksia osaksi aiempaa karsintapolitiikan tutkimusta ja keskustelua säästöistä.*

3. DISKURSSIANALYYTTINEN LÄHESTYMISTAPA

Viime vuosikymmenet ovat olleet median tutkimisen uutta renessanssia. Mediantutkimus ei kuitenkaan ole enää vain viestinnätutkijan yksinoikeus vaan myös monet muut yhteiskuntatieteilijät ja humanistit työskentelevät samalla kentällä ja samojen käsitteiden parissa. Tieteiden rajat ovat liudentuneet ja myös yhteiskuntatieteet ovat alkaneet tutkia kohteitaan kielellisinä ja tekstuaalisina. Mediatutkimuksen semioottiset, diskurssianalyttiset ja muut tekstintutkimuksen suuntaukset voi sijoittaa osaksi kulttuurintutkimusta, joka nousi näkyvästi esille 1970-luvun jälkipuoliskolla. Kulttuurintutkimuksen nousu on osa yhteiskuntatieteiden lingvististä, tutkinnallista tai diskursiivista käännettä, joka korostaa viestinnän luonnetta merkityksiä tuottavana ja tulkitsevana toimintana. (Väliverronen 1998, 13.)

Diskurssianalyysi ei ole selkeärajainen tutkimusmenetelmä, vaan enemmänkin sitä voidaan luonnehtia väljäksi teoreettiseksi viitekehyykseksi, joka sallii erilaisia tarkastelun painopisteitä ja menetelmällisiä sovellutuksia (Jokinen ym. 1993, 17). Erilaiset diskurssianalyttiset lähestymistavat pohjautuvat eri teoreettisiin traditioihin, jolloin ei ole mahdollista puhua yhdestä selkeärajaisesta diskurssianalyysistä. Lähtökohtana diskurssianalyysissä on sosiaalinen konstruktionismi (Gill 2000, 172-173). Sosiaalisen konstruktionismin mukaan kohtaamme tutkimuskohteemme kielellisten ja muiden symbolisten jäsennysten kautta. Kielenkäyttö nähdään osana todellisuutta itsessään eikä vain siltana kielen käytön ulkopuoliseen todellisuuteen (Gill 2000, 174-175; Jokinen ym. 1993, 39). Diskurssianalyttisessä tutkimuksessa luovutaan kielen ulkopuolella olevan perimmäisen totuuden etsimisestä, jolloin kiinnostus kohdistetaan itse kielenkäyttöön tai tekstiin. Vaikka kielen käytön ei ajatella heijastavan todellisuutta, se ei myöskään tarkoita, että kielen käyttö ja oikea todellisuus nähtäisiin toisistaan erillisinä ilmiöinä. Kielenkäyttö ja sosiaalinen todellisuus nähdään tiukasti yhteen kietoutuneina, jolloin todellisuuden eri ilmiöt nähdään erilaisten merkityssystemien kautta. (Jokinen ym. 1993, 20-23.)

Sosiaaliselle konstruktionismille on ominaista se, että kielen käyttöä tai diskurssia ei tule lähestyä pelkästään puhuttuna tai kirjoitettuna kielenä tai asioiden sanallisena kuvaamisena vaan kielen käytöllä aktiivisesti tuotetaan asiantiloja. Kielen käyttö merkityksellistää, rakentaa, uusintaa ja muuntaa sosiaalista todellisuutta (Gill 2000, 174; Jokinen 1999, 39).

Diskurssianalyysille tyypillistä on oletus rinnakkaisten, kilpailevien merkityssystemien olemassaolosta. Sosiaalinen todellisuus hahmottuu moninaisena. Se on useiden rinnakkaisten ja keskenään kilpailevien systeemien kenttä, joka merkityksellistää maailmaa, sen prosesseja ja suhteita eri tavoin (Jokinen ym. 1993, 24-25). Kun teksti käydään läpi pitkän tulkintaprosessin kautta, voidaan tuloksena hahmottaa diskursseja eli merkityssystemejä. Diskurssianalyysi on kiinnostunut siitä, miten eri diskurssit aktualisoituvat erilaisissa sosiaalisissa käytännöissä (Jokinen ym. 1993, 27-28).

3.1 Diskurssit eli puhetavat

Diskurssit ovat puhetapoja, ajattelutapoja, tapoja esittää eli representoida jokin kohde tai aihe. Ne tuottavat merkityksellistä tietoa kohteestaan. (Hall 1999, 105). Jokinen ja Juhila (1999, 67) puhuvat merkityssystemistä yläkäsitteenä, jolloin diskurssi- ja tulkintarepertuaari ovat sen alakäsitteitä. Käsitteiden välillä ei kuitenkaan voi sanoa olevan suuria eroja (Jokinen ym. 1993, 27). Ne ovat ”verrattain eheitä, säännönmukaisten merkityssuhteiden systeemejä, jotka rakentavat sosiaalista todellisuutta” (Jokinen ym. 1993, 27). Diskurssit tai tulkintarepertuaarit eivät synny sattumanvaraisesti vaan ne tuotetaan sosiaalisissa käytännöissä (Suoninen 1999, 19-20). Se miten eri termejä tulisi käyttää, ratkaisee käyttöyhteys. Historiallisuuden, valtasuhteiden ja institutionaalisten sosiaalisten käytäntöjen tarkasteluun sopii diskurssi-termi (Jokinen ym. 1993, 39-40.), kun taas arkisen kielenkäytön vaihtelevuuden yksityiskohtaiseen tarkasteluun soveltuu tulkintarepertuaari. (Jokinen ym. 1993, 26-28.) Omassa tutkimuksessani haluan käyttää *puhetapa*-termiä, joka kuvannee ehkä parhaiten niitä omia tulkintoja, joita lehtiaineistosta tulen tekemään.

Tyypillistä diskursseille on, että ne voivat olla rinnakkaisia tai keskenään kilpailevia, jolloin tekstistä on mahdollista nostaa esiin hegemonisessa asemassa olevia puhetapoja (Jokinen ym. 1993, 28-29). Ne ovat eräänlaisia luonnollisia ja kyseenalaistamattomia, totuuden arvon saavuttaneita diskursseja, jolloin ne tulee helposti ohittaneeksi kiinnostamattomina ja itsestäänselvyyksinä (Jokinen & Juhila. 1993, 76-77). Hegemoniset diskurssit, jotka vaijentavat muita diskursseja, eivät

välttämättä ole kaikista aineistoista yhtä hyvin identifioitavissa. Hegemoninen diskurssi voi olla tekstissä lukumääräisesti useammin ja useammassa yhteydessä esiintyvä saman diskurssin osa, jolloin mielenkiinto kohdistetaan tekstissä esiintyviin yhtäläisyyksiin. Hegemoninen diskurssi voi olla myös harvemmin esiintyvä, mutta sitäkin selvempi ja vaihtoehdottomampi. Tällöin muut, useammin esiintyvät diskurssit voivat olla tukemassa hegemonista diskurssia. (Jokinen & Juhila. 1993, 79-81, 96-97.)

Diskurssianalyysiin olennaisesti liittyvällä intertekstuaalisuudella tarkoitetaan eri diskurssien määrittymistä suhteessa toisiinsa. Tällöin diskurssit saavat sisältönsä osin toisista diskursseista. Diskurssit voivat viitata toisiin diskursseihin kommentoimalla toisia diskursseja tai lainaamalla osia niistä. Viittaaminen voi olla joko kritiikkiä tai liittoutumista toisen diskurssin kanssa. Diskurssit eivät siis rakenna sosiaalista todellisuutta itseriittoisesti. (Jokinen ym. 1993, 28-29.)

3.2 Diskurssien funktionaalisuus ja kontekstuaalisuus

Kielen käytön funktionaalisuudella viitataan siihen, että kielen käytöllä aktiivisesti tuotetaan, ei ainoastaan kuvata, sosiaalista todellisuutta. Diskurssien tuottama merkityksellinen tieto kohteestaan vaikuttaa sosiaaliin käytäntöihin ja sillä on näin todellisia seurauksia ja vaikutuksia (Hall 1999, 105.). Diskurssien funktionaalisuuden tarkastelussa kiinnostus on kohdistunut siihen, mitä kielen käyttäjä kulloinkin tekee ja tulee tuottaneeksi. (Jokinen ym. 1993, 41.)

Kielen käytön funktioilla ei tarkoiteta pelkästään puhujan tarkoittamia seurauksia tai jo tapahtuneita seurauksia vaan myös niitä seurauksia, joita puhuja puheellaan tarkoittamattaan tuottaa tai tekee mahdolliseksi. (Jokinen ym. 1993, 20-22.) Yhdellä ja samalla ilmauksella voi tilanteesta riippuen olla erilaisia funktioita. Tilannekohtainen funktio viittaa siihen, mitä kullakin lausumalla saadaan aikaan kyseisessä tilanteessa. Kielen käyttäjä voi esimerkiksi esittää itsensä myönteisessä valossa. Tilannekohtaisten funktioiden jäljittäminen on tiukasti aineistoon tukeutuvaa toimintaa. (Suoninen 1997, 66-67.)

Diskursseja tarkastellaan aina käyttöyhteydessään (Gill 2000, 175-176). Kontekstia ei tule sulkea pois häiriötekijänä vaan siihen suhtaudutaan tutkimusta rikastuttavana tekijänä (Jokinen ym.1993, 29). Analysoitava toiminta suhteutetaan aikaan ja paikkaan, mutta konteksti voidaan huomioida aineistossa myös muilla tavoilla. Kontekstilla voidaan ymmärtää esimerkiksi sanojen yhteys

lauseeseen tai teon yhteys toimintaepisodiin. Kulttuurisella kontekstilla tarkoitetaan aineiston ulkopuolista kontekstia, jolloin tulkinta edellyttää tutkijan kulttuurisen tuntemuksen käyttöä. Reunaehtokonteksti viittaa siihen, mitkä ovat olleet aineiston tuottamisen ehdot, mikä vaikuttaa aineiston luonteeseen. (Jokinen 1993, 29-35.)

3.3 Retorinen diskurssianalyysi

Yksi keskeinen diskurssien piirre on niiden retorisuus (Gill 2000, 176). Retoriikan tai retoriikan keinojen tarkastelua voi pitää omana metodisena lähestymistapana (Jokinen 1999, 126). Retoriikka viittaa niihin tapoihin, joilla tiettyjä merkityksiä tai puhetapoja ajetaan läpi. Se on suostuttelua ja vakuuttelua. Esimerkiksi lehtikirjoitukset ovat hyvin soveltuva aineisto retoriseen analyysiin. (Jokinen 1999, 126).

Retorisista keinoista kiinnostuneessa diskurssianalyysissä ei ole olennaista vain luetella retorisia keinoja vaan tarkastella sitä, mitä niillä rakennetaan ja mitä saadaan aikaan? (Jokinen 1999, 127.) Jonkin asian kuvaaminen tuottaa aina kategorioita ja luokitteluja. Kategoriat määrittelevät tietyt asiat rutiineiksi, normaaleiksi, hyväksytyiksi, epänormaaleiksi jne. (Jokinen 1999, 129-130.) Argumentointia tulee tarkastella tällöin sosiaalisena toimintana.

Tietynlaisen position ottamista julkisessa keskustelussa kutsutaan diskurssianalyysissä itsensä asemoinniksi. Argumentaatio on oman aseman puolustamista. Argumentaatiota tulee aina tarkastella siinä kontekstissa, jossa se saa merkityksensä. Oleellista on, mitä tehdään argumentaatioissa ja mihin keskusteluun ne ovat puheenvuoroja? Argumentaatio on läsnä kaikessa kielen käytössä. Se ei aina ole tietoista taktikointia vaan osittain tiedostamatonta. (Jokinen 1996, 127-128.)

Oleennaista argumentaatioissa on myös puhujan ja yleisön välinen suhde. Puheella on tarkoitus sitouttaa tietty yleisö esitetyn argumentaation taakse vakuuttamalla ja suostuttelemalla. Puhe on aina suunnattu tietylle yleisölle. Argumentaation vakuuttavuus rakentuu viime kädessä vasta sen vastaanotossa. Yleisöstä riippuu, millainen argumentaation sisältö ja käytetyt retoriikan keinot milloinkin toimivat vakuuttavasti. (Jokinen 1999, 128-129.)

Diskurssianalyysissä vakuuttavaa retoriikkaa tarkastellaan usein faktan konstruointina. Faktan konstruointi on yritys saada väitteet näyttämään kiistattomilta tosiasioilta. Kun jokin asia esitetään kiistattomana totuutena, vaihtoehtoiset todellisuuden jäsenystävät usein vaientuvat. Faktan konstruoinnin tarkastelussa kiinnostus kohdistuu niihin keinoihin, joilla jotakin asiaa ajetaan todeksi. (Jokinen 1999, 129.) Faktuaalistamisstrategialla viitataan vakuuttelun tapaan, jonka avulla jotakin tietoa aletaan pitää itsestään selvänä ja ainoana oikeana (Juhila 1993, 152).

Seuraavaksi tulen erittelemään mahdollisia faktuaalistamisen ja retorisen vakuuttamisen keinoja, joita Jokinen(1999) ja Juhila(1993) ovat esittäneet. Heidän esittämänsä keinot eivät tietenkään ole ainoita mahdollisia vakuuttamisen keinoja, mutta ne toimivat hyvänä johdatteluna omaa analyysiani silmällä pitäen.

Argumentaation esittäjään keskittyvät vakuuttelun keinot perustuvat olettamukseen, että on helpompaa saada kannatusta väitteelle, jonka esittäjä nauttii luottamusta kuin sellaiselle väitteelle, jonka esittäjää pidetään arveluttavana henkilönä. Väitteen esittäjään liittyvä retorinen keino on myös väitteen etäännyttäminen omista intresseistä. (Jokinen 1999, 133-136) Omalla osallisuudella ja kokemuksella on myös mahdollista saada aikaan vakuuttavuutta, jota on vaikea kumota. Vedottaessa omaan läsnäoloon on yleisön vaikea epäillä väitteen todenmukaisuutta, koska he eivät itse ole olleet paikalla. (Juhila 1993, 158-160.)

Puhujakategoriolla oikeuttamisella tarkoitetaan joihinkin puhujakategorioiden liitettävää oikeutta tietynlaiseen tietoon (Jokinen 1999, 135). Arvostetusta puhujakategoriasta lausuttu puhe voi siis olla vakuuttavampaa kuin vähemmän arvostetusta puhujakategoriasta lausuttu puhe (Jokinen 1999, 135). Olennaista on tarkastella sitä, millaisia kategorioita kulloinkin herätetään henkiin ja miten niitä käytetään eri tilanteissa. Oletettu yleisö vaikuttaa siihen, mikä kategoria milloinkin toimii vakuuttavasti. (Jokinen 1999, 135.)

Esittäjään liittyvä vakuuttamisen keino on myös asiantuntijan konsensuksella tai lausunnolla vahvistaminen. Argumentti voidaan esittää sellaisena, että se on yhteisesti hyväksytty, jolloin se ei näyttäydy henkilökohtaisena mielipiteenä (Jokinen 1999, 139, Jokinen & Juhila 1993, 93). Konsensukseen voivat viitata esimerkiksi suorat lainaukset, jolloin saadaan syntymään vaikutelma, että jokin muukin on samaa mieltä väitteen esittäjän kanssa. Arvovaltaisen henkilön tuki tehostaa erityisesti konsensuksen vaikutelmaa. (Jokinen 1999, 139.) Erilaisten instituutioiden edustajat käyttävät usein me-muotoa vakuuttamisen keinona. Silloin väitteen esittäjä näyttää esiintyvän

isomman joukon nimissä (Jokinen & Juhila 1993, 93). Samoin yleisesti jaettuihin sosiaalisiin normeihin vetomainen viittaa myös eräänlaiseen konsensuksella vakuuttamiseen (Juhila 1993, 172).

Väitteeseen keskittyvät retoriset keinot vahvistavat ajettavaa asiaa saaden sen näyttämään totuudelliselta tai kannatettavalta (Jokinen 1999, 133). Väite voidaan esittää siten, että asiat saadaan näyttämään puhujista riippumattomilta tosiasioilta, jotka ikään kuin puhuvat puolestaan. (Jokinen 1999, 140-141; Juhila 1993, 163-164.) Tosiasiapuheessa asiat vain tapahtuvat ilman toimijoiden vaikutusta niihin, jolloin toimijan tehtäväksi jää oman rationaalisuuden osoittaminen ja asioiden hyväksyminen sellaisina kuin ovat. Tosiasiapuheella pyritään tukahduttamaan vaihtoehtoiset ajattelu- ja toimintamallit (Jokinen 1999, 140), jolloin muita vaihtoehtoja ei edes kannata miettiä (Juhila 1993, 167). Passiivimuodolla voidaan häivyttää tekojen toimijat, jolloin saadaan vaikutelma asioiden tapahtumisesta ilman varsinaista tekijää. (Jokinen 1999, 141).

Poliittiselle kielenkäytölle ja tiedotusvälineille ominaista on kategorisointien käyttäminen vakuuttamisen keinona. Eri asioita voidaan luonnehtia vaihtoehtoisilla tavoilla, jotka toteuttavat erilaisia funktioita. (Mt., 141-143.) Vakuuttaminen voi myös tapahtua yksityiskohtaisilla kuvauksilla, jolloin tarinoihin saadaan todentuntua (Mt, 144).

Myös numeerinen ja ei-numeerinen määrällistäminen saavat väitteet näyttämään vakuuttavilta. Kvantifionti voi perustua joko lukujen tai määrää ja laatua kuvaavien sanojen käyttämiseen. Asioiden esittäminen numeerisessa muodossa saa ne näyttämään mitattavissa olevilta ja siten ristiriidattomilta asioilta. (Jokinen 1999, 146.) Ääri-ilmaisuilla kuten esimerkiksi ”joka kerta”, ”ei koskaan” ja ” ei mitään” voidaan saada aikaan samanlainen vaikutus kuin määrällistämisen keinoilla. Metaforilla viitataan siihen, että jotakin asiaa kuvataan sellaisilla käsitteillä, jotka eivät vastaa kirjaimellisesti määritelmää. Niiden käytöllä voidaan liittää kuvauksen kohteeseen haluttuja piirteitä. (Mt., 150-151.)

Retoristen keinojen tarkastelussa oleellisinta on se, mitä niillä saadaan aikaan ja miten niitä käytetään. Analyysissä ei myöskään pohdita sitä, käytetäänkö keinoja tarkoituksellisesti vai onko niiden käyttö luonnollista. Kiinnostus kohdistuu toimintaan ja sen seurauksiin. (Mt., 131-132.)

4. TUTKIMUSTEHTÄVÄT

Tässä tutkimuksessa pyrin tarkastelemaan kunnallista säästöpolitiikkaa diskurssianalyysin keinoin. Diskurssianalyysissa keskitytään siihen, miten ja millaista todellisuutta kielenkäytöllä tuotetaan. Painopiste tutkimuksessa on tuoda kielellisiä konstruktioita näkyviksi ja tulkita niitä. (Jokinen ym.1993, 18, 41-42). Jokinen, Juhila ja Suoninen (Jokinen ym. 1993, 9-10) määrittelevät diskurssianalyysin ”sellaiseksi kielen käytön ja muun merkitysvälitteisen toiminnan tutkimukseksi, jossa analysoidaan yksityiskohtaisesti sitä, miten sosiaalista todellisuutta tuotetaan erilaisissa sosiaalisissa käytännöissä.” Tavoitteena ei ole vastata miksi-kysymyksiin vaan diskurssianalyysissä ollaan kiinnostuneita mitä- ja miten-kysymyksistä. Näiden periaatteiden pohjalta olen muodostanut seuraavat tutkimuskysymykset:

- 1) *Millaisena Vantaan kaupungin karsintapolitiikka rakentuu paikallislehdissä?*
- 2) *Miten säästökirjoittelun puhetapoja tuetaan retorisesti?*
- 3) *Millaisia mahdollisia vaikutuksia puhetavoilla voi olla ja mitä ne saavat aikaan?*

Ensimmäiseksi pyrin *luokittelemaan aineistoa ja muodostamaan sen pohjalta erilaisia puhetapoja*. Tätä vaihetta voisi kutsua myös *moninaisuuden kartoittamiseksi*. Kun tutkimuksen kohde on uusi, ei vielä tiedetä millaisia diskursseja aineistosta löytyy. Kun tutkijalla on jo tietoa aineistosta löytyvistä diskursseista, voivat tutkimuskysymyksetkin olla rajatumpia ja kiinnostuksen kohteena saattaa olla tiettyjen diskurssien yksityiskohtaisempi tarkastelu. (Jokinen & Juhila 1993, 76-78.) Pyrin tarkastelemaan sitä, *mistä puhetavoissa puhutaan, ketkä puhuvat ja miten säästöjä määritellään*. Toisessa tutkimuskysymyksessä tarkoitukseni on *määritellä niitä retorisia keinoja, joita puhetapojen tukemiseen käytetään*. Tavoitteenani on tuoda esille sitä, *millaiset retoriset keinot ovat eri puhetavoille ominaisia ja miten eri puhetapojen retoriset keinot poikkeavat toisistaan*. Kolmannessa tutkimuskysymyksessä olen kiinnostunut muodostettavien *puhetapojen funktioista*. Funktiolla tarkoitetaan kaikkia niitä tarkoitettuja ennen kaikkea myös tarkoittamattomia seurauksia, joita kielen käytöllä on tai voi olla (Jokinen ym.1993, 20-22). Diskurssianalyysissä lähdetään siis siitä olettamuksesta, että kielenkäytöllä ei ainoastaan kuvata vaan myös aktiivisesti tuotetaan sosiaalista todellisuutta.

5. TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

5.1 Paikallislehdet tiedonvälittäjinä

Tutkimuksen aineisto muodostuu Vantaalla ilmestyvien paikallislehtien artikkeleista. Pääosa lopulliseen aineistoon valikoituneista lehtikirjoituksista on Vantaan Sanomista, mikä on ymmärrettävää, koska lehti keskittyy nimenomaan Vantaan tapahtumista kirjoittamiseen. Kaupunkilehti Vartin ja Alueuutisten lehtileikkeet ovat selvänä vähemmistönä aineistossa.

Vantaan Sanomat ilmestyy kolme kertaa viikossa ja on luetuin lehti Vantaalla. Lehdestä ilmestyy sisällöltään hieman erilaiset painokset Itä-Vantaalla ja Länsi-Vantaalla. Itäpainoksen suuruus on noin 60 000 kappaletta ja länsipainoksen 65 000 kappaletta. Vantaan Sanomat on ilmaislehti ja sen aiheina ovat muun muassa kunnallinen päätöksenteko, vapaa-ajan vinkit ja vantaalaisten urheilijoiden menestys. Tämän lisäksi lehti tarjoaa keskustelijoille omat palstansa. Lehteä julkaisee Suomen Lehtiyhtymä eli entinen Keski-Uusimaa-Konserni.

Kaupunkilehti Varti kuuluu Sanoma Kaupunkilehtien ryhmään. Ilmaisjakelulehti ilmestyy kahdesti viikossa. Lehdestä tehdään viisi erilaista versiota, Espooseen, Vantaalle, Itä-, Pohjois- ja Etelä-Helsinkiin. Levikki pääseudulla on 460 000 kappaletta. Muutamia Vartin kirjoituksia valikoitui tutkimuksen lopulliseen aineistoon.

Kuten Vantaan Sanomat myös Alueuutiset kuuluu Suomen Lehtiyhtymään. Lehden kirjoittelu ei kuitenkaan keskity erityisesti Vantaan asioihin, joten sen kirjoitukset ovat aineistossa selkeänä vähemmistönä. Myös Alueuutiset on ilmaisjakelulehti.

Viestinnän ja julkisuuden merkitys kasvaa koko ajan. Tutkimuksista on ilmennyt, että asukkaat lukevat paikallislehtensä hyvin tarkkaan. Paikallislehdistöä voidaan pitää merkittävimpanä kunnallisten uutisten tiedottajana (Oulasvirta 1996, 38.). Tutkimusaineistona olevat joka kotiin jaettavat ilmaislehdet ovat yksi tärkeimmistä, ellei jopa tärkein, tiedotusväline, jonka kautta vantaalaiset voivat saada tietoa oman alueensa asioista ja tapahtumista. Sen takia niiden tutkiminen on mielestäni hyvinkin perusteltua. Yhtenä kunnallisen demokratian kannalta tärkeiden painostusryhmien vaikuttamiskeinoista voidaan myös pitää mielipidekirjoittelua, jonka osuus oli erityisen suuri Vantaan Sanomien muodostamassa aineisto-osuudessa.

5.2 Alustava analyysi

Aloitin aineiston keruun vuoden 2005 syksyllä. Tavoitteenani oli tutkia nykyhetkeä, joten valitsin aineiston lehtiartikkelit lokakuun 2005 ja helmikuun 2006 väliseltä aikajaksolta. Aluksi lähdin etsimään alustavasta aineistosta sellaisia artikkeleita, jotka käsittelivät tai sivusivat tutkielmani aihetta eli kunnallisia säästötoimia. Kutsun tätä vaihetta aineiston ensimmäiseksi karsintavaiheeksi, koska siinä karsiutuvat pois kaikkein selvimmät tapaukset, joita ei voi säästöpolitiikkaan mitenkään yhdistää, kuten vaikkapa urheilu-uutiset. Toisessa vaiheessa aloin lukemaan lehtileikkeitä tarkemmin läpi. Koska leikkeiden määrä oli tässä vaiheessa vielä melko suuri, jouduin luonnollisesti tekemään lisää karsintaa, jotta aineisto olisi edes jotenkin hallittavissa. Rajatakseni aineistoa ja parantaakseni sen hallittavuutta päätin keskittyä niihin lehtileikkeisiin, joissa selvästi mainitaan sana *säästö* tai jokin muu säästöihin viittaava termi, kuten vaikkapa *leikkaus*, *höyläys*, *karsinta*, *alasajo*, *alibudjetointi* tai *resurssien vapauttaminen*. Lopullinen aineisto koostui 85 lehtiartikkelista. Niistä 15 oli uutisia, 17 reportaaseja, 2 haastatteluja, 4 kolumneja, 7 pääkirjoituksia ja 40 yleisönosastokirjoituksia, jotka muodostivat selvästi yleisimmän yksittäisen lajityypin. Artikkeleista peräti 72 kappaletta oli Vantaan Sanomista, jonka rooli aineistomateriaalissa on hallitseva. Kaupunkilehti Vartin artikkeleita aineistossa oli 11 kappaletta ja Alueuutisista vain 2 artikkelia. Kuten jo aiemmin totesin, Vantaan Sanomien suuri osuus lopullisessa aineistossa selittyi pitkälti sen keskittymisellä Vantaan asioista kirjoittamiseen ja yleisönosastossa käytävällä aktiivisella keskustelulla. Tämän perusteella Vantaan Sanomia voidaankin pitää Vantaan tärkeimpänä paikallislehtenä.

Seuraavassa vaiheessa päätin lähteä tyypittelemään sitä, mistä sanomalehtileikkeissä oli kyse. Ominaista aineistolle oli se, että edustettuina oli erilaisia artikkelityyppejä: uutisia, reportaaseja, kolumneja, pääkirjoituksia ja mielipidekirjoituksia. Tämä oli tietysti analyysia vaikeuttava tekijä, koska jokainen genre rakentuu omalla tavallaan. Esimerkiksi mielipidekirjoituksissa asioita käsitellään eri tavalla kuin raportoivissa uutisteksteissä. Genrellä on vaikutuksensa myös siihen, minkälaisia puhetapoja tekstistä on lopulta mahdollista löytää. Osa artikkeleista oli kanta-aottavia, toiset taas selostavia.

Selailemalla lopullista aineistoa läpi oli sen yleisilmeestä mahdollista hahmottaa jo varhaisia suuntaviivoja. Leikkeet oli mahdollista jaotella karkeasti säästökritiikkiin, säästöjä puolustavaan puheeseen, säästöjä uutisoiviin juttuihin sekä säästöjä kommentoiviin mielipidekirjoituksiin. Uutisissa esiin nousi sekä säästöjä kritisoivaa tyyliä, että säästöjen tarpeellisuutta korostavaa

päätöksentekijöiden puhetta. Osassa uutiseksi luokittelemistani jutuista näkyi kriittinen näkökulma: niissä saatettiin antaa puheenvuoro esimerkiksi kotihoidontuen Vantaa-lisän leikkauksia vastustaville kotiäideille. Aineiston mielipideteksteille oli ominaista ankara säästökritiikki, mikä on tietysti mielipidekirjoitusten luonteelle ymmärrettävää. Näiden jaotteluiden pohjalta pystyin jo etenemään kohti alustavien puhetaipojen muodostamista.

Tyypillistä aineiston uutisille oli usein myös se, että niissä käytettiin melko neutraalilta tuntuvaa kerrontaa, jossa asioista vain raportoidaan ottamatta suorasti kantaa asiaan. Analyysin kannalta neutraali uutisointi ei ole niin hedelmällistä kuin esimerkiksi vahvan tulkinnat omaavat suorat lainaukset tai mielipidetekstit. Luvussa 5.4 tulen käsittelemään neutraalia uutisoinnin genreä erikseen erottaen sen samalla luvussa 6 alkavasta varsinaisesta aineistoanalyysistä. Tätä valintaa voi perustella sillä, että neutraalien uutisten analysoiminen olisi ollut varsin erityyppistä verrattuna säästöjä avoimemmin tulkitseviin ja perusteluihin pyrkiviin kantaaottaviin artikkeleihin. Työekonomian kannalta oli järkevää rajata tarkastelua. Koska en kuitenkaan halunnut vähätellä neutraalin uutisoinnin asemaa aineistossa, ei ollut perusteltua jättää sitä kokonaan käsittelemättä.

Puhetapoja muodostettaessa tarkastellaan sitä, miten eri asioista tai teemoista puhutaan sekä kiinnitetään huomio niissä itsessään esiintyviin yhtäläisyyksiin, eroihin ja ristiriitaisuuksiin (Gill 2000, 180). Tavoitteenani oli etsiä tekstien sisältä samaan puhetapaan kuuluvia lausumia. Tämä vaihe oli kuin palapelin kokoamista, jolloin pienistä paloista alkaa vähitellen muodostua tutkijan tulkinnasta riippuvainen kokonaiskuva aineistosta. Vähitellen muodostuvat alustavat puhetavat eivät kuitenkaan heti ole lopullisia vaan niillä on tapana muuntua analyysiprosessin edetessä ja käydessä perusteellisemmaksi. Usein diskurssit menevät myös päällekkäin ja samakin tekstikohta voi edustaa monia eri puhetapoja.

Edellä kuvatun mukaisesti pystyin muodostamaan kaksi yleistä puhetapaa: säästöjä puolustavan puhetavan ja säästöihin kriittisesti suhtautuvan puhetavan. Erityinen tutkimuksellinen valintani oli tarkastella mielipidekirjoittelua erillään muista juttutyypeistä. Koska aineisto sisälsi erityisen paljon kriittistä mielipidekirjoittelua, oli siitä mahdollista ja tarkoituksen mukaistakin muodostaa vielä tarkempia puhetapoja säästöjen ongelmallisuutta painottavan puhetavan alalajeiksi. Puhetaipojen muodostamisen jälkeen halusin pohtia sitä, mitkä retorisen vakuuttamisen keinot ovat puhetavoille ominaisia. Muodostamieni konstruktioiden pohjalta lähdin tarkastelemaan vielä sitä, mitä mahdollisia vaikutuksia puhetavoilla voi olla ja mitä niillä saadaan aikaan.

Esitellessäni puhetapoja tulen esittämään esimerkkejä lausumista tai tekstikohdista, joissa tietty puhetapa esiintyy tai jotka kuvaavat puhetapaa. Tavoitteena on ollut mahdollisimman tarkka puhetapojen esittäminen. Analyysiosiossa esiintyvät lainaukset on kirjoitettu pienemmällä kirjasin koolla ja lisäksi olen käyttänyt sisennyksiä. Lainausten lopussa olen suluissa maininnut artikkelin numeron, jolloin liitteestä voi halutessaan tarkistaa, mistä artikkelista on kyse.

Diskurssianalyysille on tyypillistä, että tutkimustulokset ovat tutkijan omia konstruktioita, eivätkä siten laajasti yleistettävissä (Gill 2000, 180-181, 186). Tutkimuskäytännöille on myös ominaista, että niissä tehdään aina omia valintoja erilaisten vaihtoehtojen välillä, jolloin jokin asia tuodaan esiin merkityksellisenä ja toinen taas merkityksettömämpänä. Siksi onkin tärkeää, että tutkija perustelee tekemänsä valinnat huolellisesti. (Jokinen & Juhila 1991, 45-47.)

5.3 Lehtiartikkelit tutkimusaineistona

Tämän tutkimuksen aineiston muodostavat Vantaan Sanomien, Kaupunkilehti Vartin ja Alueuutisten lehtiartikkelit. Ne ovat niin sanottuja luonnollisia aineistoja, jotka ovat syntyneet tutkijasta riippumatta. Luonnollisten aineistojen käyttöä diskurssianalyyttisten tutkimusten aineistona voidaan perustella sillä, että niissä on läsnä kaikki se monimuotoisuus ja sävykykyys, joita tutkijan tuottamista aineistoista saattaa puuttua (Juhila & Suoninen 1999, 236-237).

Tiedotusvälineiden tekstien valitseminen tutkimuksen aineistoksi on myös perusteltavissa siten, että ne ovat yhteiskunnallisen muutoksen herkkiä mittareita. Niillä on kyky vaikuttaa tapoihin, joilla ihmiset tekevät maailmaa merkitykselliseksi. Joukkotiedotusvälineet vaikuttavat tietoon, uskomuksiin, arvoihin, sosiaalisiin suhteisiin ja sosiaalisiin identiteetteihin (Fairclough 1997, 83).

Muiden mediatekstien ohella myös sanomalehtiartikkelit ovat viestintäprosessien materialisoituneita jälkiä, joita seuraamalla voimme tutkia niiden taustalla olevien viestinnän ja merkityksenannon prosesseja. Teksteihin on jäänyt jälkiä niiden tekijöistä, instituutioista, toisista teksteistä, lajityypeistä ja oletetusta yleisöstä (Väliverronen 1998, 32). Journalismin yhteiskunnalliset tehtävät ovat moninaiset: toimittajat eivät pelkästään selosta tapahtumia uudelleen vaan myös tulkitsevat ja selittävät niitä yrittäen saada ihmiset näkemään asiat tietyllä tavalla ja toimimaan sen mukaisesti (Fairclough 1997, 120). Mediatekstit eivät ainoastaan heijasta todellisuutta vaan pikemminkin luovat omia muunnelmiaan, jotka vaihtelevat tekstien tuottajien yhteiskunnallisen aseman, etujen ja päämäärien mukaan (Mt., 136).

Virallisten lähteiden ja tiedotusvälineiden välillä käy lakkaamaton kahdensuuntainen virta: jälkimmäinen käyttää ehkä edellisen diskursseja, mutta myös viralliset tahot suunnittelevat lausuntonsa niin, että ne sopivat niihin diskursseihin, joita tiedotusvälineet mieluusti käyttävät. Se kuinka paljon viralliset diskurssit vaikuttavat tiedotusvälineiden diskurssiin riippuu diskurssityypistä. Vaikutus näkyy esimerkiksi selvemmin esimerkiksi uutisissa kuin pääkirjoituksissa tai artikkeleissa.(Mt., 129.)

Asioiden kuvaaminen tiedotusvälineissä on aina valintaprosessi, jolloin joitakin asioita sisällytetään kuvaukseen, mutta toiset jätetään pois. Norman Fairclough nimittääkin tekstejä vaihtoehtojen kokoelmiksi.(Mt., 10, 13.) Tiedotusvälineissä joku päättää mistä kirjoitetaan ja mistä ei, millaisina asiat esitetään ja millaisia subjektipositioita lukijoille tarjotaan. Artikkeleissa voidaan käyttää myös erilaisia lähteitä, jotka voivat olla joko henkilöitä tai kirjallisia lähteitä. Onkin vaikea sanoa, kenen vallankäytöstä on kyse tai kenen näkökulma pääsee esille. Tiedotusvälineet eivät konstruoi todellisuutta itseriitteisesti vaan suorissa lainauksissa muiden ääni pääsee esille. Kaikki sosiaaliset ryhmät eivät kuitenkaan saa ääntänsä esille tasavertaisesti. Tiedotusvälineet osallistuvat täten valtasuhteiden uusintamiseen. (Fairclough 1989, 50-51.) Esille pääsevät yleensä ne, joilla jo ennestään on taloudellista, poliittista tai kulttuurillisesta valtaa. Julkisuuden henkilöt pääsevät mediaan kertomaan mielipiteistään, kun taas yksityishenkilöitä pyydetään esiintymään vain kokemustensa takia. ”Tavallisilla ihmisillä” on siis lupa kokemukseen, mutta ei mielipiteeseen. Tuloksena vallitsevan järjestelmän mukainen maailmankuva, joka ilmenee muun muassa siinä kuinka virallista puhetta uutisoidaan. (Fairclough 1997, 58, 69.)

Fairclough muistuttaa, että media joutuu kohtaamaan kaupallisia paineita, koska se on riippuvainen taloudesta. Tämä vaikuttaa usein siihen, että media viihteellistyy ja lakkaa olemasta politiikan julkinen areena. joka tarjoaa tilaisuuden rationaaliselle keskustelulle ja väittelylle. Myös omistussuhteet muokkaavat median diskursseja. Fairclough puhuu ”kapitalismia suosivasta eetoksesta”. (Mt., 61-63.)

Vaikeaksi tiedotusvälineissä esiintyvien valtasuhteiden analysoinnin tekee se, että valtasuhteet eivät ole selkeästi läsnä tai havaittavissa. Diskurssit tuotetaan yksisuuntaisesti verrattuna kasvokkain tapahtuvaan vuorovaikutukseen. Tiedotusvälineissä esiintyvä valta on piiloista valtaa verrattuna kasvokkain tapahtuvaan vuorovaikutukseen, jossa keskustelun osapuolet ovat kaikki läsnä vuorovaikutustilanteessa. Vuorovaikutuksessa tavat puhua valitaan sen mukaan, miten toinen

osapuoli reagoi. Julkisissa tiedotusvälineissä puhe suuntautuu suurelle yleisölle, jonka reaktioista ei saada suoraa palautetta. Tiedotusvälineiden toimintaa ohjaa siis oletettu tai ideaali yleisö, vaikka yleisö ei tekstin tuottamishetkellä olekaan läsnä. (Fairclough 1989, 49.)

Tiedotusvälineiden tekstien sanotaan toimivan ideologisesti erityisesti mikäli teksteissä esiintyvät representaatiot uusintavat yhteiskunnassa vallitsevia hallinto- ja riistosuhteita. Ideologiset representaatiot näkyvät teksteissä pikemminkin peitellysti kuin suoraan. Ideologia kytkeytyy toimittajien, yleisöjen ja kolmansien osapuolten tuntemiin luonnollistettuihin kielenkäyttötapoihin, ”tervejärkisiin” alkuoletuksiin ja itsestäänselvyyksiin, joille diskurssin yhtenäisyys perustuu ja joihin nojautuen esimerkiksi haastattelut tehdään. Ideologiat ovat niitä itsestäänselvyyksiä, jotka muodostavat toimittajille, kolmansille osapuolille sekä yleisölle yhteisen maaston. Tiedotusvälineiden avainhenkilöiden käyttämä diskurssi on rakennettu ”tervejärkisille” oletuksille, jotka kuitenkin ovat usein luonteeltaan hyvin ideologisia ottaen kapitalistisen yhteiskunnan periaatteen annettuna ja luonnollistaen konsumeristiset arvot. (Fairclough 1997, 62-66.)

Tiedotusvälineissä on tavanomaista hämärtää rajaa ihmisten enemmistön ja päättäjien välillä. Näin päättävässä asemassa olevien toimet, käytännöt tai arvot yleistetään koskemaan koko kansaa. Tällä voidaan katsoa olevan ideologinen funktio, koska siinä legitimoidaan ja uusinnetaan valtasuhteita olettamalla sellaisen konsensuksen olemassaolo, jota ei itse asiassa ole. (Mt.,143.)

5.4 Neutraali uutisointi aineistossa

Genren käsitteellä viitataan lajiin ja sitä käytetään esimerkiksi kirjallisuustieteessä puhumalla kirjallisista genreistä. Pertti Hemanuksen mukaan hyvä yleisen tason vastine käsitteelle on lajityyppi. (Hemanus 1990, 81.) Tämänkin tutkimuksen aineistossa mielipidekirjoitukset, kolumnit ja pääkirjoitukset osoittautuivat luonteeltaan kantaaottaviksi kirjoituksiksi. Sen sijaan lyhyissä uutisjutuissa pyrittiin raportoimaan tapahtuneista asioista neutraalimmalla tyylillä. Kantaa ottamattoman neutraaliutensa vuoksi nämä tekstit olivat vähemmän hedelmällisiä säästöpuheen tutkimiseen kuin ensin mainitut säästötoimia tulkitsevat ja perustelevat tekstit. Tässä tutkielmassa mielenkiintoni kohdistuukin juuri säästöjä tulkitsevaan uutisointiin ja mielipidekirjoitteluun. Neutraalia uutisointia ei kuitenkaan ollut tarkoituksenmukaista jättää kokonaan pois tarkastelusta, koska myös sillä on oma paikkansa säästökirjoittelussa. Työekonomisista syistä johtuen neutraalien

uutisten käsittely jäi kuitenkin tämän tutkielman puitteissa vähäisemmäksi varsinaisen analyysin kohdistuessa kantaaottavien ja perustelevien säästökirjoitusten tutkimiseen.

Hemanus (1990, 82) määrittelee uutisen neutraaliksi tarkoitetuksi ajankohtaiseksi faktapohjaiseksi todellisuuden kuvaukseksi. Neutraaleille lyhyille uutisjutuille on tyypillistä, että kertoja kuvailee toimijoiden tekoja ottamatta niihin itse kantaa. (Pietilä & Sönderman 1994, 104.) Tutkimusaineistossa esiintyneelle neutraalille uutiskirjoittelulle olikin tavanomaista, että siinä tapahtumia selostettiin ulospäin hyvin neutraalilta tuntuvalla tavalla. Jutuissa saatettiin esimerkiksi kertoa päätöksestä lakkauttaa kouluja tai leikkaussuunnitelmien kohtaamasta vastuksesta. Seuraavat lainaukset ovat esimerkkejä neutraalista uutisoinnista. Lainausten lopussa on suluissa mainittu myös artikkelin numero, jonka perusteella lukija voi halutessaan tutkielman lopusta löytyvästä liitteestä tarkistaa, mistä artikkelista on kyse.

Ote a

Myyrmäen yläkoulu lakkautetaan ensi vuoden aikana, minkä Lisäksi Variston ja Rajatorpan alakoulut yhdistetään hallinnollisesti. Hämeenkylässä lukio puolestaan yhdistetään Vaskivuoren lukioon. Martinlaakson alueella koulut jäävät ensi vuodeksi rauhaan, mutta tulevina vuosina kato käy myös siellä: taloussuunnitelma vuosille edellyttää Vantaankosken koulun Myllymäen toimipisteestä luovutaan 2008 ja Kivistön koulu lakkautetaan 2010. (4)

Ote b

Vantaa lakkauttaa kokonaan yli 2-vuotiaiden 67 euron suuruisen kotihoidontuen kuntalisän. Vantaa-lisän kohtalo ratkesi äänin 41-26 kaupunginvaltuustossa maanantaina. Alle 18 kuukauden ikäisen, kotihoidossa olevan lapsen hoitorahan korotus nousee kuukaudessa 163 euroon ja 18-23 kuukauden ikäisen lapsen hoitoraha laskee 110 euroon. Kuntalisän muutokset tulevat voimaan ensi vuonna. (46)

Tyypillinen piirre neutraalille uutiskirjoittelulle oli virallisten lähteiden referointi ja asiantuntijapuheeseen viittaaminen. Asiantuntijapuheeseen viittaaminen tarkoittaa tässä tapauksessa nojautumista esimerkiksi viralliseen asiantuntijatietoon, laskelmiin ja tilastoihin. Seuraavassa esimerkkejä.

Ote c

Kaupunki patistelee nyt kustannussyistä näitä perheitä käyttämään kevyempiä palveluja. Laskelmien mukaan kokopäivähoidon vähentäminen toisi kaupungille vuositasolla reilun kahden miljoonan euron säästöt. (79)

Ote d

Ensi syksynä on tarkoitus erityisopetuksen järjestämistä selvittäneen Eero Väätäisen esityksen pohjalta karsia erityisluokkien määrää ja panostaa siitä säästyvillä varoilla osa-aikaiseen erityisopetukseen ja tukiopetukseen. (5)

Ote e

Nyt tehtävillä leikkauksilla on laskettu säästettävän vuositasolla 1,2 miljoonaa euroa. Uudistusten jälkeen Vantaa-lisän menot ovat vuositasolla 3,3 miljoonaa euroa. (48)

Kiinnitin huomiota neutraalien uutisten yhteydessä niissä esiintyvään otsikointiin. Tyypillinen piirre otsikoille oli, että ne olivat muodollisesti neutraaleja, mutta kun niitä tarkastelee tarkemmin, niin voi huomata, että ne sisältävät valintoja. Passiivin käyttö säätelee sitä, kenen näkökulmasta uutinen maailmaa tarkastelee ja ketkä se jättää huomiotta. Yksittäisten sanojen ja lauseiden pohjalta kriittiset lingvistit tekevät päätelmiä yhteiskunnallisista valtasuhteista ja journalismin roolista valtasuhteiden ylläpitäjänä (Väliverronen 1998, 27). Norman Fairclough`n (1997, 143-144) mukaan asioiden kielellinen representaatio vaatii aina valinnan, ilmaistaanko tapahtumat tekoina vai tapahtumina. Tarkastelemissani otsikoissa asiat on representoitu siten, että ne vain tapahtuvat ilman, että toteuttajiin olisi kiinnitetty huomiota. Niissä siis päättäjien ja virkamiesten vastuu asioista on häivytetty pois. Seuraavat lainaukset kuvaavat otsikoita, joissa ”asioita vain tapahtuu”.

Ote f

Vantaan budjetti tyhjentää kouluja 2006 (4)

Ote g

Omaishoitajan tukea leikataan (59)

Ote h

Vantaa haluaa tiukentaa lasten pääsyä kokopäivähoitoon (79)

Ote i

Vantaa-lisä loppuu yli 800 lapselta (68)

Ote j

Erityisluokkia karsitaan (5)

Toisaalta paikoitelleen neutraalin uutisoinnin sisällä oli myös mahdollista, että toimittaja oli lähtenyt pienillä valinnoillaan tekemään tulkintoja tapahtuneesta. Tulkitsevat sanavalinnat onkin mahdollista tulkita toimittajan kriittisyytenä tapahtuneisiin asioihin.

Ote k

Vantaa-lisää höylättiin (46)

Ote l

Vantaa-lisän leikkaus kirvoitti valtuutetuilta 31 puheenvuoroa (42)

Ote m

Vantaa-lisän leikkaus kuohutti valtuutettuja, ja aiheesta käytettiin peräti 31 puheenvuoroa. (42)

Samoin toimittaja voi omaksua virallisen diskurssin ja osoittaa sille hyväksyntää käyttämällä virallista linjaa tukevia termejä. Omaksumalla virallisen diskurssin kriisitietoisuuden lähtee toimittaja mukaan hyväksymään virallista vaihtoehtottomuuspuhetta.

Ote n

Vantaa pyrkii vähentämään lasten kokopäivähoitoa tarjoamalla tilalle kevyempiä päivähoitopalveluja, kuten osapäiväistä hoitoa, kerhotoimintaa tai avointa päiväkotitoimintaa. Vantaalla on noin tuhat lasta, jotka ovat päivähoidossa, vaikka toinen tai molemmat huoltajista ovat kotona. (79)

Ote o

Sivistystoimessa on toteutettu kuluvan vuoden aikana mittavia supistuksia ja aiemmin päätetty kouluveron karsiminen jatkuu edelleen. Liikuntatoimessa on edessä

uimahallien aukioloaikojen supistuksia. Liikuntapalveluja joudutaan karsimaan muutenkin ja esimerkiksi latuja ei pystytä tekemään yhtä hyvin kuin aiemmin. (5)

Yhteenvedona voi siis sanoa, että neutraalit uutiset eivät ole kovin otollisia säästöpuheen tutkimiseen, koska niissä ei juuri tulkita tai arvioida säästötoimenpiteitä. Toisaalta, kuten Stuart Hall(1999, 101-103) muistuttaa, uutisia ei voi koskaan pitää ideologisesti neutraaleina tai viattomina. Kaikkein faktuaalisimmatkin lausumat sisältävät väistämättä ideologisen ulottuvuuden. Tämän tutkielman aineistossa neutraalit uutiset ovat osaltaan tukemassa ja hyväksymässä virallisia asiantuntijoiden ja vallanpitäjien puhetapoja. Toki on myös mahdollista, että pienillä tulkitsevilla sanavalinnoilla neutraali uutinen voi osallistua myös kriittisen diskurssin tukemiseen. Neutraalia uutisointia olisi perusteltua tarkastella tarkemmin, mutta tämän tutkielman puitteissa se ei ole mahdollista. Seuraavaksi tulen siirtymään tutkimuksen varsinaiseen analyysiosuuteen, jossa aineiston muodostavat säästöpuheen tutkimiseen hedelmällisemmät säästötoimia tulkitsevat ja perustelevat tekstit.

6. SÄÄSTÖKIRJOITTELUN PUHETAVAT

6.1 Talouspuhe – vallanpitäjien hegemoninen puhetapa

Aloitan säästökirjoittelun puhetapojen käsittelyn talouspuheesta. Puhetavalle ominaista on se, että siinä puhutaan asioista – nimensä mukaisesti - talouden näkökulmasta. Puhetavassa vedotaan kaupungin heikkoon taloustilanteeseen, joka pakottaa leikkauksiin ja säästöihin. Tämä puhetapa esiintyy erityisesti uutisgenressä, jossa talousasiantuntijoille ja päättäjille on annettu valta saada viestinsä esille. Myös pääkirjoituksissa ja kolumneissa asetetaan usein ymmärtämään ja tukemaan päättäjien tarjoamia vaihtoehtoja. Harvinaisena talouspuheen esiintymisalueena aineistossa oli yleisönosasto, josta löytyi vain kaksi selvästi säästöjä puolustavaa kirjoitusta (ks. otteet 6 ja 7), ja niistäkin toinen oli kaupunginvaltuutetun puheenvuoro kustannusten karsimisen ja yhteisen tahtotilan puolesta.

Talospuhe on säästöjä puolustavaa puhetta, jossa rakennetaan mielikuvaa niiden välttämättömyydestä. Puhetavassa säästäminen nähdään ainoana keinona pelastua ikävästä tilanteesta. Puhe rakentuu siis tulkinnalle, jossa huono taloustilanne ”pakottaa” tekemään säästöjä, eikä muita vaihtoehtoja oikeastaan edes ole olemassa. Talospuheen sanavalinnoissa käytetään paljon ääri-ilmaisuja, jotka viittaavat tilanteen ehdottomuuteen kuten esimerkiksi ”joudutaan”, ”edellyttää”, ”on pakko” ja ”on välttämätöntä”. Puhetapa sisältää itsestään selvänä otettavan ajatuksen talouden tasapainottamisen välttämättömyydestä. Se on ”tosiasia”, joka on vain kaikkien hyväksyttävä ja joka edellyttää tietynlaista vastuullista toimintaa.

Toinen talospuheelle ominainen piirre on säästöjen esittäminen mahdollisimman positiivisessa valossa. Säästöihin liittyviä negatiivisia piirteitä ei nosteta esille tai ne pyritään kokonaan häivyttämään nostamalla positiivisia seikkoja esiin kertomalla yksittäisiä esimerkkejä myönteisestä kehityksestä. Tilanteeseen on myös mahdollista rakentaa tulkinta, jossa säästö ei itse asiassa tuo suurta muutosta entiseen vaan asiat pysyvät ”lähes ennallaan”.

Aineistossa esiintyvässä talospuheessa on myös näkyvissä merkkejä omavastuun korostamisesta julkisen vastuun sijaan (ks. ote 5). Saman on aikaisemmin havainnut muun muassa Raija Julkunen(2001, 261.) Julkisen vastuun häivyttäminen voidaan perustella kaupungin talouskurimuksella, joka vaatii uusien toimintatapojen omaksumista. Seuraavat lainaukset 1-7 kuvaavat talospuhetta:

Ote 1

Vantaan henkilöstöjohtaja Kirsi-Marja Lievonen toteaa, ettei kaupunki ole selvittänyt mahdollisuutta työmatkalipun luomiseen.

– Nykyisessä taloudellisessa tilanteessa työsuhdelippu ei ole mahdollinen, Lievonen toteaa. (70)

Ote 2

Paajasen mukaan talouden tasapainottaminen edellyttää tehokkuuden ja tuottavuuden lisäämistä palvelutuotannossa. Sitä edellyttää myös nopeasti kasvava velkataakka, jonka arvioidaan olevan parin – kolmen vuoden päästä jo reilusti yli 600 miljoonaa euroa. (6)

Ote 3

– Käytännössä palveluverkko ja palvelut pysyvät ennallaan. Väestörakenne tietyissä kaupunginosissa muuttuu niin radikaalisti, että sieltä koululaiset vähenee ja kouluja joudutaan pistämään kiinni. Uusia kouluja avataan siellä, missä väestö kasvaa. Tilanne on sama kaikissa kasvukunnissa. On myös välttämätöntä turvata panostus opetukseen eikä vain seiniin (12)

Ote 4

– Koska rahat ovat tiukoilla, joudutaan etsimään uusia toimintatapoja. Muutokset ovat sellaisia, että varsinainen palvelutarjonta pyritään pitämään yhtä korkealaatuisena kuin ennen, Pokki perustelee. (32)

Ote 5

Tähän mennessä Vantaa on saanut vasta alkuun talouden tasapainottamiskuurinsa. Päätäjäportaassa kriisitietoisuus on suhteellisen hyvä, eikä yltiöpäisiä esityksiä menoylyksistä ole enää nähty. Kuntalaisten tasolla kaupungin talouskurimus on tiedostettu yleisellä tasolla, mutta kun se ulottuu johonkin heidän tarvitsemaansa palveluun – eli sen karsintaan – silloin ymmärrys loppuu. Kuntapäättäjien soisi käyttävän nykyistä enemmän aikaa ja ajatuksia siihen, miten palveluita käyttävien kuntalaisten ymmärrystä syvennettäisiin kuntatalouden lainalaisuuksista. Suhteellisuudentajun kasvattaminen siitä, mikä on kunnan ja mikä perheiden vastuulla, on yksi keskeinen tavoite, mikäli ymmärtämystä päätöksiä kohtaan aiotaan lisätä. Ilman tämän ymmärryksen kasvua tarvittavat toimintatapojen muutokset ovat erittäin kivuliaita. (3)

Ote 6

Ei voida syödä enemmän kuin tienaa. Tämä on Vantaan taloudenhoidosta vastuussa olevien virkamiesten ja osittain myös meidän valtuutettujen mielissä unohtunut. Parhailtaan keskustellaan vuoden 2006 taloussuunnitelmasta ja poliittiset ryhmät käyvät kilpalaulantaa siitä, mitä lisäyksiä kaupunginjohtajan esitykseen tulisi tehdä. Kalastellaan irtopisteitä kuntalaisilta vaikka hyvin tiedetään, että mitään ylimääräistä jaettavaa ei ole. (26)

Ote 7

Kiljusen esittämä kakkosmalli liittää pääkaupunkiseudun kunnat yhteen ja on ainut oikea malli. Näin saadaan purettua tarpeeton byrokratia, tehoa kunnallishallintoon ja kunnan nykyiset tarpeettomat, päällekkäiset suojatyöpaikat häviävät. Näin saadaan aidosti kustannukset alas niin kuin pitääkin. Myös kunnallisveropaineet saadaan kuriin. (65)

6.1.1 Talouspuhetta tukevat retoriset keinot

Talouspuheelle hyvin ominainen retorinen keino on asiantuntijuudella ja puhujakategorialla vakuuttaminen (Jokinen 1999, 135). Puhetta käydään usein esimerkiksi poliitikkojen, asiantuntijoiden, kaupunginjohtajan tai vaikkapa päätoimittajan puheäänellä. Nämä puheäännet edustavat asiantuntemusta ja arvovaltaa, joten näitä lausumia siteerataan ja ne pääsevät helpommin esille. Tämä voidaan perustella sillä olettamuksella, että lukijat antavat näiden henkilöiden mielipiteille enemmän merkitystä ja painoarvoa kuin vaikkapa tavallisen kadunmiehen lausunnoille. Lukija yritetään siis vakuuttaa arvostetusta puhujakategoriasta annetuilla lausunnoilla. Viittaaminen asiantuntijaan tai arvovaltaisen henkilöön toimii siten, että väite ei enää näyttäytyä vain kirjoittajan henkilökohtaisena mielipiteenä vaan se on jonkun arvovaltaisen henkilön hyväksymä. Otteet 8-12 ovat esimerkkejä puhujakategorialla vakuuttamisesta.

Ote 8

Jari Sainio (sd) sanoi... (43)

Ote 9

Sosiaali- ja terveyslautakunta hyväksyi... (73)

Ote 10

Sosiaali- ja terveyslautakunnanpuheenjohtajan Simo Pokin mukaan... (37)

Ote 11

Suunnittelu- ja talousjohtaja Lauri Lapila kuitenkin muistuttaa... (64)

Ote 12

Myös investointien määrää olisi kokoomuksen mukaan pudotettava... (46)

Talouspuheelle tyypillisenä piirteenä on säästöjen puolustaminen ja niiden näkeminen tarpeellisina. Silloin vakuuttamisen keinona toimii eräänlainen välttämättömyyspuhe, jolloin väitteet ja argumentit pyritään saamaan näyttämään puhujista ja tulkinnoista riippumattomilta. (Jokinen 1999, 140). Säästöt representoidaan pakon sanelemiksi, eikä niille ole muita vaihtoehtoja. Ahdingosta selviytyminen vaatii tilanteen hyväksymistä yksinkertaisena tosiasiana, joka myös edellyttää tietynlaista toimintaa. Säästöjen itsestään selvyttä voidaan perustella esimerkiksi rahapulaan, tulevaisuuden turvaamiseen tai luonnolliseen kehitykseen viittaamalla. Oteet 13-16 toimivat esimerkkinä välttämättömyyspuheesta.

Ote 13

Koska rahat ovat tiukoilla, joudutaan etsimään uusia toimintatapoja. (32)

Ote 14

Lautakunta tulee joka tapauksessa tekemään merkittäviä muutosesityksiä toimintaan. Toivottavasti valtuutetut ymmärtävät, että ne liittyvät suoraan nyt hyväksyttävään budjetin toteutukseen. Silloin ei pikkupolitikoinnille ole sijaa, Pokki sanoo. (37)

Ote 15

Heikki Heinimäki (kok) huomautti, että kaupungin talouden pohja ei ole millään tavoilla vahvistunut viime vuosina. – Vantaan tulevaisuuden kannalta on välttämätöntä pitää käyttömenojen kasvu kahdessa kolmessa prosentissa huolimatta palvelutarpeen kasvusta, hän linjasi. (43)

Ote 16

Väestörakenne tietyissä kaupunginosissa muuttuu niin radikaalisti, että sieltä koululaiset vähenee ja kouluja joudutaan pistämään kiinni. Uusia kouluja avataan siellä, missä väestö kasvaa. Tilanne on sama kaikissa kasvukunnissa. On myös välttämätöntä turvata panostus opetukseen eikä vain seiniin. (12)

Talospuheen retorinen vakuuttaminen voi tapahtua myös positiivisuusstrategioiden avulla. Silloin säästöt pyritään esittämään mahdollisimman positiivisessa valossa. Tällä tavoin säästöihin liittyviä negatiivisia ennakkoluuloja pyritään häivyttämään nostamalla esiin tilanteen hyviä puolia painottamalla yksittäisiä esimerkkejä myönteisestä kehityksestä. Tilanteisiin on myös mahdollista rakentaa vähättelevä tulkinta, jossa säästö ei itse asiassa tuo suurta muutosta entiseen vaan asiat pysyvät ”lähes ennallaan”. Muita positiivisuus-strategioita ovat toiminnan järkevyyteen vetoaminen ja leikkausten vaikutusten vähättely esimerkiksi representoimalla säästötoimenpiteet vain viattomana ”tarpeettomasta” tinkimisenä. Asiat voidaan myös saada näyttämään valoisimmilta, kun tilannetta tulkitaan ainoastaan talouslukujen näkökulmasta ja jätetään huomioimatta numeroiden takana oleva todellisuus. Myös ääri-ilmaisuilla on mahdollista saada aikaan myönteistä kuvaa säästöistä puhumalla ”erittäin hyvistä palveluista” tai ”yhtä korkealaatuisesta palvelutarjonnasta”. Oteissa 17-20 pyritään häivyttämään leikkausten negatiivisia seurauksia.

Ote 17

Muutokset ovat sellaisia, että varsinainen palvelutarjonta pyritään pitämään yhtä korkealaatuisena kuin ennen, Pokki perustelee. (32)

Ote 18

Huolimatta hyvin haasteellisesta taloustilanteesta pystymme ensi vuonnakin tarjoamaan erittäin hyvä palveluita kuntalaisille. Kaupungissa esimerkiksi rakennetaan kouluja ja päiväkoteja yli 80 miljoonan edestä. (43)

Ote 19

Käytännössä tilanne pysyy kutakuinkin entisenlaisena ja sosiaali- ja terveyslautakunnan 8.6.2005 päätöksen perusteena lasten kotihoidon Vantaa-lisän muutokselle oli kaupungin talouden tasapainottaminen (12)

Ote 20

Koska rahat ovat tiukoilla, joudutaan etsimään uusia toimintatapoja. Muutokset ovat sellaisia, että varsinainen palvelutarjonta pyritään pitämään yhtä korkealaatuisena kuin ennen, Pokki perustelee. (32)

Yksi retorisen vakuuttamisen keino talouspuheessa on representoida säästäminen edistyksellisenä ja hyödyllisenä rationaalisenä toimintana, jolloin se vetoaa kansalaisten perusarvoihin ja ”terveeseen järkeen perustuvaan elämismailmaan” (esim. Fairclough 1997, 194).

Ote 21

Kun säästöjen ideointikäsky kävi, myös Myyrmäen terveyskeskuksessa istuttiin alas ja ryhdyttiin miettimään, mistä vielä voisi nipistää. Ajatuksia säästökohteista poiki isoista pieniin. Ehdotuksista koottiin raportti, ja osa ideoista on jo otettu käyttöön.

– Kun poistuu työhuoneesta pitkäksi aikaa, sammuttaa valot. Jos kaikki kaupungin työntekijät tekevät niin, siitä syntyy pitkällä aikavälillä suuri säästö. Tulostimen sylkemään paperia voi käyttää suttupaperina, vastaanoton esimies Pirjo Kääriäinen kertoo esimerkkejä. (9)

Poliittiselle kielenkäytölle on ominaista erilaisten kategorisointien käyttäminen vakuuttamisen keinona. Ratkaisevia eroja representaatioiden välille on mahdollista tuottaa esimerkiksi metaforien avulla (Fairclough 1997, 150). Metaforia käyttämällä voidaan kuvauksen kohteeseen liittää haluttuja piirteitä (Jokinen 1999, 148-151). Lainauksissa 22 ja 23 säästöpolitiikkaan sitoutumattomuus leimataan ”pikkupolitiikoinniksi” tai ”irtopisteiden keräämiseksi”. Lainauksen 24 termillä ”suojatyöpaikat” kirjoittaja pyrkii luomaan mielikuvaa tehottomasta julkisesta taloudesta, jonka tervehdyttäminen vaatii säästötoimenpiteitä.

Ote 22

Toivottavasti valtuutetut ymmärtävät, että ne liittyvät suoraan nyt hyväksyttävään budjetin toteutukseen. Silloin ei pikkupolitiikoinnille ole sijaa, Pokki sanoo. (37)

Ote 23

Parhailtaan keskustellaan vuoden 2006 taloussuunnitelmasta ja poliittiset ryhmät käyvät kilpalaulantaa siitä, mitä lisäyksiä kaupunginjohtajan esitykseen tulisi tehdä. Kalastellaan irtopisteitä kuntalaisilta vaikka hyvin tiedetään, että mitään ylimääräistä jaettavaa ei ole. (26)

Ote 24

Näin saadaan purettua tarpeeton byrokratia, tehoa kunnallishallintoon ja kunnan nykyiset tarpeettomat, päällekkäiset suojatyöpaikat häviävät. (65)

6.1.2 Talouspuheen funktiot

Puhetavan voisi ajatella tukevan ymmärryksen lisäämistä harjoitetulle politiikalle ja ylläpitävän näin luottamusta päättäjien toimintaa kohtaan. Puhetapa ruokkii kriisitietoisuutta Vantaan taloudesta ja pyrkii saamaan tehdyt päätökset näyttämään välttämättömiltä, järkeviltä ja vastuullisilta. Puhetapa toimii myös säästötoimenpiteitä vähättelevänä ja häivyttävänä puheena rakentaessaan kuvaa toiminnan vaikutusten vähäisyydestä ja palveluiden ”lähes ennallaan säilymisestä”. Kun puhutaan positiivisesta kehityksestä ja suurista investoinneista, ollaan samalla heikentämässä säästöihin liitettäviä negatiivisia merkityksiä. Tärkeää puhetavalle on myös sen pyrkimys ylläpitää mielikuvaa yhteisestä projektista, jossa jokainen joutuu luopumaan jostain yhteisen hyvän nimissä. Puhetapa pyrkii iskostamaan kansaan yhteistä tahtotilaa, jossa säästöjä toteuttaen voidaan pelastaa yhteinen hyvinvointivaltio. Korostaessaan säästöjen välttämättömyyttä ja pakonomaisuutta, voi talouspuheen ymmärtää myös ylläpitävän ajatusta siitä, että säästöt eivät olisikaan ideologisista valinnoista riippuvaisia.

6.2 Ongelmallisuuspuhe – säästökriittinen näkökulma

Talouspuheelle vastakkaisen ja säästöihin kriittisesti suhtautuvan puhetavan olen nimennyt ongelmallisuuspuheeksi. Kyseiselle puhetavalle on ominaista se, että se on sävyltään vakavaa ja huolestunutta ja siinä kyseenalaistetaan säästöt ongelmallisina. Keskityn tässä luvussa tarkastelemaan vain uutisjutuissa ja kolumneissa esiintyvää ongelmallisuuspuhetta. Ongelmallisuuspuhetta esiintyy kuitenkin erityisesti yleisönosastokirjoituksissa, joita tulen käsittelemään erikseen luvussa 6.3.

Kriittistä puhetapaa käyttävä toimittaja on omaksunut roolin, jossa hän tarkastelee asioita kriittisestä näkökulmasta tuoden avoimesti esille säästöihin liittyvän problematiikan. Verrattuna neutraaleihin uutisjuttuihin toimittaja on ottanut tulkitsijan roolin ja lähtenyt ottamaan kantaa omissa nimissään. Puhetavalle tyypillistä on muun muassa se, että siinä tuodaan esille säästöjen uhreiksi joutuneet heikot ryhmät ja puhutaan säästöjen aiheuttamista seurauksista. Kritiikin purevuus perustuu usein värikkäisiin sanavalintoihin ja iskevään otsikointiin. Haastatteluissa päättäjille on lupa esittää myös kriittisiä kysymyksiä.

Kriittisimmillään ongelmallisuuspuhe on usein silloin, kun siihen lisätään mukaan ”tavallisen kansan” oma puheääni suorine lainauksineen. Silloin kansalaisten annetaan itse esittää vaihtoehtoinen näkemyksensä viralliselle diskurssille ja talouspuheelle. Kriittisistä

puhujakategorioista esitetyissä puheenvuoroissa säästöt rekonstruoidaan uhkana ja pelottavana asiana. Säästöt tuomitaan, koska niiden pelätään aiheuttavan yhteiskunnan eriarvoistumista. Ongelmallista kansalaisten mielestä on myös se, että leikkaukset kohdistetaan usein yhteiskunnan heikoimpiin ryhmiin. Puhe nojautuu ”tavallisen kansan” omiin tuntemuksiin ja kokemuksiin ja tulee samalla representoineeksi pelkille luvuille ja laskelmille perustuvalla talouspuheella vaihtoehdoisen todellisuuden. Joissakin tapauksissa puhetavalle on ominaista myös vaatimusten ja kapinahengen esiin nostaminen. Ominaista näille teksteille on niiden skandaalihakuisuus. Seuraavat otteet kuvaavat uutisjutuissa esiintyvää ongelmallisuuspuhetta. Lainaukset 25-29 ovat uutisgenreä, lainaus 30 kriittisen kaupunginvaltuutetun kirjoittamasta kolumnista.

Ote 25

Vantaalaisten sosiaali- ja terveystalvet joutuvat taas tiukkaan syyniin, vaikka osaa niistä leikattiin jo syksyn budjettipäätösten yhteydessä. Lautakunta saa tänään eteensä kuluvan vuoden käyttösuunnitelmat, eivätkä ne ole iloista luettavaa.(72)

Ote 26

Päiväkodin johtaja kuvailee lasten vanhempien tunnelmia hätääntyneiksi ja närkästyneiksi. Samalla linjalla on yksikön henkilöstö.

– Emme ymmärrä, miksi Vantaa toimii näin, sillä säästöjä ei synny. Esimerkiksi Espoossa kaupunki tukee yksityistä päivähoitoa ostopalvelusopimuksilla, Teräväinen pohtii. (45)

Ote 27

Variston palvelutalon asukkaat siirtyvät kevään aikana uuteen Pähkinärinteen senioritaloon, jossa päivällinen todennäköisesti jää pois. Tämä nostaa hoitajissa kapinahenkeä.

– Luvattu on vain, että iltaruoka säilyy maaliskuun loppuun asti. On puhuttu, että uudessa paikassa olisi entistä huonokuntoisempia asukkaita. Kaupunki on perustellut asiaa säästöillä, mutta eihän siitä säästöä voi tulla, kun jokaiselle asukkaalle käydään erikseen tekemässä ruoat, kodinhoitaja Marita Penttilä Variston palvelutalosta kummastelee. (75)

Ote 28

Koulunkäyntiavustajien ammattikunta uhkaa hajota, sillä suurkaupunkien säästökuurit ovat ajaneet heidät liian ahtaalle. Eniten tilanteesta kärsivät koululaiset, jotka tarvitsevat erityistukea.

Vantaa, Espoo ja Helsinki säästävät euroja vaativien lasten kustannuksella. Lapsen koulutaivalta ja kehitystä avustavien työsuhteet katkaistaan kesällä. Tämä tuskin pitää ammattikuntaa kauan kasassa. (74)

Ote 29

Johanna Jurva Kannistosta osallistui kulkueeseen lastensa Nikon, 6, ja 1-vuotiaan Pinjan kanssa.

– Haluaisin olla nuoremman kanssa kotona kolme vuotta, kuten olisin aikanaan esikoisenkin kanssa, Johanna Jurva kertoo.

Hän pelkää, että lisän leikkaaminen pakottaisi suunniteltua nopeammin takaisin töihin.

Simonmetsässä asuva Jarna Pukkila hoitaa kotona vuoden ja neljän kuukauden ikäisiä kaksosia Aadaa ja Iinaa. Suunnitelmissa on olla tyttöjen kanssa kotona ainakin vielä vuoden verran.

– Luulisi, että Vantaa-lisän leikkaaminen tulisi kaupungille kalliimmaksi. Kun lapsia hoidetaan kotona, ei tarvitse laittaa rahaa päiväkotien seiniin. (44)

Ote 30

Päihdehuoltoon on esityksessä varattu vajaat yhdeksän miljoonaa euroa, joka on puoli miljoonaa vähemmän kuin tänä vuonna. Kuka muu kuin mikkihiiri uskoo, että päihdehuollosta selvittää näinä viina-alen aikoina aikaisempaa pienemmillä satsauksilla? Lastensuojelun sijaishuollossa tilanne on vielä uskomattomampi: tulevan vuoden varaus on noin 12 prosenttia alhaisempi kuin tämän vuoden ennuste! Minkäänlaiset tunnusluvut eivät tue käsitystä, että tällaisella määrärahalla voitaisiin selvittää. Jostain syystä olin kuvitellut, että tietoisien alibudjetoinnin ajat olisivat jo jääneet taakse. Mutta ei, totuuden tunnustamista tärkeämpää on se, miltä budjettikirjan numerot näyttävät. (25)

6.2.1 Retorinen vakuuttaminen ongelmallisuuspuheessa

Ongelmallisuuspuheelle tavallisena retorisenä tehokeinona toimii säästötoimenpiteiden esittäminen uhkana. Ongelmallisuuspuheessa käytetään pelottelutaktiikkaa, jossa säästöistä luodaan aktiivisesti uhkakuvia. Uhkakuvien tarkoituksena on herättää kansalaisten kriisitietoisuus. Strategian toteuttamiseksi tarvitaan pelkoa ja uhkaa lietsovia sanavalintoja. Myös tunteisiin liittyvien ilmaisujen käyttämisellä on tarkoituksena herättää huolestuneisuutta. Seuraavat otteet kuvaavat uhkaan ja pelkoon nojautuvaa vakuuttamista.

Ote 31

– Hoitomaksut nousisivat niin korkealle, ettei läheskään kaikilla vanhemmilla olisi varaa maksaa sellaisia. Vantaalle aiottu päivähoiton linjaus tietää sitä, että yksityinen päivähoito olisi tarkoitettu vain varakkaiden vanhempien lapsille, Matrjoshka-päiväkodin johtaja Jaana Teräväinen sanoo. (35)

Ote 32

– Ratkaisu turvaa kaikkien 216 laitoshuoltajan työpaikan, mutta siivouksen laatutaso tulee laskemaan, tiivistää tuotantopalvelujen vs.tuotantojohtaja Petri Koskinen ratkaisun merkityksen. (19)

Ote 33

– Vantaalta puuttuu pitkäjänteinen lapsipolitiikka. Nyt tuijotetaan vain yksi vuosi eteenpäin ja tehdään ratkaisuja rahallisista lähtökohdista. Leikkaukset johtavat siihen, että perheiden valinnan mahdollisuudet hupenevat. (32)

Ote 34

Lautakunta saa tänään eteensä kuluvan vuoden käyttösuunnitelmat, eivätkä ne ole iloista luettavaa. (72)

Ote 35

– Jos perusterveydenhuollon alasajo Länsi-Vantaalla jatkuu nykyiseen tahtiin, en uskalla elää vanhuusvuosiani täällä, puuskahtaa Hämevaara-seuran puheenjohtaja Mariitta Savolainen. (80)

Ote 36

Henkilöstön tilanteesta oli huolissaan myös vasemmistoliiton valtuustoryhmän puheenvuorossa Eero Väätäinen. – Tuottavuus- ja tehokkuusohjelmat tarkoittavat tosiasiallisesti henkilöstön karsimista määräaikaisia työsuhteita vähentämällä, Väätäinen sanoi. (43)

Hyvin tyypillisesti kriittisessä puhettavassa esiintyy usein metaforia, ääri-ilmaisuja tai ei-numeerista määrällistämistä, millä pyritään luomaan vakuuttavuutta. Kielikuvien tavoitteena on korostaa niitä huonoja piirteitä, joita kuvauksen kohteeseen halutaan liittää. Esimerkiksi lainauksessa 38 viitataan kuolemaan, mikä saa suunnitelmat näyttämään dramaattisilta. Lainauksessa 39 verrataan leikkauksia sairauteen. Metaforilla ja ei-numeerisella määrällistämällä on tarkoitus tehostaa vaikutelmaa ja saada tilanteet näyttämään vaikeammilta kuin ehkä ovatkaan (Jokinen 99, 148-151). Otteet 37-40 ovat esimerkkejä metaforien käytöstä. Otteissa 41-43 käytetään ei-numeerista määrällistä ja vakuuttavuutta tehostavia ilmaisuja.

Ote 37

Totta se tietysti onkin, että Vantaan kouluista on otettu mehut pois. (9)

Ote 38

talousarvioehdotus lupaa kuoliniskua monelle koululle (4)

Ote 39

”Ensiavun lakkauttaminen oli sairas päätös” (66)

Ote 40

– Vantaa-lisän leikkaaminen oli kyllä viimeinen pisara meidän perheessämme... (48)

Ote 41

Vaunumarssi Vantaa-lisän leikkaamista vastaan sai maanantaiaamuna liikkeelle melkoisen letkan vanhempia lapsineen. (44)

Ote 42

Vantaalaisten sosiaali- ja terveystalot joutuvat taas tiukkaan syyniin, vaikka osaa niistä leikattiin jo syksyn budjettipäätösten yhteydessä. (72)

Ote 43

Terveystalot on ollut Vantaalla säästötoimien kohteena jo pitkään. (9)

Tavallisena retorisenä tehokeinona ongelmallisuuspuheessa on vetoaminen järkeen. Säästöt saadaan näyttämään hölmöiltä ja järjettömältä politiikalta esimerkiksi epäilemällä säästämisen koituvan pidemmän päälle kalliiksi ratkaisuksi. Säästötoimet vain hankaloittavat elämää, eivätkä tuo todellista säästöä, väittävät kriitikot. Lainaukset 44-47 ovat esimerkkejä tavalliselle kansalle ominaisesta arkijärkeen vetoavasta vakuuttamisesta.

Ote 44

Kaupunki on perustellut asiaa säästöillä, mutta eihän siitä säästöä voi tulla, kun jokaiselle asukkaalle käydään erikseen tekemässä ruoat, kodinhoitaja Marita Penttilä Variston palvelutalosta kummastelee. (75)

Ote 45

– Luulisi, että Vantaa-lisän leikkaaminen tulisi kaupungille kalliimmaksi. Kun lapsia hoidetaan kotona, ei tarvitse laittaa rahaa päiväkotien seiniin. (44)

Ote 46

Fleming moittii Vantaa-lisän leikkauspäätöstä lyhytnäköiseksi ja pohtii mitkä ovat leikkausten todelliset säästöt.

– Uskon, että nyt tehty päätös tulee pidemmänpäälle kaupungille kalliiksi, hän lisää. (48)

Ote 47

– Ei Peijakseen pääse yöllä tai pyhäisin kuin taksilla. Tänä päivänä hyvin harvalla on varaa käyttää taksipalveluja. Ja vaikka omistaisikin auton, tuskin olet ajokunnossa, jos ensiapua tarvitset. Miten esimerkiksi yksinäinen tai vanhus saa ensiapua Länsi-Vantaalla? Missä on päättäjien maalaisjärki? (66)

Yksittäisten esimerkkien ja henkilökohtaisten kokemusten esiin tuominen on eräs vakuuttamisen keino. Tuomalla esille aitoja ihmiskohtaloita ja kokemuksia pelkkien lukujen ja tilastojen sijaan saadaan aikaan aivan erityistä vakuuttavuutta kritiikille. Esimerkiksi otteessa 49 otsikko ”Andrew ja Esa jäivät lisättömiksi” on omiaan herättämään lukijassa myötätuntoa leikkausten uhreja kohtaan. ”Viiden lapsen isyydellä”, otteessa 50, voidaan myös korostaa puhujan arjen asiantuntijuutta ja omakohtaista kokemusta, mikä luo uskottavuutta. Otteen 51 tapauksessa minämuotoinen kerronta vakuuttaa kokemuksen aitoudella.

Ote 48

Moitteita sai myös pitkä jonotusaika Myyrmäen terveyskeskuksen lääkäreille. Kokemusten mukaan lääkäriaikaa joutuu odottamaan jopa neljä viikkoa. (66)

Ote 49

*Andrew ja Esa jäävät lisättömiksi
Flemingin ja Ovaskan perheissä suunnitelmat menevät uusiksi (48)*

Ote 50

– Taloudelliset päätökset ohjaavat liikaa. Tutkitaan tilastoja ja unohdetaan kysyä vanhemmilta todellisista tarpeista, toteaa viiden lapsen isä Merelä. (32)

Ote 51

Rajatorpassa asuva Antero Ipatti joutui hiljattain turvautumaan taksikyttiin ja matkustamaan toiselle puolelle kaupunkia, kun puita halkoessa kirves lipsahti vasemman käden etusormeen. Ipatti kävi ensin Myyrmäen terveyskeskuksen ovella, mutta kyltti opasti Peijaksen sairaalaan.

– Onneksi olin pyytänyt taksia odottelemaan.

– Kyllä asiat ovat heikolla mallilla, kun tällaista asiaa täytyy lähteä hoitamaan toiselle puolelle kaupunkia, Ipatti kritisoi. (36)

Ongelmallisuuspuheelle tyypillistä on pyrkimys tunteisiin vetoamiseen yleisesti hyväksytyillä arvoilla. Yleisesti hyväksytyt arvot ovat sellaisia, joita lukija ei halua lähteä kyseenalaistamaan, arvioimaan tai pohtimaan, koska ne ovat itsestäänselvyksiä. Puheessa voidaan esimerkiksi esittää yksinkertaisia väitteitä tai sanontoja, joihin lukija on pakko yhtyä. Nämä itsestäänselvydet voivat olla esimerkiksi vetoamista perusoikeuksiin tai yhteiskunnan heikompien puolustamiseen, millä on

helppo saada tietenkin sympatiat puolelleen. Esimerkiksi se, että terveydenhuoltopalveluihin pääsy olisi kiinni ihmisen tulotasosta, voidaan tulkita ainakin pohjoismaisessa kontekstissa yleisesti hyväksytyjen arvojen vastaisiksi. Otteet 52-54 ovat arvoihin vetoavaa vakuuttamista.

Ote 52

– *Perusterveydenhuoltoon pääsyn pitäisi olla jokaiselle ihmiselle yksi perusoikeuksista. Nyt lännessä asuvat vantaalaiset ovat tässä suhteessa selvästi muualla Vantaalla asuvia heikommassa asemassa, Antero Alhonen protestoi. (80)*

Ote 53

Molemmat ovat huolissaan etenkin lapsiperheistä, vanhuksista ja yleensä vähävaraisista ihmisistä.

Savolainen muistuttaa, että Länsi-Vantaalta on huonot kulkuyhteydet 30 kilometrin päässä Rekolassa sijaitsevaan Peijaksen sairaalaan, johon ilta- ja viikonloppupäivystys on keskitetty.

– *Ihmisen pääsy päivystysvastaanotolle on tulotasosta kiinni, jos pelkästään matkoista pitää maksaa 70 euroa, he laskeskelevat. (80)*

Ote 54

Koulunkäyntiavustajien ammattikunta uhkaa hajota, sillä suurkaupunkien säästökuurit ovat ajaneet heidät liian ahtaalle. Eniten tilanteesta kärsivät koululaiset, jotka tarvitsevat erityistukea. (74)

Ongelmallisuuspuheessa on mahdollista pyrkiä luomaan konsensusta me-retoriikkaa(esim. Fairclough 1997, 237) hyväksi käyttäen. Silloin puhuja puhuu jonkun isomman joukon nimissä rakentaen samalla mielikuvaa esimerkiksi yhtenäisestä lapsiperheiden joukosta tai heidän yhteisistä intresseistään. Yhteistä ryhmähenkeä ja solidaarisuutta on myös mahdollista herätellä vetoamalla saman kaupungin asukkaiden tasa-arvoisen kohtelun puolesta.

Ote 55

– *Täällä ei enää ole lapsiperheiden kannalta hyvä asua. Veroprosentti on korkeampi kuin naapurissa, mutta rahoille saa vähemmän vastinetta, puuskahtaa Jarna Pukkila. (44)*

Ote 56

Vantaan kokoiseen kaupunkiin tulee saada päivystys myös sen toiselle laidalle, olemmehan kaikki saman kaupungin asukkaita, vaikka Vantaa onkin kovin itäpainotteinen. (66)

Yhtenä ongelmallisuuspuheelle hyvin tyypillisenä retorisenä tehokeinona voidaan pitää vaatimusten ja käskyjen esittämistä. Silloin puheen sävy on tavanomaista hyökkäävämpää ja määrätietoisempää. Vaatimusten kautta esitetään toimintaohjeet siitä, miten pitäisi toimia tai miten on pakko toimia. Suorien vaatimusten esittäminen irtisanoutuu kohteliaasta kielenkäytöstä ja on omiaan herättämään mielikuvaa käynnissä olevasta taistelusta. Vaatimusten esittäminen näkyy usein etenkin juttujen otsikoinnissa. Lainaukset 57-60 kuvaavat ongelmallisuuspuheen ehdottomia vaatimuksia.

Ote 57

”Ensiapu takaisin Myyrmäkeen” (36)

Ote 58

– Ei päivähoitopakkoa, enemmän mamman syyliä, lauloivat marssijat matkalla Tikkurilan Peltolantorilta kaupungintalolle. (44)

Ote 59

Länsi-Vantaan taistelutahto päivystyksen puolesta ei laannu

”Lännen päättäjien koottava rivinsä” (80)

Ote 60

– Jos itävantaalaiset päättäjät ajattelevat ensisijaisesti vain oman alueensa etuja, pitää lännessä asuvien myös puolustaa omien asuinalueidensa ja asukkaidensa oikeuksia, hän vaatii. (80)

6.2.2 Ongelmallisuuspuheen funktiot

Ongelmallisuuspuheella ylläpidetään kuvaa ikävistä säästöistä. Nimenomaan epäkohtien ja ongelmien tuominen esiin on yksi tärkeimmistä ongelmallisuuspuheen tehtävistä. Puheella onkin selvästi tarkoitus vaikuttaa asioista päättäviin henkilöihin ja saada kuuluviin viralliselle

talouspuheelle vaihtoehtoinen näkökulma, joka painottaa arkijärkeä ja kansalaisten ”todellisia kokemuksia” pelkkien talouslukujen sijaan. Puhetavan tarkoituksena voi siis ajatella olevan keskustelun herättäminen kyseenalaistamalla vallanpitäjien päätöksiä ja ajattelua nostamalla esiin sellaisia ilmiöitä ja näkökulmia, jotka eivät välttämättä palvele vallanpitäjien etuja, eivätkä siten nouse esille virallisten tahojen talouspuheelle rakentuvissa lausunnoissa. Ongelmallisuuspuheen voi ymmärtää demokraattiseen yhteiskuntaan kuuluvana puhetapana, jossa asioista käydään avointa dialogia.

6.3 Mieliopidekirjoittelun kriittiset puhetavat

Yleisönosastokirjoitusten osuus lopullisesta aineistosta oli noin puolet. Tutkimuksellista valintaa tarkastella mieliopidekirjoittelua erikseen muista genreistä on mahdollista perustella nimenomaan sillä, että sen asema aineistossa oli niin merkittävä. Erityistä yleisönosastokirjoituksille oli myös se, että lähes kaikki kirjoitukset sijoittuivat säästökriittiseen diskurssiin. Aineiston 40 mieliopidekirjoituksesta vain kaksi sijoittui säästöjä puolustavaan diskurssiin. Ongelmallisuuspuheella oli siis erittäin hegemoninen asema yleisönosastokirjoittelussa. Kriittisen yleisönosastokirjoittelun sisältä oli mahdollista hahmottaa useita erilaisia puhetapoja. Lopulta päädyin kolmeen erilaiseen diskursiiviseen muodostelmaan, jotka käsittävät kaikki kriittistä näkökulmaa tukeviksi ongelmallisuuspuheen alalajeiksi. Nämä kolme puhetapaa nimesin *tasa-arvon ja hyvinvointivaltion puhetavaksi*, *kansalaismoraalin puhetavaksi* ja *terveen arkijärjen puhetavaksi*. Tasa-arvon ja hyvinvointivaltion puhetavasta poiketen käsittelen sekä arkijärjen että kansalaismoraalin puhetapojen retorista vakuuttamista yhdessä, sillä nämä puhetavat ovat hyvin lähellä toisiaan ja osittain myös päällekkäin. Myös näiden kahden puhetavan funktioita tarkastelen niille yhteisen luvun alla.

6.3.1 Tasa-arvo ja hyvinvointivaltio

Tässä puhetavassa säästöt näyttäytyvät uhkana vakiintuneille ihanteille, joita ovat tasa-arvo ja hyvinvointivaltio. Puhetavassa säästöt nähdään sivistyneen hyvinvointiyhteiskunnan vastaisina. Tasa-arvo ja hyvinvointivaltion puhetapa kiinnittää huomion säästöjen epätasa-arvoiseen kohdentumiseen. Säästöjen kohteiksi ja poliitikkojen pelinappuloiksi valikoituvat ”tavallisen kansan” mukaan kaikkein heikoimmat ryhmät kuten vanhukset, lapset ja naistyöntekijät. Toisaalta huomio kohdistuu myös alueellisen tasa-arvon toteutumattomuuteen, niin kunnan sisäisten alueiden

epätasa-arvoistumiseen palvelutuotannossa kuin myös kuntien välisiin eroavaisuuksiin. Yleisönosastokirjoittajien yleisesti hyväksymien arvojen loukkaaminen saa aikaan vastareaktion, jossa kritisoidaan säästöjä ja kehoitetaan ihmisiä lähtemään taisteluun oikeuksiensa puolesta. Hyvinvointivaltiopuheessa hyvinvointivaltio kirjoitetaan puolustamisen arvoisena saavutuksena ja sen murentaminen aiheuttaa kansan syvissä riveissä tyytymättömyyttä ja pelkoa. Seuraavat otteet kuvaavat tasa-arvon ja hyvinvointivaltion puhetapaa.

Ote 61

Säästötalkoisiinhan osallistuu koko kaupungin henkilöstö, käsittääkseni reilut 11 000 henkeä, konkreettisimmillaan säästöt tietenkin tuntuvat duunariportaassa, jossa toimitaan useilla toimialoilla ääriajoilla jo nyt. Työntekijöitä on vähän, työtaakka etenkin naisvaltaisilla ammattiryhmillä on fyysisesti ja henkisesti kuormittavaa. (40)

Ote 62

On törkeätä pompottaa pieniä lapsia ja vanhuksia Länsi-Vantaalta Peijakseen, jossa potilaat joutuvat matkan lisäksi tuntikausia odotelemaan hoitoa. Terveyspalveluja annettava Vantaalla myös alueellisesti tasapuolisesti – niinhän verotkin maksetaan tasapuolisesti. Tai tasapuolisuuden nimessä päivystyksen voisi poistaa myös Peijaksesta. Sitten sopisi ihmetellä mihin ne loputkin potilaat ovat kadonneet. (84)

Ote 63

Tähän voisi hyvällä syyllä lisätä kommentin, että länsivantaalaisten (Myyrmäen ja Martinlaakson palvelualueiden) veronmaksajien kunnallisveroa voitaisiin vähentää parilla prosenttiyksiköllä ja vastaavista itävantaalaisille korottaa parilla prosenttiyksiköllä ihan vain kunnallisten ja miksei muidenkin palvelujen tarjonnan (määrän, laadun ja saatavuuden = läheisyyden) mukaisesti.

Ja tämä kaikki tulevien palvelujen hakemisesta johtuvien matkakulujen ja –ajan korjaamiseksi.(8)

Ote 64

Alueella asuu vanhuksia erityisen paljon, joten heistä täytyy päivävastaanotto ääriään myöten. He ovat Vantaan rakentaneet, joten heiltä ei saa viedä

peruspalveluja vanhuudessa. Korvasairaat lapset neuvotaan vakuutuksen turvin yksityislääkäriin. Minne menemme me työssäkäyvät veronmaksajat esimerkiksi virtsainfektion saaneena, pitkittyneen kuumeen, verenpaineen mittauksen, jonkun pikkuvaivan saaneena tai hankkimaan rokotusta? Typerää on lähteä Peijakseen jonottamaan tuntien jonoon päivystykseen. Se on kaikkiaan tuhlausta sekä sairaalalle että asiakkaalle. (69)

Ote 65

Miksi meiltä Länsi-Vantaalaisilta veronmaksajilta viedään kunnalliset peruspalvelut? Viime vuonna luvattiin sulkea Hämeenkylässä kirjasto ja samana vuonna viedään vielä terveyspalvelutkin, kouluja muutellaan, palvelutaloja suljetaan. Kirjasto saatiin säilymään supistetuin aukioloin kansanliikkeen ansioista. Nyt pitää taistella, että saisimme perus- ja ennaltaehkäisevät terveyspalvelut, jotka ovat kuuluneet kuntalaisten perusoikeuksiin jo lapsuudesta. (69)

Ote 66

Vantaan alakouluissa on Suomen suurimmat luokkakoot. Kouluja lopetettiin viime vuonna. Vantaa-lisää supistettiin ja lopetettiin. Täällä on suhteessa eniten erityisoppilaita Suomessa – ja hyvin paljon erityistä tukea tarvitsevia maahanmuuttajia. Avustajien määrää on juuri supistettu rajusti. Oppilailta on erittäin paljon ongelmia, mutta resurssit käsitellä niitä ovat hyvin rajalliset. Liian moni lapsi ja luokka voi huonosti – ja työntekijät nääntyvät. (82)

Ote 67

On järjetöntä laittaa lapsia ja vanhuksia vastakkain, ihan kuin meidän tarvitsisi valita joko tai. Sivistynyt yhteiskunta hoitaa hyvin sekä lapset että vanhukset. Mielestäni Vantaan päätöksentekijöiden tärkein tehtävä on syrjäytymisen ehkäiseminen, mm sosiaalityön lisääminen ennaltaehkäisyyn ja varhaiseen puuttumiseen, että esimerkiksi huostaanottoja ei tarvitsisi tehdä niin paljon. Siihen tarvittaisiin kaikkien yhteiset voimat. (82)

6.3.2 Retorinen vakuuttaminen tasa-arvo ja hyvinvointivaltiopuheessa

Eräs tärkeimmistä tämän puhettavan retorisen vakuuttamisen keinoista on vastakkainasettelun strategia, jossa kirjoittajat vastustavat epätasa-arvoisuutta. Huomio kiinnitetään siinä säästötoimien epätasa-arvoiseen kohdentamiseen, joka syventää epäoikeudenmukaista kuilua heikkojen häviäjien ja vahvojen voittajien kesken. Oteessa 69 asetetaan vastakkain puolustuskyvyttömät ryhmät eli ”maan hiljaiset” ja verrataan heitä vankeihin eli fyysisesti vahvaan kapinaan kykenevään ryhmään. Lainauksessa 70 matalapalkkaiset naiset mielletään säästötavoitteiden uhreina.

Ote 69

Onko niin, että kaupungin niin sanottuja säästötoimia(?) toteutetaan niin sanotusti ”maan hiljaisille”, ryhmälle, joka ei pysty puolustamaan elämäänsä? Mikä kapina siitä syntyisikään, jos iltaruoka poistettaisiin vaikkapa vankiloista? (62)

Ote 70

Vai onko niin, että on helppo käydä näiden tunnollisesti töitään tekevien matalapalkkaisten yleensä naisvaltaisen alan työntekijöiden kimppuun ja saada näin säästötavoitteet ”kauniisti” hoidettua? (27)

Toinen varsin tyypillinen retorisen vakuuttamisen keino on uhkaan perustuva vakuuttaminen. Pelon strategiassa luodaan uhkakuvia, joiden uskotaan aktualisoituvan säästöpolitiikan ja hyvinvointivaltion purkamisen seurauksena. Oteessa 71 siivoojien työn aliarvostaminen tulee johtamaan huonoihin seurauksiin. Oteessa 72 säästöjen pelätään laiminlyövän lapset ja aiheuttavan heille ongelmia tulevaisuudessa. Siinä myös vedotaan ongelmien ennaltaehkäisyyn, jonka voi mieltää nimenomaan pohjoismaisen hyvinvointivaltion ominaisuudeksi. Lainauksissa 73 ja 74 pelotellaan paluulla hyvinvointivaltiota edeltävän kauden surkeaan tilanteeseen. Ne voidaan tulkita vahvoina kannanottoina hyvinvointivaltion säilyttämisen puolesta. Lainaukset 71-74 ovat esimerkkejä uhkaan perustuvasta vakuuttamisen strategiasta.

Ote 71

Siivoudesta huolehtivien työ on arvokkaimpia töitä mitä yhteiskunnasta löytyy meidän kaikkien hygienian kannalta. Jos sitä työpanosta huononnetaan, meille käy todella huonosti. (27)

Ote 72

Jos lapset hoidettaisiin mallikkaasti, olisi tulevaisuudessa varmasti vähemmän ongelmia päihdehuollosta, huostaanotoista ja toimeentulotuesta. (31)

Ote 73

”Kolmekymmentä vuotta sitten” kuulee usein sanottavan, kun puhutaan koulusäästöistä. ”Kyllä silloinkin oli suuret luokat eikä avustajia. Kyllä silloinkin pärjättiin.” Keskustelusta vain usein unohtuu kaikki se muu, mitä kolmekymmentä vuotta sitten oli. Kaikki me 1970-luvulla koulumme käyneet muistamme sen onnettoman, joka ei sopeutunut ryhmään. Hän joutui aasihattu päässä nurkkaan ja aasihattu muuttui myöhemmin apukouluksi tai tarkkikseksi. Moniko selvisi puhtain paperein aikuisuuteen ilman itsetunnon vaurioita? Koulukiusaaminen oli tuolloin tyypillinen ajanviete. 2000-luvulla meidän tulisi olla viisaampia kuin kolmekymmentä vuotta sitten. (61)

Ote 74

1970-luvulla alettiin rakentaa hyvinvointiyhteiskuntaa ja nyt 2000-luvun Vantaalla sitä murretaan kovalla vauhdilla aloittaen heikommista – lapsista ja vanhuksista. Kouluissa uudistus pitää sisällään muun muassa ryhmäkokojen kasvua, oppilaaksi ottoalueen laajentamisen, avustajien määrän puolittamisen, tukiopetuksen vähenemisen, koulujen lakkauttamiset ja yhdistämiset, integraation purkamisen erityisryhmiksi. (61)

Tasa-arvo ja hyvinvointivaltiopuheessa olennaista on myös yleisesti hyväksytyihin arvoihin vetoaminen. Silloin pyritään esittämään sellaisia väitteitä, jotka vetoavat tavallisen kansan arvoihin ja joita on yleisesti vaikea kieltää. Lainauksen 75 ”lapsissa on tulevaisuus” ja otteen 76 ”sivistynyt yhteiskunta hoitaa sekä lapset että vanhukset” ovat juuri sellaisia yleisiin arvoihin vetoavia lentäviä lauseita, jotka saavat tavallaan kuin automaattisesti lukijoiden sympatiat puolelleen. Ohteessa 77 yleisenä arvona ovat perusoikeudet, joihin ei saisi koskea. Myös lasten ja vanhusten puolustaminen, esimerkiksi lainauksessa 78, vetoaa aina ihmisten pyhimpiin arvoihin. Samassa ohteessa mainitaan lisäksi ”hyvinvointiyhteiskunta”, joka ainakin useissa mielipidekyselyissä on ollut suomalaisten suuresti arvostama saavutus. Lainaukset 75-78 ovat esimerkkejä arvoihin vetoavasta vakuuttamisesta.

Ote 75

Olen luullut, että lapsissa on tulevaisuus. Eikö näin olekaan Vantaalla? (31)

Ote 76

On järjetöntä laittaa lapsia ja vanhuksia vastakkain, ihan kuin meidän tarvitsisi valita joko tai. Sivistynyt yhteiskunta hoitaa hyvin sekä lapset että vanhukset. (82)

Ote 77

Nyt pitää taistella, että saisimme perus- ja ennaltaehkäisevät terveyspalvelut, jotka ovat kuuluneet kuntalaisten perusoikeuksiin jo lapsuudesta. (69)

Ote 78

1970-luvulla alettiin rakentaa hyvinvointiyhteiskuntaa ja nyt 2000-luvun Vantaalla sitä murretaan kovalla vauhdilla aloittaen heikommista – lapsista ja vanhuksista. (61)

Tasa-arvo ja hyvinvointivaltio puheessa käytetään myös me–retoriikkaa, jolla on pyrkimys luoda kuvaa konsensuksesta isomman joukon nimissä. Otteiden 79 ja 80 tapauksissa kirjoittajat puhuvat länsivantaalaisia edustaen ja konstruoiden kuvan yhtenäisestä eturyhmästä, jolla on myös yhtenevät intressit.

Ote 79

Miksi meiltä länsivantaalaisilta veronmaksajilta viedään kunnalliset peruspalvelut? (70)

Ote 80

Hyvät länsivantaalaiset, jatkakaa ihmeessä taistelua Myyrmäen terveysaseman ilta- ja viikonloppupäivystyksen palauttamisen puolesta! (83)

Kokemukseen perustuva retorinen vakuuttaminen nojautuu omakohtaisiin kokemuksiin, jotka luovat kuvauksille uskottavuutta. Silloin kerrotaan jostain sellaisesta, mikä on oikeasti tapahtunut. Lainauksessa 81 ”yli viiden tunnin jonottelu” omin silmin nähtynä tehostaa vaikutelmaa systeemin toimimattomuudesta. Samoin lainauksen 82 minä–muotoinen puhe on omiaan tehostamaan väitteen uskottavuutta.

Ote 81

Peijaksen päivystys kun ei kertakaikkiaan pysty palvelemaan koko Vantaan ilta- ja viikonloppupäivystysten tarvitsijoita. Yli viiden tunnin jonottelu sairaana, öiseen aikaan on ainakin minun mielestä kohtuutonta. (83)

Ote 82

Olen muuttanut hiljattain takasin Pähkinärinteeseen ja kauhukseni kuulin uusista järjestelyistä Myyrmäen terveysaseman kohdalla. Jos olisin tiennyt päivystysten loppumisen ja Peijaksen päivystysten hankaluuksista, en olisi ostanut Pähkinärinteestä uutta asuntoa.(85)

Ote 83

Monissa lähikunnissa on paremmat palvelut, joten ihmisten pitänee opetella valitsemaan kuntien välillä. Minä en halua maksaa veroja kuntaan, joka ei turvaa edes peruspalveluita kuntalaisilleen. (85)

6.3.3 Tasa-arvo ja hyvinvointivaltiopuheen funktiot

Tasa-arvo- ja hyvinvointivaltiopuhetavan selkeä tehtävä on puolustaa hyvinvointivaltion säilymistä. Se ylläpitää ihannetta tasa-arvosta ja heikkojen puolustamisesta sekä pyrkii herättämään kriittistä keskustelua karsintapolitiikasta. Tasa-arvon ja hyvinvointivaltion puhettavassa tullaan myös määritelleeksi sivistyneen yhteiskunnan ominaisuuksia kuten kansalaisten välinen tasa-arvo ja taistelun tuloksena saavutettujen etujen kunnioittaminen. Kuten ongelmallisuuspuheessa yleensä myös tasa-arvon ja hyvinvointivaltion puhettavan on tarkoitus ylläpitää kriittistä keskustelua ja tuoda esiin epäkohtia. Puhettavan voi tulkita eräänlaiseksi hätähuudoksi uhatuksi joutuneen hyvinvointivaltion puolesta. Puhetapa pyrkii lietsomaan kriisitietoisuutta, jonka avulla ihmiset lähtisivät taisteluun perusoikeuksiensa puolesta. Tietoisuuden kasvattaminen meneillään olevista muutoksista onkin tämän puhettavan tärkeimmistä tehtävistä.

6.3.4 Tervejärkisyyden puhetapa

Toisen mielipidekirjoittelussa esiintyvän kriittisen puhetavan olen nimennyt tervejärkisyyden puhetavaksi. Sille on ominaista viittaaminen järjenkäyttöön tai pikemminkin sen puuttumiseen.

Järjenkäyttöön vetoamalla pyritään korostamaan rationaalisuuden ihannetta. Puhetavassa kansalla on kyky nähdä asiat ”terveen arkijärjen” näkökulmasta, mikä taas ”eliitiltä” puuttuu. Luonteeltaan puhetapa on sarkastista ja ivallista. Puhetavassa on pyrkimys leimata karsintapolitiikka täysin järjenvastaiseksi hölmöläisten toiminnaksi. Epäuskottavaan valoon säästöt saatetaan käyttämällä populistista ”turha-tarpeellinen” -vastinparia. Samaan aikaan, kun kaupunki säästää kuntalaisten mielestä ”inhimillisesti tärkeätä” ja ”perusturvallisuudesta” kuten kouluista, terveydenhuollosta ja vanhustenhuollosta, näyttäisi kuitenkin löytyvän rahaa ”turhiin investointeihin” kuten palloiluhalliin, hiihtoputkeen, kartanoon ja katulämmityksiin. Säästöille ei siis näytä löytyvän riittävän uskottavia perusteluita kansan mielestä, mikä on omiaan antamaan leikkauksille tarpeettomasti tehdyn karsinnan leiman. Turha-tarpeellinen -vastinparin lisäksi puhetavassa nojaututaan myös vahvaan vastakkainasettelun asetelmaan ”tavallisen kansan” ja ”herrojen” suhteissa. Verrattuna vaikkapa tasa-arvon ja hyvinvointivaltion puhetapaan tervejärkisyyden puhetapa on enemmän asioita yksinkertaistavaa puhetta. Puhetavassa on läsnä populistinen asennoituminen. Seuraavat lainaukset edustavat tervejärkisyyden puhetapaa..

Ote 84

Vantaan päättäjät ovat kuitenkin viisauudessaan päättäneet panostaa uusiin urheiluhalleihin, kenttiin sekä mennä mukaan Hakunilan hiihtoputkeen. Ratkaisuhan on varsin perinteinen, eli sijoitetaan kuntalaiset niihin ja tarjotaan näin sirkushuveja kansalle, jotta arkipäivä ja todellisuus unohtuvat. Nämä investoinnit ovat täysin turhia nykytilanteessa. (52)

Ote 85

Ei voi muuta kuin ihmetellä Vantaan nykyjohdon eräitä säästö- ja investointipäätöksiä. Kouluja lakkautetaan ja luokkakokoja suurennetaan, kouluavustajia irtisanotaan, Myyrmäen terveyskeskuksen päivystys lopetetaan, Variston vanhusten palvelutalon alkuperäistä käyttötarkoitusta ollaan muuttamassa jne.. Kuitenkin kaupunki osti kartanon ja päätti toteuttaa kalliin palloiluhallihankkeen. (11)

Ote 86

Kyllä niiden säästöjen pitäisi alkaa sieltä johtoportaista. On aivan turha säästää veronmaksajien kustannuksella ja peruspalvelujen supistamisella ja koulujen lakkauttamisella, kun herrat samalla tuhlaavat. Nyt järki käteen. (16)

Ote 87

Miten Vantaan päättäjät perustelevat länsivantaalaisten perusturvallisuutta oleellisesti heikentävän Myyrmäen terveysaseman ilta- ja viikonloppupäivystyksen lopettamisen, kun samalla löytyy rahaa uuteen palloiluhalliin? Urheilu- ja vapaa-aikahallilla ei ole mitään tekemistä kuntalaisten perusturvallisuuden kanssa. (2)

6.3.5 Kansalaismoraalin puhetapa

Tämä puhetapa, jonka olen nimennyt kansalaismoraalin puhetavaksi, on varsin saman tyyppinen kuin tervejärkisyyden puhetapa, mutta enää päättäjät eivät näyttäyty ainoastaan hölmöjä päätöksiä tekevänä eliittinä vaan jopa tietoisesti kansaa ja veronmaksajia hyväksikäyttävänä ryhmänä. Tavallisen kansan ja herrojen välinen vastakkainasettelu tuodaan siis edellistä liioittelevammin ja aggressiivisemmin esille.

Puhetavassa on tyypillistä korostaa ”herrojen” ja ”tavallisen kansan” erilaisuutta. Eliitin ja tavallisen kansan erottaa se, ettei eliitillä ole tavalliselle kansalle tunnusomaista kokemusta tervejärkisestä maailmasta, eikä käsitystä niistä vaikeuksista, joita heikkenevät palvelut ja leikatut tuet tuovat mukanaan. Samaan aikaan ylimmälle virkamiesjohdolle kaavailut tulospalkkiot kuvastavat kansan silmissä eliitin moraalittomuutta, piittaamattomuutta ja ahneutta. Näissä yleisönosastokirjoituksissa epädemokraattiset ja moraalittomat päätökset ovat luoneet tavallisen kansan ja eliitin välille kuilun, joka ei ole omiaan vahvistamaan luottamusta edustukselliseen demokratiaan. Kunnallispolitiikka leimautuu kirjoituksissa ryhmäkurin mädättämäksi sanojen syönnin ja takinkäännön kentäksi, jolla ei ole enää kansan luottamusta. Myös esimerkiksi Norman Faircloughin mukaan selkein vastakkainasettelu medioituneessa politiikan diskurssissa löytyy ammattipolitiikoinnin diskurssin ja arkikokemukseen perustuvien elämismaailman diskurssien väliltä (Fairclough 1997, 245). Seuraavat otteet kuvaavat kansalaismoraalin puhetapaa:

Ote 88

Vantaan taloutta on hoidettu jo vuosien ajan tuhlaajapoika-asenteella. Kaupunki on kuluttanut koko ajan enemmän rahaa kuin sen kassaan on kilahtanut. Alijäämän maksajiksi ovat joutuneet erityisesti lapsiperheet: ensiksi koulutoimen säästöinä, sen jälkeen kouluikäisten palvelujen ja tukien supistamisina. (58)

Ote 89

Mutta kenelle nämä kannustinpalkkiot oikeastaan kuuluisivat, mieltikää! Opettajille, sairaanhoitajille, vanhustenhoitajille, ynnä muille jotka tosiaan tekevät nämä säästönlaisetyöt. Esimerkiksi opetustoimen on helppo sanoa: teidän koulun pitää pärjätä x-budjetilla, kun rehtori laatii, johtokunta hyväksyy ja todelliset arjen sankarit, opettajat, toteuttavat. Sama toistuu jokaisella alueella. Miksi tulospalkkio ylempälle virkamiesjohdolle? (18)

Ote 90

On kuin nämä asiat olisivat vain välttämätön paha (olisi tämän voinut ilkeämminkin sanoa...). Asukkaat ja päättäjät elävät kuin eri maailmoissa. (8)

Ote 91

Oli aika pöyristyttävää lukea, että samalla kun tehdään valtavia säästötoimia muun muassa lasten koulu- ja päivähoitoon liittyvissä asioissa ollaan valmiita nostamaan johtajien jo sinällään hyviä palkkoja entisestään.

Missä on moraalit? Eikö Vantaan tämänhetkisessä taloudellisessa tilanteessa kaikkien pitäisi kantaa kortensa kekoon ja etenkin johdon näyttää hyvää esimerkkiä? Tulospalkkioita maksetaan yleensä silloin, kun yrityksillä menee hyvin eikä silloin kun talous on kuralla ja leikkauksia tehdään joka toimialalla. (15)

Ote 92

Niin se valtuusto sitten poisti kuntalisän suuressa viisaudessaan. Ja jänistipä äänestyksestä muun muassa tälläkin palstalla kirjoittanut Kokoomuksen Virkamäen Pekka, joka kertoi vastustavansa kuntalisän poistamista. Eipä näkynyt miestä salissa eikä montaa muutakaan kokoomuslaista, vaan asialle oli uhrattu monta varavaltuutettua, joista yksi uskalsi äänestää ryhmää vastaan. Tällaista se politiikka

siis on, sanojen syömistä kerta toisensa jälkeen. Voisi toki ajatella, että ensi vaaleihin on aikaa, ja äänestäjät unohtavat – sitähan sopii toivoa! (56)

Ote 93

Ei ole kauan aikaa siitä, kun tukea pienennettiin, ja silloin luvattiin, että tukeen ei kajota. Erityisesti perään kokoomuksen rivien omantunnon perään: Ketkä äänestivätkään ennen viime syksyn kunnallisvaaleja kuntalisän säilyttämisen puolesta ja nyt sen poistamisesta! Oli varmasti mukavaa juhlia paria uutta valtuustopaikkaa, mutta takinkäntö heti vaalien jälkeen on melkoisen röyhkeää. (34)

6.3.6 Retorinen vakuuttaminen arkijärjen ja kansalaismoraalin puhetavoissa

Kuten tasa-arvon ja hyvinvointivaltion puhetavassa, myös arkijärjen ja kansalaismoraalin puhetapa käyttää vastakkainasettelun strategiaa retorisen vakuuttamisen keinonaan. Tässä tapauksessa strategiassa asetutaan vastustamaan epäoikeudenmukaisia päätöksiä ja poliittista kähmintää. Usein strategiassa nojaututaan kontrastiparien asettamiseen: esimerkiksi eliitti vastaan tavallinen kansa, herrat vastaan duunarit ja turha vastaan tarpeellinen. Ryhmät ja asiat vastakkain asettavilla kontrastipareilla halutaan luoda kuvaa erityisen kärjistyneestä tilanteesta, jossa vallitsee selvä jako voittajiin ja häviäjiin.

Ote 94

Vantaalla on viime vuosina säästetty kovasti lähes kaikkialla ja kaikesta. Monia tarpeellisia perusasioita on jätetty hoitamatta (Pähkiksen ala-asteen kenttä on upotettu suohon, Myyrmäen terveyskeskuspäivystys alas ajettu, ynnä muuta) rahapulaan vedoten, mutta monia tarpeettomia asioita taas runsaskätisesti rahoitettu tai vaihtoehtoisesti annettu takauksia veronmaksajien vastustuksesta huolimatta. (50)

Ote 95

Alijäämän maksajiksi ovat joutuneet erityisesti lapsiperheet: ensiksi koulutoimen säästöinä, sen jälkeen kouluikäisten palvelujen ja tukien supistamisina. (58)

Ote 96

Eikä se mitään vaikka niillä ”optiorahoilla” voitaisiin palkata useampi avustaja kouluun ja päiväkotiin. Sitä paitsi jos jollekin nämä tulospalkkiot kuuluvat, niin heille varsinaisen työn tekijöille, jotka ne todelliset säästöt joutuvat toteuttamaan ja niiden takia itsensä loppuun venyttämään eli päiväkotien, koulujen, terveydenhuollon henkilökunnalle sekä muille kaupungin tavallisille duunareille. (18)

Ote 97

Ja mitäpä mahtavat mieltä vantaalaiset veronmaksajat tällaisista ”optioista” tilanteessa, jossa muun muassa kouluverkkoa supistetaan, lasten kotihoidontuen Vantaa-lisää leikataan ja Myyrmäen esiapupäivystys ollaan sulkemassa säästöjen aikaan saamiseksi. Sitä vartenko meidän Vantaan kaupungin duunareiden on kiristettävä työtahtia ja saatava aikaan lisää säästöjä, jotta tuo noin 30 henkilön eliitti pääsisi tulospalkkioiden muodossa nauttimaan työmme tuloksista? (14)

Ote 98

Muutenkin tuntuu kummalliselta, että siitä työstä, jonka palkolliset tekevät, palkitaan johtajat. Onhan selvä, että toimialoilla säästetään mahdollisimman paljon, koska johtajan bonukset maksetaan säästyneistä varoista. (64)

Metaforat ovat tyypillinen retorisen vakuuttamisen keino arkijärjen ja kansalaismoraalin puhetoissa. Metaforilla halutaan korostaa niitä piirteitä, joita kuvauksen kohteeseen halutaan liittää. Metaforien käytöllä rakennetaan synkkää kuvaa harjoitetusta politiikasta ja huonoista valinnoista. Sellaisilla äärimmäisillä sanavalinnoilla kuten ”syydetään” ja ”revittäisiin” halutaan ilmeisen tietoisesti luoda liioiteltua kuvaa valitun politiikan mielettömyydestä. Otteet 99-103 ovat esimerkkejä metaforien käytöstä, otteissa 104-105 retorinen vakuuttaminen tapahtuu liioittelevien sanavalintojen avulla.

Ote 99

Tällaista se politiikka siis on, sanojen syömistä kerta toisensa jälkeen. (56)

Ote 100

Oli varmasti mukavaa juhlia paria uutta valtuustopaikkaa, mutta takinkäntö heti vaalien jälkeen on melkoisen röyhkeää. (34)

Ote 101

Vantaan taloutta on hoidettu jo vuosien ajan tuhlaajapoika-asenteella (58)

Ote 102

Eikä se mitään vaikka niillä ”optiorahoilla” voitaisiin palkata useampi avustaja kouluun ja päiväkotiin. (18)

Ote 103

Ratkaisuhan on varsin perinteinen, eli sijoitetaan kuntalaiset niihin ja tarjotaan näin sirkushuveja kansalle, jotta arkipäivä ja todellisuus unohtuvat. (52)

Ote 104

Näyttää siltä, että rahaa syydetään muutenkin aivan toisarvoisiin asioihin. (18)

Ote 105

...suunnitellaan kävelykatua lämmitettäväksi ja sen takia revittäisiin täysin ehjä katu auki ynnä muita vastaavia esimerkkejä on valtavasti. (18)

Ironia ja päätöksentekijöihin kohdistuva sarkasmi toimivat myös retorisen vakuuttamisen tehokeinona. Ironia perustuu sanotun ja todellisuuden välisen ristiriitaan. Otteessa 106 puhutaan päättäjien ”viisaudesta” viitaten kirjoittajan mielestä typerään päätöksentekoon. Otteessa 107 lapsiperheet leimataan virkamiesjohdon ahneuden uhreiksi. Otteiden 108 ja 109 sarkastisen pureva tyyli pyrkii saattamaan päätöksentekijöiden luotettavuuden kyseenalaiseksi.

Ote 106

Vantaan päättäjät ovat kuitenkin viisaudessaan päättäneet panostaa uusiin urheiluhalleihin, kenttiin sekä mennä mukaan Hakunilan hiihtoputkeen. (52)

Ote 107

Ovathan toki nämä virkamiesjohtajat niin kovin heikosti ansaitsevaa joukkue kuten Vantaan Sanomista saattoi lukea, että todella tarpeeseen varmasti nämä ”pienet lisäoptiot” tulevat. Sen sijaan kouluilta ja päiväkodeilta viedään viimeisetkin eväät

pois. Samoin Vantaa-lisän pienentäminen ja kokonaan poistaminen kotona alle 3-vuotiasta lastaan hoitavalta aikuiselta oli hienoa. Pärjäähän se lapsiperhe käteen jäävän muutaman sadan euron kotihoidon tuellakin ruhtinaallisesti. (18)

Ote 108

Voisi toki ajatella, että ensi vaaleihin on aikaa, ja äänestäjät unohtavat – sitähän sopii toivoa! (56)

Ote 109

Lehtitietojen mukaan bonuksia tullaan tulevaisuudessa jakamaan myös työntekijöille. Uskokoon kuka tahtoo! (13)

Tervejärkeisyyden puhetavalle ominainen retorisen vakuuttamisen keino on tietysti järkeen vetoaminen. Säästöt leimataan epärationalisiksi ja perusteettomiksi. Kirjoittajien mukaan päättäjiltä näyttäisi puuttuvan kyky rationaaliseen järjen käyttöön ja he syyllistyvät typerään päätöksentekoon.

Ote 110

Samaan aikaan kun kaupunki säästää inhimillisesti tärkeistä asioista eli sulkemalla kouluja ja nipistämällä terveydenhuollosta ja vanhustenhoidosta se on valmis parin vuoden päästä muun muassa lämmittämään talvisaikaan kävelykatua – siis lämmittämään pakkasilmaa harakoille! (49)

Ote 111

Haloo päättäjät, ottakaa nyt ihmeessä järki käteen ja asettukaa edes kerran meidän tavallisten kuntalaisten asemaan, meidän, joiden arkea käsittämättömät päätöksenne koskevat. (11)

Myös kokemukseen perustuvaa retorista vakuuttamista käytetään silloin, kun päättäjien päätökset halutaan saada näyttämään epäoikeudenmukaisilta. Oma henkilökohtaisesti koettu kokemus tuo väitteelle erityistä uskottavuutta ja vakuuttavuutta. Kokemukseen perustuvassa vakuuttamisessa näyttäisi myös olevan tavoitteena rakentaa kokemusmaailman eriytyneisyyteen perustuvaa kuilua tavallisen kansan ja eliitin kesken. Otteet 112 ja 113 ovat esimerkkejä kokemukseen perustuvista vakuuttamisen tavoista.

Ote 112

Toivoisin jonkun päättäjän joutuvan matkustamaan kovissa kivuissa sairausautolla Pähkinärinteestä Peijaksen sairaalaan. Matka on pitkä ja monelle tuskallinen. Myyrmäen terveysaseman päivystyksestä moni on saanut ensiavun, jonka jälkeen matka on voinut jatkua tavallisesti esimerkiksi Peijakseen. (85)

Ote 113

Ihmettelen kovasti, että kaupunki aikoo leikata omaishoidontukea. Eivätkö päättäjät tiedä kuinka paljon työtä ja tuskaa on hoitaa kotona omaista, joka vaatii koko ajan hoitoa. (60)

6.3.7 Tervejärkisyyden ja kansalaismoraalin puhetapojen funktiot

Ongelmallisuuspuheelle tyypillisesti myös tervejärkisyyden- ja kansalaismoraalin puhetavoissa tuodaan epäkohtia ja ongelmia esiin sekä kritisoidaan päättäjiä. Puhetapojen tehtävä on kyseenalaistaa säästöt ja saada ne näyttämään tarpeettomilta, typeriltä tai epäoikeudenmukaisilta. Tervejärkisyyden puhetavassa ylläpidetään arkijärjen tai maalaisjärjen käytön ihannetta, kun taas kansalaismoraalin puhetavassa pidetään yllä puhtaan moraalin ja oikeudenmukaisuuden ihanteita. Jälkimmäinen toimiikin eräänlaisena vallan vahtikoirana, jolloin sen tehtävänä on paljastaa huijaukset ja moraalittomat päätökset. Sekä tervejärkisyyden puhetavan että kansalaismoraalin puhetavan tärkeänä funktiona näyttäisikin olevan päättäjien toiminnan kyseenalaistaminen asiantuntemattomana ja kansalaisten kokemusmaailman vastaisena.

7. YHTEENVETO JA JOHTOPÄÄTÖKSET

Tämän tutkielman tarkoituksena oli tarkastella sitä, millaisena kunnallinen karsintapolitiikka ja säästäminen näyttäytyvät Vantaan paikallislehdissä. Paikallislehdet ovat se foorumi, jossa kunnallisista säästöistä uutisoidaan ja keskustellaan julkisesti. Nykyisessä jälkiekspansiivisen hyvinvointivaltion vaiheessa valtio ei enää tue hyvinvointipalveluiden rahoittamista yhtä laajamittaisella tavalla kuin se hyvinvointivaltion ekspansion kaudella teki. Kuntien itsehallintoa on palautettu takaisin kuntiin ja niin myös säästöpäätökset ovat aikaisempaa enemmän kuntien vastuulla. Tämä asetelma on osaltaan vaikuttanut tutkimuskohteen rajaamiseen kunnallista säästäväisyyttä koskevaksi. Säästöjä on tutkittu yleisesti ottaen melko paljon. Muun muassa sosiaalipolitiikka ja kunnallistieteet ovat olleet kiinnostuneita karsintapolitiikan tutkimisesta. Tämän tutkimuksen metodologia muodostuu diskurssianalyysistä. Tästä näkökulmasta säästöjä on tutkittu melko vähän tai ei lainkaan.

Tutkimuksen alussa kävin läpi säästöihin liittyvää aikaisempaa kirjallisuutta ja pohdin muun muassa säästön määritelmää, joka osoittautui hyvin monitulkintaiseksi. Säästön määrittelyn lisäksi esittelin tutkimuksen taustasuudessa kunnallista säästäväisyyttä historiallisena ilmiönä. Oli mielenkiintoista havaita, että kunnallinen säästäväisyys on vaihdellut hyvinkin paljon eri aikakausien ja kunta-valtio suhteen vaihteluista riippuen. Historiallisen tarkastelun etuna on se, että nykyistä karsintapolitiikkaa on mahdollista suhteuttaa menneeseen. Tämän tarkastelun mukaan julkisella säästäväisyydellä on vankat perinteensä suomalaisessa yhteiskunnassa.

Tutkimuksen tulokset

Muodostin aineistosta ensin kaksi yleisempää laajaa säästökirjoittelun puhetapaa, jotka nimesin talouspuheeksi ja ongelmallisuuspuheeksi. Analyysin edetessä ja aineiston mielipidetekstipainotteisuuden selvittyä päätin tarkastella syventyneemmin mielipideteksteissä esiintynyttä ongelmallisuuspuhetta. Lopulta muodostin mielipideteksteissä esiintyneelle ongelmallisuuspuheelle alalajeja, jotka nimesin tasa-arvon ja hyvinvointivaltion puhetavaksi, tervejärkisyyden puhetavaksi ja kansalaismoraalin puhetavaksi.

Talouspuheen näin päättäjien ja vaikutusvaltaisen eliitin hegemonisena puhetapana, jolle oli mahdollista määritellä ainakin kolme erilaista konstruktia. Ensinnäkin säästöt määrittyivät

järkevänä ja vastuullisena toimintana. Toiseksi säästöt nähtiin talouspuheessa osana tarpeellista positiivista muutosta tai kehitystä. Kolmantena, ja ehkä tärkeimpänä, säästön konstruktiona talouspuheessa oli niiden mieltäminen välttämättöminä ja pakollisina toimenpiteinä, joille ei ole muita vaihtoehtoja. Talouspuheella ylläpidetään kriisitietoisuutta Vantaan taloudesta, millä kansalaiset pyritään sitouttamaan yhteiseen säästämisprojektiin ja näkemään harjoitettu karsintapolitiikkapolitiikka tarpeellisena. Puhetavan yhtenä funktiona voidaan pitää myös vaikutusten vähättelyä, jolla säästöjen negatiivisia piirteitä yritetään häivyttää ja samalla lieventää säästöjen aiheuttamaa vastarintaa sekä niiden mahdollisia negatiivisia vaikutuksia päättäjien julkisuuskuvaan.

Ongelmallisuuspuheeksi nimesin kriittisten toimittajien, kansalaisten ja kaupungin henkilöstön käyttämän puhetavan, jossa säästöistä tuotiin esiin talouspuheelle vastakkaisia negatiivisia ja ongelmallisia piirteitä. Ongelmallisuuspuheessa säästöille määrittyi kaksi erilaista konstruktiota. Ensinnäkin säästöt nähtiin uhkana tasa-arvolle ja oikeudenmukaisuudelle. Säästöpäätösten takia kuntalaisten pelättiin joutuvan epätasa-arvoiseen asemaan esimerkiksi varallisuuden ja asuinalueen perustella. Puhetavan mukaan epäoikeudenmukaisia säästöistä tekee niiden kohdentaminen erityisesti kaikkein heikoimmassa asemassa olevia kohtaan. Säästöjen toiseksi konstruktiksi hahmotin niiden järjenvastaisuuden. Säästöjen nähtiin pikemminkin vain hankaloittavan kuntalaisten elämää. Niitä pidettiin hölmöinä, turhina ja kalliina ratkaisuin, joista ei ollut mitään hyötyä. Ongelmallisuuspuheen funktiona voidaan ajatella olevan epäkohtien esille tuomisen ja vallitsevan politiikan kyseenalaistamisen. Ongelmallisuuspuhe siis ylläpitää vaihtoehtoista näkemystä talouspuheen hegemonialle. Ongelmallisuuspuheeseen sisältyy pyrkimys vaikuttaa päätöksentekijöihin ja myös muihin kuntalaisiin.

Tutkimusaineistolle ominaista oli mielipidekirjoitusten kohtalaisen suuri määrä, joten oli perusteltua tutkia mielipidekirjoituksia omana erityisenä lajityyppinä. Lähes kaikki aineistossa esiintyneet mielipidekirjoitukset sijoituivat ongelmallisuuspuheeseen, jonka syvällisempi tutkiminen auttoi muodostamaan yksityiskohtaisempia ongelmallisuuspuheen alalajeja. Nimesin nämä alalajit tasa-arvo ja hyvinvointivaltiopuheeksi, tervejärkisyyden puhetavaksi ja kansalaismoraalin puhetavaksi.

Tasa-arvo ja hyvinvointivaltiopuhe on hyvinvointivaltiota puolustavaa puhetta. Siinä säästötoimet mielletään uhkana hyvinvointivaltiolle, tasa-arvolle ja oikeudenmukaisuudelle. Varsinkin kaikkein heikoimmassa asemassa oleviin kohdistuvat säästöt nähdään erityisen ongelmallisina. Puhetavassa ylläpidetään ihannetta ”saavutetuista eduista” ja annetaan tuki hyvinvointivaltion säilyttämiselle.

Tasa-arvo- ja hyvinvointivaltiopuheen yksi funktio onkin kasvattaa ihmisten tietoisuutta ja saada heidät taistelemaan uhatun hyvinvointivaltion puolesta. Puhetapa pyrkii herättämään kriisimielialaa kansalaisten arvostaman hyvinvointivaltion altistumisesta aktiivisen murtamisen kohteeksi.

Tervejärkisyyden puhetavassa säästöt nähdään terveen arkijärjen vastaisena turhana toimintana. Puhetapa rakentuu vahvalle vastakkainasettelulle, jossa ”herrat” ja ”tavallinen kansa” sekä ”turhat” ja ”tarpeelliset” asiat asetetaan jyrkästi vastakkain. Puhetapa ylläpitää ihannetta tavallisen kansan ”terveen arkijärjen” paremmuudesta. Samalla se tuomitsee päättäjien ja eliitin logiikan vääräksi ja kieroutuneeksi. Puhetavan tarkoituksena on kyseenalaistaa säästöt ja saada ne julkisuudessa näyttämään typerältä toiminnalta. Sävyltään puhetapa on liioittelevaa ja sarkastista.

Myös kansalaismoraalin puhetavassa on näkyvässä vahva vastakkainasettelun henki. Puhetavassa säästöpolitiikka määritellään kuntajohtajien ahneuteen ja epädemokraattiseen päätöksentekoon liittyvänä ilmiönä. Säästöjen ja epäoikeudenmukaisten päätösten uhreina nähdään tavallinen kansa ja kaupungin työntekijät. Kyseisen puhetavan voi ajatella peräänkuuluttavan oikeudenmukaisuutta ja luvatuista asioista kiinnipitämistä. Kansalaismoraalin puhetavalla on siis eräänlainen vallan vahtikoiran rooli, jonka tehtävänä on paljastaa vallanpitäjien harjoittama moraalittomuus, ahneus tai suoranainen huijaaminen. Puhetavassa on näkyvässä pettymystä, katkeruutta ja jopa luovuttamista. Hieman samansuuntaisen havainnoin on tehnyt Norman Fairclough (1997, 241-245), jonka mukaan selkein vastakkainasettelu medioituneessa politiikan diskurssissa löytyy ammattipolitiikoinnin diskurssin ja arkikokemukseen perustuvien elämismaailman diskurssien väliltä. Kansalaiset ottavat vastaan politiikan diskurssin ammattipolitiikointiin kohdistuvalla vihamielisyydellä, koska tuntevat itsensä kyvyttömiksi ammattipoliitikkojen monopolisoidun politiikan edessä.

Eräs tutkimuksen keskeinen päätelmä on, että eri toimijat määrittelevät säästöt eri tavoilla.

Edellä esitetyn yhteenvedon perusteella säästöistä voidaan eritellä ainakin kuusi peruskonstruktioita, joista kolme ensimmäistä on asiantuntijoiden, taluspäätäjien, poliitikkojen ja eliitin säästökonstruktioita ja kolme viimeistä tavallisen kansan ja kriittisten toimittajien säästökonstruktioita:

- 1. järkevät ja vastuulliset säästöt***
- 2. säästöt osana positiivista kehitystä***
- 3. välttämättömät ja pakolliset säästöt***

4. tasa-arvoa ja oikeudenmukaisuutta uhkaavat säästöt

5. turhat ja järjenvastaiset säästöt

6. moraalittomat ja ahneet säästöt

Puhetapojen erittelyn ja niiden vaikutusten pohtimisen lisäksi tutkielman tarkoituksena oli myös selvittää eri puhetavoissa käytettäviä retorisia tehokeinoja. Talouspuheessa lukijaa vakuuteltiin arvovaltaisilla puhujakategorioilla, välttämättömyyspuheella, erilaisilla positiivisuusstrategioilla ja kategorisoinneilla. Ongelmallisuuspuheessa vakuuttaminen tapahtui etenkin uhkaan perustuneella vakuuttelulla, metaforilla ja muilla tehokeinoilla, joilla säästöt saatiin näyttämään dramaattisimmilta, kuten vetoamalla järkeen, viittaamalla omakohtaisiin kokemuksiin, käyttämällä me-retoriikkaa ja esittämällä ehdottomia vaatimuksia. Lisäksi mielipidetekstien ongelmallisuuspuheessa tehokeinoina toimivat etenkin vahvaan vastainasetteluun perustuvat strategiat, yleisiin arvoihin vetoaminen sekä ironian ja sarkasmin viljely.

Retoristen tehokeinojen erittely paljasti sen, että usein käytettävät tehokeinot olivat hyvin samanlaisia vastakkaisista puhetavoista huolimatta. Sekä talouspuheelle että ongelmallisuuspuheelle oli tyypillistä, että oma näkökulma esitettiin välttämättömyytenä ja ainoana oikeana. Talouspuheessa säästäminen ja talouden tasapainottaminen esitetään pakollisena ja vaihtoehdottomana toimenpiteenä hyvinvointikunnan pelastamiseksi. Sen mukaan ilman välttämättömiä säästöpäätöksiä hyvinvointikuntaa uhkaa rappeutuminen. Ongelmallisuuspuheessa hieman samantyyppinen ehdottomuus näyttäytyy suhtautumisena säästämisen seurauksiin. Puhetavan mukaan säästöjen seurauksena aktualisoituva todellisuus on lähes yksinomaan negatiivinen. Säästäminen itsessään nähdään uhkaavana ja hyvinvointiyhteiskuntaa vahingoittavana. Ongelmallisuuspuheessa ehdottomuus ilmentyy myös ehdottomien vaatimusten esittämisessä: ”*Ensiapu takaisin*”, ”*länsivantaalaisten puolustettava etujansa*” tai ”*Vantaa-lisää ei saa leikata!*”

Ominaista molemmille leireille oli toiminnan arvioiminen sen järkevyyden perusteella. Talouspuheessa säästämistä perusteltiin järkevyydellä. Sen sijaan ongelmallisuuspuheessa säästämistä pidetään epäjärkevä, typeränä ja hyödyttömänä. Myös turha-tarpeellinen vastinparin käyttö oli molempien puhetapojen yleinen tehokeino. Talouspuheessa säästäminen kohdistui usein ”turhiin” asioihin, mikä teki siitä hyväksyttävää ja ymmärrettävää. Ongelmallisuuspuheessa säästöt uhkasivat kansalaisille tärkeitä asioita, vaikka samaan aikaan päättäjiltä löytyi rahaa ”turhien”

asioiden ylläpitämiseen. Molemmissa puhetavoissa erilaiset kategorisoinnit olivatkin tärkeässä roolissa. Talouspuheessa säästöt merkityksellistettiin positiivisiksi ja tarpeellisiksi. Ongelmallisuuspuheessa säästöt ja niiden seuraukset pyrittiin leimaamaan äärimmäisen vakaviksi ja kenties jopa liioitellun negatiivisiksi.

Vaikka puhetavoissa käytetyistä vakuuttamisen keinoista löytyi paljon yhtäläisyyksiä, oli myös mahdollista löytää eroavaisuuksia. Talouspuhe erottui ongelmallisuuspuheesta erityisesti siinä, että vakuuttaminen tapahtui usein asiantuntijuuden ja korkean puhujakategorian avulla. Samanlainen arvovaltaisuuteen vetoaminen puuttui ongelmallisuuspuheesta lähes kokonaan. Kun talouspuhe vetosi asiantuntijuuteen, talouslukuihin ja tilastoihin, oli ongelmallisuuspuhe tavallisen kansan arkijärkeen ja kansan omiin kokemuksiin pohjautuvaa puhetta. Voidaankin otaksua, että juuri tässä suhteessa ongelmallisuuspuhe ei ikinä pääse samalle tasolle vakuuttavuudessa, koska siltä puuttuu arvovaltaisuuteen ja auktoriteettiin perustuva vakuuttavuus. Ongelmallisuuspuhe on ”vain” tavallisten ihmisten puhetta, jota ei tarvitse ottaa yhtä vakavasti kuin asiantuntijoiden talouspuhetta. Asiantuntijuus ja arvostetut puhujakategoriat tekevät talouspuheesta hegemonista, jota maallikkomainen ongelmallisuuspuhe ei pysty ikinä tasavertaisesti haastamaan.

Kun talouspuheessa pyrkimyksenä oli rakentaa kuvaa yhteisestä säästämisprojektista ja häivyttää kansalaisten välistä vastakkainasettelua, oli ongelmallisuuspuheelle ja erityisesti mielipidekirjoittelussa esiintyvälle vakuuttamiselle ominaista, että ajoittain siinä haluttiin kenties hyvinkin tietoisesti repiä auki kuilua ”eliitin” ja ”tavallisen kansan” ja ”vahvojen” ja ”heikkojen” välillä. Tällä vastakkain asettelun strategialla haluttiin saada tilanne näyttämään erityisen kärjistyneeltä ja ikävältä ja luoda kuvaa turmiollisesta säästöpolitiikasta. Toinen mielipidekirjoituksille ominainen vakuuttamisen keino oli ironian ja sarkasmin käyttäminen. Silloin päättäjien kuvailema kenties hieman ruusuinen todellisuuden kuva haluttiin saada näyttämään päinvastaiselta. Samalla herrat ja eliitti saatiin näyttämään tyhmiltä ja epäluotettavilta päätöksentekijöiltä samalla kun tavallinen kansa näyttäytyi kärsijänä ja uhrina.

Tärkeä eroavaisuus talouspuheen ja ongelmallisuuspuheen välillä oli myös niiden edustamat arvomaailmat. Hieman kärjistäen talouspuhe on mahdollista nähdä jatkumona vanhalle suomalaiselle säästömentaliteetille, joka oli erityisen tyypillistä ankariin oloihin tottuneelle talonpoikaiskulttuurille. Esimerkiksi Visa Heinosen(1999, 77-78) mukaan säästäväisyys on vahvasti suomalaisuuteen liitettävä määre sisukkuuden, ahkeruuden, työn arvostamisen ja rehellisyyden lisäksi. Nuo määreet olivat vuosisadan vaihteen kansanvalistajien idealisoimia. Jotain

samaa oli nähtävissä myös tämän tutkielman talouspuheessa, joka piiskaa tavallista kansaa yhteiseen selviytymistaisteluun ja venymiseen. Tuon puheen itseisarvona oli tasapainoisen ja vahvan talouden painottaminen, eikä siinä tuotu voimakkaasti esille juurikaan muita mahdollisia tavoitteita.

Talouspuheelle vaihtoehtoisen ongelmallisuuspuheen ja etenkin tasa-arvo ja hyvinvointivaltiopuheeksi nimeämäni puhettavan näen edustavan tasa-arvon ihannetta. Puhetavoissa vedottiin niin sanottuihin yleisesti hyväksytyihin arvoihin. Tällaisia yleisiä universaaleja arvoja näyttäisivät selvästikin olevan heikkojen puolustaminen sekä ihmisten ja alueiden välinen tasa-arvoisuus. Vaikka tavallisten kansalaisten ihanteena olevaa tasa-arvoistavaa hyvinvointivaltiota ei puheessa selkeästi määritellä, arvostetaan siinä esimerkiksi helposti saatavilla olevien peruspalveluiden merkitystä kansalaisille, panostamista hyviin vanhustalouteen ja toimivan koulujärjestelmän ylläpitämistä. Kun näitä perusarvoja loukataan, on uhkana hyvinvointivaltion rappeutuminen ja astuminen ”30 vuotta ” ajassa taaksepäin.

Diskurssianalyttisen tutkimuksen tuloksia ja tulkintoja ei voi pitää tietenkään ainoina oikeina tulkintoina, joita aineistosta voi tehdä (Gill 2000, 180-181, 186). Tämä ei kuitenkaan tarkoita, että tulokset tai tulkinnat olisivat vääriä tai perusteettomia. Tulokset voivat olla toimiva ja vakuuttava tulkinta aineistosta. Diskurssianalyttisen tutkimuksen tulkintojen vakuuttavuuden kriteereinä voikin pitää diskurssien rakentumisesta esitettyjen tulkintojen perusteltavuutta sekä sitä, että lukija voi seurata tutkijan tekemää tulkintojen päättelyketjua (Juhla & Suoninen 1999, 235). Olen pyrkinyt tutkielmassani kuvaamaan tutkimusprosessin kulkua sekä perustelevaan tehtyjä valintoja ja päättelyketjuja niin, että lukijan olisi mahdollisimman helppo niitä seurata.

Pohdinta

Varsinaisen aineistoanalyysin luotettavuutta voidaan myös koetella suhteuttamalla saadut tulokset osaksi kulttuuristen keskustelujen virtaa vertaamalla niitä muihin teksteihin tai diskursseihin (Juhila 1999, 174). Juhilan ja Suonisen (1999, 236) mukaan tuloksia pitäisi verrata vain teoreettiselta lähestymistavaltaan samanlaisiin tutkimuksiin. Karsintapolitiikkaa on kuitenkin tarkasteltu vain vähän diskurssianalyttisestä näkökulmasta. Mielestäni analyysin tuloksia on silti osittain mahdollista verrata aiempaan säästökeskusteluun ja tutkimukseen karsinnanpolitiikasta.

Seuraavassa pyrin siis suhteuttamaan analyysistä nousseita päätelmiä aikaisempien tutkimusten havaintoihin.

Kuten Raija Julkunen(2001) on esittänyt, että hyvinvointipolitiikan karsinta on nimenomaan eliittiryhmien, ei niinkään laajojen kansalaisryhmien tavoittelemaa tai edes hyväksymää politiikkaa. Tämän aineiston perusteella voin selkeästi yhtyä tähän näkemykseen. Eliitin ja tavallisen kansan suhtautuminen karsintapolitiikkaan näyttäisi olevan polarisoitunut. Oli jopa hieman yllättävää huomata niin selkeä vastakkain asettelu karsintapolitiikan puolustajien ja vastustajien välillä. Eliitille säästöpolitiikka merkitsee järkevää politiikkaa ja talouden eteenpäin menoa. Kansa tuomitsee säästöt uhkana tasa-arvon toteutumiselle. Aineistossa usein läsnä oleva kansalaisten tasa-arvon vaatimus kytkeytynee myös kysymykseen oikeudenmukaisesta hallinnosta ja demokratiasta; siitä kenellä on oikeus saada äänensä kuuluviin vaikeita päätöksiä tehtäessä. Esimerkiksi Porin lähiökirjastojen lakkauttamiskiistelyä tutkineen Pasi Kumpulaisen (2001, 197-200) mukaan Porissa syntyneen ristiriidan syynä vuonna 1998 oli nimenomaan poliittisen eliitin ja kaupunkilaisten hankalasti yhteen sovitettavat tulkinnat ihmisten tarpeista ja hyvästä kaupunkipolitiikasta. Näin asia on myös omassa aineistossani. Aineiston mielipideteksteissä esiintynyt voimakas säästövastaisuus on osittain selitettävissä myös Paul Piersonin(1996) väitteellä, että kansalaiset mobilisoituvat helpommin vastustamaan nykyisen asemansa heikentämistä kuin tavoittelemaan uudistuksia. Toisaalta tässä tutkielmassa esillä ollut ”eliitin” ja ”rahvaan” välinen vastakkainasettelu ei liene harvinaista muillakaan yhteiskunnan osa-alueilla. Onhan esimerkiksi korkeakulttuurin ja viihteen tai kulttuurin ja urheilun välistä eroa usein korostettu ja niiden kesken käydään jatkuvaa diskursiivista valtakamppailua.

Tutkimuksen taustakirjallisuudessa (esim. Pierson 1996, Kiander 2002 ja Julkunen 2001) nousi vahvasti esille se, että lamalla on tärkeä merkitys karsintapolitiikan toteuttamiselle. Myös tämän tutkielman aineistossa talouspuheen tärkeänä pyrkimyksenä oli iskostaa kriisitietoisuutta kaupunkilaisiin. Kaupungin taloudellista ahdinkoa käytettiin tärkeimpänä perusteluna säästöjen välttämättömyydelle. Raija Julkusen mukaan 1990-luvun lama toimi mandaattina, joka mahdollisti silloin hyvinvointivaltion karsintapolitiikan. Laman avulla eliitti sai vapaammat kädet toteuttaa kansan vastustamia uudistuksia. Julkunen korostaa kuitenkin syvempiä muutoksia kuin laman aikaansaamia, pakottamia tai oikeuttamia. Sosiaaliturvaetuksien leikkauksia tai jäädyttämistä olennaisempaa on sellaisten hallinnan mekanismien ja mentaalisten mallien omaksuminen, jotka luovat pohjan jatkuvalla menokontrollille, joka estää hyvinvointijärjestelmien ja sosiaalisten etuuksien uudelleen laajentamisen. (Julkunen 2001, 291.) On mahdollista epäillä, myös tässä

aineistossa esiintyvällä hegemonisella talouspuheen kriisitietoisuudella eliitti ja niin sanotut asiantuntijat pyrkivät muuttamaan hyvinvointiyhteiskuntaan liitettäviä odotuksia ja saamaan läpi vain talouden nopeaan tasapainottamiseen tähtääviä toimintatapojen muutoksia, mikä on omiaan luomaan elintilaa karsinnan kierteelle. Toisaalta aineiston perusteella myös toisenlainen kriisitietoisuuden tuottaminen on mahdollista. Ongelmallisuuspuheessa kansalaiset pyrkivät luomaan kriisitietoisuutta hyvinvointivaltion murtumisen uhkasta puhumalla niistä seurauksista, joita karsintapolitiikasta voi koitua tai on jo koitunut. Puhetavan voi siis nähdä ylläpitävän tiettyä kauhun tasapainoa hegemoniseen talouspuheeseen nähden.

Hahmottamistani puhetavoista on mahdollista löytää viitteitä Julkusen(2001) painottamista mentaalisten mallien muutoksista. Julkunen mieltää pohjoismaiselle hyvinvointivaltiolle ominaisen universalismin yhteenkuuluvuuden ja vertaisuuden ideologiana, jossa yhteenkuuluvuuden tunne on yhteiskuntaa koossa pitävä voima. Kun hyvinvointipalvelut suuntautuvat koko yhteisölle ja niiden nähdään hyödyttävän jokaista, ne voivat edistää sosiaalista integraatiota. Suomessa universalismiin kuuluva vertaisuuden mentaliteetti on sisältänyt ennen muuta hyväosaisten ja hyvätuloisten etuoikeuksien tuomitsemisen. (Julkunen 2001, 259-260, 266.) Omassa aineistossani tämä vertaisuuden mentaliteetti näkyy esimerkiksi kaupungin johtoportaan ”moraalittomien” ja ”ahneiden” tulospalkkioiden vastustamisena ja säästöpäätösten eriarvoistavien vaikutusten tuomitsemisena. Kansalaisten mielestä päivystyslääkärin vastaanotolle pääsy ei saisi olla tulotasosta kiinni. Ainakin tältä osin vertaisuuden mentaliteettia on siis vielä tallella.

Oman aineiston perusteella olen kuitenkin päätenyt siihen johtopäätelmään, että universalismiin perinteisesti kuuluva yhteenkuuluvuuden tunne saattaa olla joiltakin osin murtumassa. Etenkin mielipidekirjoitusten ongelmallisuuspuheesta on havaittavissa, että säästöpäätöksillä voi olla kansalaisten yhteenkuuluvuutta hajottava vaikutus. Tavallinen kansa ei pysty samaistumaan päättäjiin vaan kirjoituksissa on näkyvissä hyvin voimakas vastakkainasettelun henki ”tuhlaajapoika-eliitin” ja kipeiden säästöpäätösten uhreiksi joutuneiden ”tavallisten duunareiden” välillä. Aineistossa esiintyvien mielipidekirjoitusten mukaan näiden kahden ryhmän välillä vallitsee ”kuilu”, joka erottaa ne elämään ”täysin eri maailmoissa”. Sen lisäksi on myös näkyvissä katkeroitumista eri alueiden ja kansalaisryhmien välillä, kun säästöpäätösten seuraukset eivät jakaudukaan tasa-arvoisesti alueiden ja kansalaisten kesken. Toisaalta säästöpäätöksillä näyttäisi olevan ongelmallisuuspuheessa myös päinvastainen vaikutus. Säästöt koetaan vastustamisen arvoisena asiana ja ne saavat ihmiset kokoamaan voimansa yhteen ja lähtemään puolustustaisteluun

hyvinvointivaltion puolesta. Tässä mielessä säästöillä voi olla siis myös tavallisen kansan yhteenkuuluvuutta voimistava vaikutus.

Jonkinlaisena merkinä edellä mainitusta madaltuvien odotusten mentaalisen mallin omaksumisesta voi hyvin pitää mielipideteksteissä esiintyvää yleistä toivottomuutta ja omaan kohtaloon alistumista. Se näkyy esimerkiksi luottamuksen puutteena poliitikkojen kykyyn tehdä viisaita ja oikeudenmukaisia päätöksiä. Silloin omaa toivottomuutta viestitetään esimerkiksi sarkastisella suhtautumisella karsintapolitiikkaa harjoittavaan eliittiin. Usko kunnalliseen demokratiaan ja päätöksentekijöihin vaikuttaa erityisesti kansalaismoraalin puhetavassa heikolta. Karkeimmillaan kyseisessä puhetavassa harjoitetun sarkasmin voi tulkita jopa epäluottamuslauseena hyvinvointivaltiota kohtaan. Madaltuneista odotuksista kaupungin yhteiskuntapolitiikkaa kohtaan kertovat myös ne kommentit, joissa ainoana ratkaisuna oman hyvinvoinnin palauttamiseen on muuttaminen pois Vantaalta.

Mielestäni monista puheenvuoroista välittyvä toivottomuus ja pettymys demokratian toimimattomuuteen tulisi ottaa vakavasti. Uhkana on demokratian hylkääminen eli esimerkiksi erilaisten ääriliikkeiden tai rikollisuuden laajeneminen. Jos nykyinen äänestämiseen perustuva järjestelmä ei enää toimi kunnolla, tulisikin pohtia miten demokratian heikkouksia voisi korjata laajentamalla demokratiaa. Kuinka olisi mahdollista lisätä kansalaisten suoria vaikutusmahdollisuuksia ja vahvistaa kansalaisjärjestöjen asemaa?

Diskurssianalyysin käyttö lähestymistapana oli paikoitellen työlästä. Hankaluutena oli esimerkiksi oman tutkielman kannalta oleellisten asioiden poimiminen analyysistä. Analyysiprosessin joutui aloittamaan usein alusta, koska identifioidut puhetavat muuttuivat analyysiprosessin edetessä. Diskurssianalyysin hyvänä puolena voi kuitenkin pitää kriittistä asennoitumista siihen, miten asioista puhutaan. Kielellisten merkitysten rakentumisprosessin tai puhetaujen funktioiden tarkastelu toi ajoittain esille asioita, joihin ei ehkä muuten tulisi kiinnitettyä huomiota. On kuitenkin huomautettava, että työn suhteellinen suppea-alaisuus ja lähestymistavan luonne pakottavat tiukkaan kriittisyyteen pitkälle menevien johtopäätelmien tekemisessä. Vaikka tutkielman johtopäätökset saattavatkin tuntua paikoin hieman itsestään selviltä, ovat ne silti monilta osin kiinnostavia. Kuten Juhila ja Suoninen(1999, 244-245) muistuttavat, diskurssianalyttisen tutkimuksen arvo onkin tiedon tuottamisessa eikä niinkään ratkaisujen etsimisessä konkreettisiin ongelmiin. Toivon, että tutkielmani toi yhden uuden näkökulman säästöihin ja karsintapolitiikkaan.

Kirjallisuus:

Anttonen, Anneli & Sipilä, Jorma (2000) Suomalaista sosiaalipolitiikkaa. Tampere: Vastapaino.

Eräsaari, Leena (2002) Julkinen tila ja valtion yhtiöittäminen. Helsinki: Gaudeamus.

Eskola, Jari & Suoranta, Juha (1998) Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.

Fairclough, Norman. (1997) Miten media puhuu. Suom. Virpi Blom & Kaarina Hazard. Tampere: Vastapaino.

Fairclough, Norman (1989) Language and Power. London: Longman.

Gill, Rosalind (2000) Discourse Analysis. Teoksessa Martin W. Bauer & George Gaskell (toim.) Qualitative Researching with Text, Image and Sound. A Practical Handbook. London: Sage Publications, 172-190.

Hall, Stuart (1999) Identiteetti. Suom. Mikko Lehtonen & Juha Herkman. Tampere: Vastapaino.

Heikkilä, Matti & Uusitalo, Hannu (1997) Leikkausten hinta. Helsinki: Stakes.

Heikkilä, Matti & Karjalainen, Jouko (2000) Köyhyys ja hyvinvointivaltion murros. Helsinki: Gaudeamus.

Heinonen, Jari (1999) Hyvinvointimalli murroksessa. Helsinki: TA-tieto.

Heinonen, Visa (1999) Niukkuuden ja kulutuksen mentaliteetit modernisoituvassa Suomessa. Teoksessa Näre, Sari (toim.): Tunteiden Sosiologiaa II. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Helin, Heikki (1991) Isäntä vai renki? Kunnallistalouden liikkumavapaus ja valtiollinen sääntely. Helsinki: Suomen kaupunkiliitto.

Helin, Heikki (1996) Kunnilla menee hyvin, kuntalaisilla huonommin. Helsinki: Helsingin kaupungin tietokeskuksen tutkimuksia.

Helin, Heikki (1997) Pelattya pienempi notkahdus. Helsinki: Kuntaliitto.

Helin, Heikki (1999) Kunnallistalouden 1990-luvun vuoristorata. Helsinki: Suomen kuntaliitto.

Helin, Heikki & Oulasvirta, Lasse (2000) Kuntien talouden ja valtionapujärjestelmän kehittyminen 1990-luvulla. Teoksessa Heikki A. Loikkanen & Juho Saari (toim.): Suomalaisen sosiaalipolitiikan alueellinen rakenne. Helsinki: Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto.

Hemanus, Pertti (1990) Journalistiikan perusteet. Johdatus tiedotusoppiin 2. Helsinki: Yliopistopaino.

Juhila, Kirsi (1993) Miten tarinasta tulee tosi? Faktuaalistamisstrategiat viranomaispuheessa. Teoksessa Arja Jokinen, Kirsi Juhila ja Eero Suoninen. Diskurssianalyysin aakkoset. Tampere: Vastapaino, 151-181.

- Jokinen, Arja & Juhila, Kirsi (1993) Valtasuhteiden analysoiminen. Teoksessa Arja Jokinen, Kirsi Juhila, Eero Suoninen. Diskurssianalyysin aakkoset. Tampere: Vastapaino, 75-108.
- Jokinen, Arja & Juhila, Kirsi (1999) Diskurssianalyttisen tutkimuksen kartta. Teoksessa Arja Jokinen & Kirsi Juhila & Eero Suoninen. Diskurssianalyysi liikkeessä. Tampere: Vastapaino, 54-97.
- Jokinen, Arja & Juhila, Kirsi & Suoninen, Eero (1993) Diskursiivinen maailma: teoreettiset lähtökohdat ja analyttiset käsitteet. Teoksessa Arja Jokinen & Kirsi Juhila & Eero Suoninen. Diskurssianalyysin aakkoset. Tampere: Vastapaino, 17-47.
- Jokinen, Arja (1999) Vakuuttelevan ja suostuttelevan retoriikan analysoiminen. Teoksessa Arja Jokinen, Kirsi Juhila ja Eero Suoninen. Diskurssianalyysi liikkeessä. Tampere: Vastapaino, 126-159.
- Julkunen, Raija (2001) Suunnanmuutos. Tampere: Vastapaino.
- Kumpulainen, Pasi (2001) Merkitty kaupunki: Porin rakennemuutos, kaupunkipolitiikka ja kaupunkilaisten osallisuus. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Kröger, Teppo (1996) Kunnat valtion valvonnassa? Teoksessa Sipilä, Jorma & Ketola, Outi & Kröger, Teppo (toim.): Sosiaalipalvelujen Suomi. Helsinki: WSOY.
- Leino, Antti & Leino, Pirkko (1990) Synonyymi sanasto. Helsinki: Otava.
- Mouritzen, Poul Erik (1983) Consequences of Fiscal Strain. Odense: University of Odense.
- Nurmi, Timo (2004) Nykysuomen keskeinen sanasto. Jyväskylä: Gummerus.
- Oulasvirta, Lasse (1992) Kunta, valtio ja talous. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Oulasvirta, Lasse (1996) Kuinka kunta toimii. Helsinki: Gummerus.
- Pierson, Paul (1994) Dismantling the welfare state? Reagan, Thatcher, and the politics of retrenchment. Cambridge: Cambridge University Press.
- Pierson, Paul (1996) The New Politics of the Welfare State. World Politics - Volume 48, (94)2, 143-179.
- Pietilä, Kauko & Sondermann, Klaus (1994) Sanomalahden yhteiskunta. Tampere: Vastapaino.
- Siltala, Juho (1992) Suomalainen ahdistus. Huoli sielun pelastumisesta. Helsinki: Otava.
- Suoninen, Eero (1999) Näkökulmia sosiaalisen todellisuuden rakentumiseen. Teoksessa Arja Jokinen & Kirsi Juhila & Eero Suoninen. Diskurssianalyysi liikkeessä. Tampere: Vastapaino, 17-36.
- Suoninen, Eero (1997) Miten tutkia moniäänistä ihmistä? Diskurssianalyttisen tutkimusotteen kehittelyä. Acta Universitatis Tamperensis 580. Tampere: Tampereen yliopisto.

Ranki, Risto (2000) Haltia vai haltija? Harri Holkerin hallituksen talouspoliittinen ministeriövaliokunta. Helsinki: Edita.

Reunanen, Esa (2003) Budjettijournalismi julkisena keskusteluna: tekstianalyttisiä näkökulmia suomalaiseen ja ruotsalaiseen budjettikirjoitteluun Tampere: Tampereen yliopisto.

Väliverronen, Esa (1998) Media-analyysi: tekstistä tulkintaan. Helsinki: Helsingin yliopiston Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus,

Liite 1.

Aineistona käytetyt paikallislehtien artikkelit:

koodi	päivämäärä	otsikko	juttutyyppi	lehti
1	2.10.2005	Kaupungin työntekijöitä hyvä kuunnella	kolumni	Vantaan Sanomat
2	5.10.2005	Miten perustellaan perusturvallisuuden heikennys?	mielipide	Vantaan Sanomat
3	5.10.2005	Vantaa tarvitsee nostetta eikä vain budjettikuria	pääkirjoitus	Vantaan Sanomat
4	8.10.2005	Vantaan budjetti tyhjentää kouluja 2006	reportaasi	Alueuutiset
5	9.10.2005	Erytysluokkia karsitaan, tilalle osa-aikaopetusta	reportaasi	Vantaan Sanomat
6	9.10.2005	Vantaa jatkaa velkaantumistaan ja suunnittelee tulevaisuuttaan	uutinen	Vantaan Sanomat
7	9.10.2005	Tarvitseeko Vantaa länsivantaalaisia vain veronmaksuun?	mielipide	Vantaan Sanomat
8	9.10.2005	Länsi-Vantaan tila huolestuttaa	mielipide	Vantaan Sanomat
9	10.10.2005	Säästö se on pienikin säästö	reportaasi	Vartti
10	12.10.2005	Kestävän talouden budjetti vuotaa henkilöstön päälle	pääkirjoitus	Vantaan Sanomat
11	12.10.2005	Uskomatonta päätöksentekoa!	mielipide	Vantaan Sanomat
12	13.10.2005	Tulospalkkioilla parempia palveluita	haastattelu	Vartti
13	16.10.2005	Kunnat eivät ole yrityksiä	mielipide	Vantaan Sanomat
14	16.10.2005	Aprillia!	mielipide	Vantaan Sanomat
15	16.10.2005	Pöyristyttävää luettavaa	mielipide	Vantaan Sanomat
16	16.10.2005	Yhteinen säästäminen aloitettava johtoportaan	mielipide	Vantaan Sanomat
17	16.10.2005	Kannustinpalkkioita kenelle ja miksi?	mielipide	Vantaan Sanomat
18	16.10.2005	Tuhoutuvan talouden budjetista vielä tulospalkkioitakin?	mielipide	Vantaan Sanomat
19	19.10.2005	Siivoojat saavat pitää työpaikkansa	uutinen	Vantaan Sanomat
20	19.10.2005	Huono valmistelu toi huonon tuloksen - ja vei tulospalkkiot	pääkirjoitus	Vantaan Sanomat
21	19.10.2005	Vantaan reumapotilaita ollaan siirtämässä pois Hyrtistä - säästyvätkö rahat?	mielipide	Vantaan Sanomat
22	23.10.2005	Kenelle pitäisi maksaa tulospalkkiota	kolumni	Vantaan Sanomat

23	23.10.2005	Kenellä olivatkaan pienet tulot?	mielipide	Vantaan Sanomat
24	26.10.2005	Lisärahaa työttömille ja erityisoppilaille	reportaasi	Vantaan Sanomat
25	30.10.2005	Mikkihiireilyä	kolumni	Vantaan Sanomat
26	2.11.2005	Kaupungin talous ei kestä ehdotettuja investointeja	mielipide	Vantaan Sanomat
27	2.11.2005	Siivoojatko Vantaan säästöpolitiikan uhreja?	mielipide	Vantaan Sanomat
28	3.11.2005	Kuntalaisia ei todellakaan kuunnella	mielipide	Vartti
29	6.11.2005	Toivottavasti edes valtuustolla on selkärankaa	mielipide	Vantaan Sanomat
30	6.11.2005	Vantaa-lisää kehitettävä	mielipide	Vantaan Sanomat
31	6.11.2005	Eikö Vantaalla olekaan lapsissa tulevaisuus?	mielipide	Vantaan Sanomat
32	7.11.2005	Lasten päivähoitossa myllertää	reportaasi	Vantaan Sanomat
33	9.11.2005	Kuin toinen käsi ei tietäisi mitä toinen tekee	mielipide	Vantaan Sanomat
34	9.11.2005	Toivottavasti edes valtuustolla on selkärankaa	mielipide	Vantaan Sanomat
35	10.11.2005	Yksityinen päivähoito jäämässä varakkaille	uutinen	Vantaan Sanomat
36	11.11.2005	"Ensiapu takaisin Myyrmäkeen"	uutinen	Vantaan Sanomat
37	13.11.2005	Vantaa ei selviä budjetista ilman palkkaleikkauksia	reportaasi	Vantaan Sanomat
38	13.11.2005	Asennetta päättäjät sekä vanhemmat	mielipide	Vantaan Sanomat
39	13.11.2005	Raamit helppo hyväksyä, mutta ei sen seurauksia	pääkirjoitus	Vantaan Sanomat
40	13.11.2005	Vielä tulospalkkioista	mielipide	Vantaan Sanomat
41	14.11.2005	Vantaa-lisä uhkaa budjettisopua	uutinen	Vartti
42	16.11.2005	Vantaa-lisän leikkaus kirvoitti valtuutetuilta 31 puheenvuoroa	reportaasi	Vantaan Sanomat
43	16.11.2005	Valtuusto hyväksyi budjetin lähes ilman muutoksia	reportaasi	Vantaan Sanomat
44	16.11.2005	"Ei päivähoitopakkoa"	reportaasi	Vantaan Sanomat
45	16.11.2005	Yksityinen päivähoito jäämässä rikkaille	uutinen	Vantaan Sanomat
46	17.11.2005	Vantaa-lisää höylättiin	uutinen	Vartti
47	17.11.2005	Enden loikkasi Pro-Vantaaseen	uutinen	Vartti
48	20.11.2005	Vantaa-lisä loppuu yli 800 lapselta	reportaasi	Vantaan Sanomat

49	20.11.2005	Lämmitettyä ilmaa Tikkuraitin harakoille	mielipide	Vantaan Sanomat
50	20.11.2005	Talous ei kohene kertakäyttökeinoin	mielipide	Vantaan Sanomat
51	23.11.2005	Älkää säästäkö lapsia hengiltä	mielipide	Vantaan Sanomat
52	23.11.2005	Vantaan oma "optiogate"	mielipide	Vantaan Sanomat
53	27.11.2005	Miksi kaupunginhallitus käveli lautakunnan yli?	mielipide	Vantaan Sanomat
54	27.11.2005	Henkilöstöpolitiikan pakka sekaisin	pääkirjoitus	Vantaan Sanomat
55	27.11.2005	Terveysasema säilyy edelleen Martinlaaksossa	uutinen	Vantaan Sanomat
56	30.11.2005	Ryhmäkuri ja demokratia	mielipide	Vantaan Sanomat
57	30.11.2005	Neuvoton sosiaali- ja terveystoimi	mielipide	Vantaan Sanomat
58	4.12.2005	Lapsiperheiden ahdinko Vantaalla jatkuu	mielipide	Vantaan Sanomat
59	12.12.2005	Omaishoitajan tukea leikataan	uutinen	Vartti
60	14.12.2005	Omaishoidontuesta	mielipide	Vantaan Sanomat
61	14.12.2005	Avoin kirje Vantaan päättäjille	mielipide	Vantaan Sanomat
62	18.12.2005	Miksi Vantaa säästää vanhusten iltaruuan?	mielipide	Vantaan Sanomat
63	1.1.2006	Kuntapäättäjät rauhallisia vaikka kumouksella uhataan	pääkirjoitus	Vantaan Sanomat
64	13.1.2005	Vantaa perhetaloisiin	uutinen	Alueuutiset
65	14.1.2006	Kuntaliitos turvaa säästöt	mielipide	Vantaan Sanomat
66	16.1.2006	Ensiavun lakkauttaminen sairas päätös	uutinen	Vantaan Sanomat
67	18.1.2006	Kouluavustajien lomautukset Kiljuselle yllätys	reportaasi	Vantaan Sanomat
68	19.1.2006	Tervetuloa, Suur-Helsinki	kolumni	Vartti
69	21.1.2006	Asukkaat tarvitsevat Myyrmäen terveysaseman iltapäivystystä	mielipide	Vantaan Sanomat
70	21.1.2006	Kaupunki ei ota työsuhdelippua	uutinen	Vartti
71	23.1.2006	Vaihtoehtoja koulunkäyntiavustajien lomautuksiin	mielipide	Vantaan Sanomat
72	25.1.2006	Sosiaali- ja terveystalvemuista karsittava vielä 12 miljoonaa	reportaasi	Vantaan Sanomat
73	28.1.2006	Säästöistä huolimatta päiväkodeissa satsataan sisällön kehittämiseen	reportaasi	Vantaan Sanomat
74	30.1.2006	Koulunkäyntiavustajat katoavat kouluista	reportaasi	Vartti

75	30.1.2006	Vanhusten päivällismenu: voileipiä	reportaasi	Vartti
76	4.2.2006	Toivottavasti ilo ei ole ennen aikaista	pääkirjoitus	Vantaan Sanomat
77	9.2.2006	Kartanonkosken neuvola tilapäisen koulun paikalle	uutinen	Vantaan Sanomat
78	11.2.2006	Vantaan kaupunki leikkaa omaishoidon tukea	uutinen	Vantaan Sanomat
79	11.2.2006	Vantaa haluaa tiukentaa lasten pääsyä kokopäivähoitoon	reportaasi	Vantaan Sanomat
80	13.2.2006	Länsi-Vantaalla taistelutahto päivystyksen puolesta ei laannu	reportaasi	Vantaan Sanomat
81	13.2.2006	Syrjitäänkö länsivantaalaisia terveyspalveluissa?	haastattelu	Vantaan Sanomat
82	15.2.2006	Sekä lapset että vanhukset etusijalle!	mielipide	Vantaan Sanomat
83	18.2.2006	Peijaksen päivystys ei vedä	mielipide	Vantaan Sanomat
84	18.2.2006	Turha ihmetellä potilaiden katoamista jonoista	mielipide	Vantaan Sanomat
85	22.2.2006	Myyrämäen terveysasemalle tarvitaan päivystys!	mielipide	Vantaan Sanomat